МАНСУРХЎЖА ХЎЖАЕВ

АЙТМАЙ ДЕЙМАН-У... БЎЛГАН ВОҚЕАЛАР-ДА

(Ҳаётий ҳангомалар)

«SHARQ» НАШРИЁТ-МАТБАА
АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
БОШ ТАҲРИРИЯТИ
ТОШКЕНТ — 2013

www.ziyouz.com kutubxonasi

УЎК: 821.512.133-7
КБК 84(5Ў)7
Х – 98

Х – 98 **Хўжаев, Мансурхўжа**
Айтмай дейман-у... Бўлган вокеалар-да. Ҳаётий хангомалар. – Т.: «Sharq», 2013. – 144 б.

ISBN 978-9943-00-999-8

УЎК: 821.512.133-7
КБК 84(5Ў)7

ISBN 978-9943-00-999-8

© "Sharq" нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси Бош таҳририяти, 2013.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Кулги соғинчи

Оламда китоб кўп, барини ўқишга умр етмайди. Баъзан орзиқиб бокиб, буни ўқимасам бўлмайди-да, дея кўз остига олган китобни варақлашга ҳам вакт тополмай юрасан. Аммо бирон-бир кадрдонинг, танишинг ёки ёш адиб келиб, бир тўплам тайёрлагандим, кўриб фикр айтсангиз, деб қолса, бундан бўйин товлаш қийин. Мансурхўжа ака агар малол келмаса, тўпламчамни кўриб, мулоҳазаларингизни айтсангиз, деганида, кўнглимдан бир андиша кечди – гоҳ мўъжизакор табиат, гоҳ тарихий мавзуларда асар ёзиб юрган, шахси ва ижоди ҳақида Озод Шарафиддинов, Ўткир Ҳошимовлардек зотлар мақолалар битиб, илиқ сўзлар айтган бу қаламкаш энди нега айнан менга мурожаат қиляпти? Бу саволга тўпламни варақлай бошлаганимдан сўнг жавоб топдим, унга ҳангомалар жамланган экан. Мен учун сира кутилмаган ҳол бўлди, чунки бу кишининг ушбу мавзуда қалам тебратганига илгари сира дуч келмаган эдим.

Одам боласи асосан турмуш ташвишлари билан банд бўлгани учун доим кўнгилочар давраларни кўмсаб, кулгини соғиниб яшайди. Кулгини соғиниб турган кунларим эди, бу тўпламга қандай шўнғиб кетганимни сезмай қолдим, ўқиганим сайин, чарчоқларим ёзилаверди. Мансурхўжа ака кўп амалларни, нуфузли-нуфузли давраларни кўрган, элнинг ичида кечган не-не воқеаларнинг шоҳиди бўлган, бевосита иштирок этган. Шу боис ҳангомаларида ҳаётнинг иси гупуриб туради. Уларнинг аксарияти эски замон билан боғлиқлиги туфайли ҳозирги авлодга нотаниш бўлган атамалар сероб. Кулгилар

www.ziyouz.com kutubxonasi

ичида ўша даврнинг иллатлари ҳам ўз-ўзидан намоён бўлиб бораверади.

Тўплам билан танишиб бўлгач, муаллифга айрим истакларимни ҳам айтдим. У ёки бу ҳангомада дўстларнинг ҳурмати учун қатор-қатор исмларни санаб ўтиш гунох эмас, лекин вокеаларда уларга бирон-бир вазифача юклашга уринилса, айни муддао бўларди. Баъзи таъби нозикрок кимсаларнинг исмини аниқ кўрсатишда эҳтиёт шартдан бир олдидан ўтиб қўйган маъкул, баъзиларининг исмини хозирча ўзгартириб туришга ҳам тўғри келар. Латифаларнинг энг чойхонабопини устомонлик билан "пардалаш" лозим бўлади, айрим ҳангомаларни эса, турли андишаларга кўра, балки тўпламга киритмай турган яхшидир. Биздан шунчаки маслаҳат, колгани муаллиф билан муҳаррирнинг ихтиёрига боғлиқ. Нимани ихтиёр килишганини китоб чикканда биламиз.

Қайғули гапни айтишдан кўра ёзиш осонрок, кулгили гапни айтиш осон-у ёзиш кийин. Мансурхўжа Хўжаев ёзишга жазм этган экан, бундай дангалчиликка тан берамиз холос.

Илойим, юртимизда буғдой ва кулги кўпаяверсин!

Анвар ОБИДЖОН,
Ўзбекистон халқ шоири.

www.ziyouz.com kutubxonasi

КЎНГЛИМДАГИНИ БИР ТЎКДИМ-ДА

Мундоқ ортга қарасам, анча яшаб қўйибман, ҳар хил амалларни, турфа давраларни кўрибман. Ҳаётда эса қизиқ-қизиқ ишлар кўп бўлади, вақт ўтиши билан уларни турли гурунгларда эслаб, кулганимиз-кулган.

Кулгига бой ўтиришларда қадрдонларим баъзан ёқамдан олгудек бўлиб, ҳой, сенинг қаламинг бор, шуларни ёзсанг-чи, деб қисташади. Бир айтишди, икки айтишди, охири таваккал қилиб, ёзишга тушдим. Ёзганларим китобхонларга сал бўлса-да маъқул келса, нур устига аъло нур, кўнгилларига унча ўтирмаса, ичимдагиларни бир тўкиб олдим-ку, деб ўзимни юпантирарман.

Афанди айтмоқчи, уста бўлиш орзусида бир таёқча йўниб қўйдим, агар шу ҳам ҳассами десангиз, лоақал пахта савашга яраб қолар.

Мансурхўжа Хўжаев

www.ziyouz.com kutubxonasi

Учоққа айланган велосипед

Рўзибой буғолтир янги велосипед олиб уйга қайтаётса, йўлда ўртоқлари учраб, ювадиган бўлишибди. Рўзибой велосипедни толга суяб қўйиб, уларни ошхонага бошлабди. Улфатчилик авжга чиқиб, бир-биридан зўр тилаклар айтила бошлабди:

– Илойим, шу велосипед ҳадемай мотоциклга айлансин, – дебди Шерали.

– Уйингга енгил машина кирганиниям кўрайлик, ошна, – дебди Турдибой.

– Э, машина нима бўпти, – дея гапни улабди Жўрахўжа, – бу азамат самолёт ҳам олади ҳали.

– Худо хоҳласа, "ТУ – 134"дан, – деб аниқлик киритибди Солижон.

Қанча-қанча шишаларни йиқитишиб, армонлар ушалиб, бир-бирларига суянганича ташкарига чиқишса, велосипедни аллақачон ўғри уриб кетганмиш. Шунда Рўзибой шерикларига хўмрайиб дебди:

– Маишатга берилиб ўтираверибмиз, "ТУ–134" менсиз учиб кетибди-ку!

Энг узун "О"

Анваржон Дадабоев институтда ишлаб юрган пайтида талабалардан "о" ҳарфи кўп бўлган сўзлардан мисол келтиришни сўрабди.

– Носковок, – дебди бири.

– Ломоносов, – дебди иккинчиси.

Шунда Шоҳрух деган футболга ишқибоз талаба хонани бошига кўтариб бақирибди:

– Гооооооооооол!!!

www.ziyouz.com kutubxonasi

Бу топқирликдан завқланган Анваржон "яхши" сўзининг русчасини ишлатиб, ўз навбатида қичқирибди:

– Хорошоооооооо!!!

Ғафлатда қолдим

Республикада танилган кулги устаси, Учкўприкда яшовчи Баҳодир қизиқ хотини Салимахон билан чой ичиб ўтириб:

– Онаси, пиёламда шама тик турибди, меҳмон келади шекилли – деса,

Хотини:

– Э, чўктириб юборинг, бугун ишларим кўп, компот беркитишим керак, – дебди.

Баҳодир шамани чўктиришга уринибди-ю чой қайноқлиги учун қўлини шошиб пиёладан тортиб олибди. Кўп ўтмай, қайнонаси шалаббо кийимда уйга кириб келибди.

– Вой ўлмасам, сизга нима бўлди, ая? – деб сўрабди Салимахон.

– Буям бир палакат-да, – дебди онаси. – Уйларингга бурилаётиб, кўчадаги ариққа йиқилиб тушсам бўладими!

Буни эшитган Баҳодир ўзича:

– Шама қайнонам эканини билганимда, қўлим куйсаям чўктирворардим-а! – дермиш.

Семиришнинг сири

Баҳодир қизиқ хотинига дашном беряпти:

– Бунча қилтириқсан? Уйда ҳамма нарса етарли бўлса, нега семирмайсан? Кимга тортгансан ўзи, онанг бўлиққина, гавдали...

Салимахон қизиқчининг хотини эмасми, ўхшатиб жавоб қилибди:

www.ziyouz.com kutubxonasi

– Онам ҳам бир вақтлар менга ўхшаган нозиккина эдилар. Эрлари ўлгандан кейин эт қўйиб, семириб кетганлар...

От тортолмайдиган қўшиқ

Иши пишиқ муҳандислардан бўлган Кузма кўконликлар билан гурунгдошлик қилавериб, жуда ўзбеклашиб кетган. Бир куни у касбдоши Жўрақўзи билан от миниб кетаётиб, бирорта ўзбекча ашула ўргатишни илтимос қилибди. Жўрақўзи "Мен фақат катта ашулаларни биламан, катта ашула жуда оғир, айтолмайсан", деса ҳам, сира кўнмабди. Шунда Жўрақўзи "Нима десам шуни қайтариб тур", деб ашулани бошлабди:

– Боғаро қўйсам қада-а-м...

Кузма такрорлабди:

– Багара куйсам када-а-м...

Жўрақўзи давом этибди:

– Гул-ғунча қолмай хандаду-у-р...

Кузма яна такрорлабди:

– Гулунча калмай хандадр-р-р...

Хиргойининг охиридаги "др-р-р"ини эшитиб, оти тўхтаб колган экан, Кузма Жўрақўзига ҳайрат билан бокиб дебди:

– Вот смотри, а! Рост айтибсан, Журакузи, узбекча ашула жуда ағир, даже от торталмай колди.

Шеърхонлик

Шоир Турсун Қамбар хонадонига азиз меҳмонлар келади. Турсунбой меҳмонларни Сирдарё кирғоғига, қадимий Окжар кема солига зиёратга олиб боради. Баҳор ойлари эмасми, дарё тошган, дарё ўртасидаги оролча турли-туман кушлар бозорига айланган.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Турсунбойнинг божалари Абдумалик домла ва Баҳромали бир-бирлари билан ака-укадек инок, моҳир овчилар. Улар қайиққа ўтиришиб, орол-чага йўл олишади, паналаб бориб, кушларга ка-рата бирин-кетин ўк узишади. Қарангки, кадамлари ёккани, ҳар калай бу ўклардан олтита чуррак сув бетида калкиб колибди.

Зиёфатга текин гўшт топилганидан беҳад ку-вонган Турсун Қамбар божаларининг овчилик маҳо-ратини улуғлаб, улар қирғокка кўниб-кўнмасиданок, 30–40 каторли шеърни тайёрлаб кўйибди. Шеър-нинг сўнги кисмидан парча келтирамиз:

Қуёшдай юзи иссиқ,
Оҳ, менинг божаларим!
Энди чиройли бўлар,
Дилдаги режаларим.

Ярим кило гўшт - фойдага,
Севинчдан дарё дилим.
Гар чурраклар отилмаса,
Бир сатр ҳам ёзмасдим.

Турсунбой менга караб, газетада мухаррир бўл-сангиз, бу шеърни босармидингиз, деб сўраган эди, кўплашиб, топиб-тутиб, юкоридаги шеърни "мухаррир" тилидан шундай давом эттирдик:

Учта чуррак берилмаса,
Бундай шеърни босмасдим.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Пойга

Қўқонда машҳур Ҳошимжон ошпазнинг меҳмони бўлмаган шоҳу гадо қолмаган десам, асло муболаға эмас.

Ҳошимжон амаки бир куни менга телефон қилиб, "Жинниларни тузатадиган дўхтирни топиб келмасангиз бўлмайди, ўғлим", деб қолдилар. "Тинчликми, амаки, нима бўлди?", деб сўрасам, "Келсангиз биласиз", дедилар.

Енгилқўл дўхтир Исмоилжонни олиб, Чорсудаги дўконларига етиб бордим. Ўғиллари Козим ака билан ўтирган эканлар. Салом-аликдан сўнг нима гаплигини сўрадим.

– Э, нимасини айтасиз, – ўғли Козим акани кошида кўрсатиб гап бошладилар. – Мана буни соғ деб юрардим, ғирт жинни бўлиб қолибди. Фарғонага бориб, ишни битириб, Қўқонга қайтиб келаётсак, Олтиарикда бизни бир "Жигули" кувиб ўтди. Козим орқасидан кувди. Йўлда мелисага ҳам, бошқасига ҳам қарамайди. Кувиб бориб, Қўқондан ҳам, Яйпандан ҳам, Пунгондан ҳам ўтиб, охири Қамчик довонига якин жойда етволди. Козим уни кувиб ўтаётиб, машинасининг ойнасидан: " Ҳа, калайсан энди, акаси?" деб қийқирди. Кейин машинани орқага буриб, таққа тўхтаб колди.

"Ҳа энди бир шўхлик қилибди-да, дарров жиннига чикарманг", десам, "Уни дарров оқламасдан, гапнинг давомини эшитинг", дедилар:

– Нимага тўхтаб колдинг, кетдик Қўқонга, десам, у пинак бузмасдан туриб, "Яна бирорта "пойгачи" ўтиб колар, у билан бир кувалашиб, балки Наманган тарафларниям кўриб келармиз", – дейди. Ана энди айтинг, бу жиннилик бўлмай нима?

www.ziyouz.com kutubxonasi

Лақабли дўстлар

Водилда дам олаётган эдим, Маҳмуд Ҳошимов бошлиқ дўстларим кўргани боришди. Шу ҳикоя баҳона, уларнинг лақабларини ҳам бир эълон қилиб қўяй: Носиржон – Акула, Хабибжонники Осмон, Сойиб Али – Қовун, иккинчи лақаби Пакана, Мухтор – Вагранка, Рашидхон – Родриго, Мансур Абдулла – Шалок, Маҳмуд Умар – Яго, Қаюм Ёркин – Чалпак, иккинчи лақаби Туя, Шуҳрат Қодир – Ялангтўш, Марат Азим – Қўчқор, Баҳодир Отажон – Сурнай, Маъмур Абдулло – Мишел, Эркин – Сапог. Ҳа, дарвоқе, бу лақабларнинг кўпини Маҳмуджон қўйган. Баъзилар уни "Кларнет" дерди, Маҳмуджон ҳақиқий лақабни Водилда орттирди.

Алқисса, юқоридаги дўстларим келаётиб, у-бу нарса харид қилишмоқчи бўлса, Маҳмуд уларни Қўқон, Фарғонада ҳам тўхтатмай олиб келибди, охири Водил бозоридан харажат қилишибди. Сизга ёлғон, Худога чин: олган шафтолилари қантак ўрикдан кичик, олмалари гилосдек, бошқа нарсалар ҳам бундан тузук эмас. Бу ҳам етмагандек хонамга қўйилган совутгичдаги нарсаларни еб-ичиб битиришди.

Хайрлашаётиб олиб келган мева-чеваларини қайтариб бердим. "Биз буларни сенга олганмиз", дейишган эди, "Менга олсанг, мундай, караб олмайсанларми?", деб тумтайдим.

– Ҳа, энди олиб қолавер, ҳамшираларга берарсан, – деб чимирилди Маҳмуд.

– Бу ердаги ҳамшираларнинг хам кўзи тўқ, бунақа нарсаларни назарга илишмайди, сенга ўхшаган паст эмас, – дейишимни биламан, бошқалар: "Ана, зўр лақаб энди топилди", – деб кувонишди. Мухтор Маҳмудга "Айтмовдимми бир кори-хол бўлади", деса, Маҳмуд ҳам бўш келмай "Эртадан кейин

www.ziyouz.com kutubxonasi

баманирок ўртоқлар билан келаман, Шохимардонга олиб бориб, хаммангга ош қилиб бераман, мендан "паст" деган бу лақабни олиб ташлайсизлар", деди. Табиатан сахий, мард Маҳмудга бу лақаб албатта номаъқул-да.

Ўшандан кейин Маҳмуднинг бир неча марта ошини едик, ҳар сафар: "Яхширок лақаб ахтаряпмиз, ҳозирча тополганимиз йўк", деб навбатдаги ошнинг илинжида тамшаниб тураверамиз.

Гугурт ўчоқнинг бошида

Шоир Анвар Юнус Раънохонга янги уйланган пайтда Қўқон мебель фабрикасида муҳандис эди. Аста-секин, иш баҳона, уйга кеч келадиган одат чиқарибди (ҳозир ҳам бу феъли кетганича йўк).

Бир куни Раънохон эрини пойлашга қарор қилиб, унинг пиджаги ва телпагини кийиб, Фуркат боғидаги скамейкада кунишиб ўтираверибди, зеро, Анваржон ҳар куни шу ердан ўтади, уйи ҳам ўша ерга якин.

Алкисса, Анваржон кўринибди. Буфетга кириб, папкани ёнига қўйиб, икки кружка пивони майдалабди. Ташкарига чиққач, чеккиси келиб, "Казбек" папиросини лабига кистирибди-да, йўл-йўлакай ўткинчилардан гугурт сўрай бошлабди. Ҳеч кимда йўк. Яна йўлида давом этиб, скамейкада ўтирган "йигит"га якинлашиб: "Гугурт йўқми, оғайни?", деб сўраса, хотини нима максадда ўтиргани эсидан чиқиб, дебди:

– Менда гугурт нима қилади, гугурт ўчоқнинг бошида туришини биласиз-ку, дадаси!

www.ziyouz.com kutubxonasi

Мени есин, ўша Есин

Турғунлик йилларида 1-синф ўқувчилари-ю боғча болаларигача пахта теримига мажбурий сафарбар этиларди. Сафарбарликни текширишга вилоят партия қўмитасининг иккинчи котиби Есин келишини эшитган 10-мактаб директори, маҳаллий шоир Турсун Қамбар бошланғич синф ўқитувчиси Ўринбой домлага буюрибди:

– Пахта теримига тезлик билан биринчи синфни ҳам олиб чикинг, обкомнинг иккинчи котиби Есин келяпти.

– Нима бўлса ҳам гўдакларни пахтага олиб чиқмайман, – дебди асабийлашиб Ўринбой домла. – Майли, мени партиядан ўчирсин! Майли, мени есин ўша Есин!

Турсун Қамбар ўқитувчининг яп-янги "кофияси"га ҳасад аралаш тасаннолар айтиб, жимгина колаверибди...

Хижолатга ўрин йўқ

Жазирама саратон. Катта Фарғона канали бошлиғи Эшон ака, унинг бош муҳандиси Кузма ва Наймансой бошлиғи Холбўри бува сойда мирикиб чўмилишибди. Ёш муҳандис Жўрақўзи уларга хизматда.

Эшон акада тарвакайлаган гавда, вазнлари 150 килодан тепада, сўлқиллаган катта кориндан пастини кўриш ҳукукидан аллакачон маҳрум бўлганлар. Сув ниҳоятда тез экан, бир вакт Эшон аканинг лозимини эгнидан ечиб, окизиб кетибди. У кишининг сувда музтарланиб турганини кўрган ҳазилкаш Холбўри бува "тасалли" берибди:

– Хижолат бўлмай чикаверинг, Эшон, корнингиз тиззангизгача тўсиб турибди. Ҳеч нарса

www.ziyouz.com kutubxonasi

кўринмаяпти-ку деса: – Ие, қара тузукроқ, кўриб қолсанг, мендан салом айт, дермишлар.

Синглиси йўқми?

Муртазо ва Мўминмирзо ўтиришларимизнинг файзи. Иккаласи жуда қалин, бири йўқ бўлса, иккинчисидан, "Ўртоғингиз қани?", деб албатта сўраймиз.

Муртазо бир куни улфатларга мактаниб қолди:

– Мен бир таннозга илакишиб қолдим. Уни ишхонада хотинимга ҳам таништириб: "Бир ишлатиб кўрингчи, иш юритувчиликка ярармикан?", – дедим. Хотиним доимо айтганимнинг тескарисини қилишини билганим учун гоҳо ходимани ёмонлаб, "Ановининг диди пастга ўхшайди, банк ҳужжатларини чалкаштириб юборяпти, цехда тартиб қолмаяпти", деб қўяман.

– Бекорчи гапни айтибсиз, – деб унинг тарафини ола бошлайди хотиним. – Бинойидек ишлаяпти, диди ҳам баланд, ишга ҳам жуда астойдил.

Муртазо бу гапини эшитиб, "Хотинингиз ниҳоятда содда, жуда жаннати экан, бизбоп синглиси йўқми", деб ҳазиллашди. Бунга жавобан икки хотинли Мўминмирзо бирдан ҳушёр тортибди:

– Бўлганда ўзимдан ортмасди!

Тоҳирнинг мижоз оши

Бағдод туманида Тоҳир деган ажойиб дўстимиз бор, моҳир фото-журналист. Кунлардан бирида унинг олдига Қаҳрамон деган дўсти келиб, ҳасрат қилибди:

– Сен билан ёшликдан тепишиб ўсганмиз, дўстим. Сенга эркалашга ҳаддим сиғади. Мазам кочиб, дўхтир менга бир дори ёзиб берган эди, то-

www.ziyouz.com kutubxonasi

пилмас матоҳ экан. Обрўли одамсан, бир оғиз айтсанг, сенга дархол топиб беришади...

Тоҳир дорихона мудири бўлган дўстига қўнғироқ қилиб, шу дорини топиб беришини сўрабди. Дўсти эртасига топиб беришни ваъда қилибди. Дорихоначи Тоҳирга ваъдани берибди-ю танишлар орасида гапни кўпайтирибди:

– Тоҳир мендан бир дори сўради. Агар бу дорини ичмаса, хотини кетиб қолиши ҳеч гап эмасмиш.

Тоҳирнинг якин ўртоқлари унга телефон қилиб, бир-бир кўнгил сўрашибди: "Сен жуда зўр дори топибсан деб эшитдик, бизга ҳам топиб бер". Охири Тоҳирнинг токати ток бўлиб, ўша дори ҳақида суриштиришга тушибди. Мижози сустларга бериладиган дори эканлигини билгач, Сариққўрғонда катта ош қилиб, ҳамма дўстларини чақирибди. Бўлган вокеани айтиб, бу гапларга чек қўйишларини сўрабди. Бироқ оғизга элак тутиб бўлмас деганларидек:

– Кеча нега ошга бормадинг? – деб сўрабди бир дўсти бошқасидан

– Қанақа ош?

– Тоҳирнинг мижоз ошигада.

Шиша ичидаги қудрат

Учарик туманининг ижроқўм раиси Ж.Тўрақуловга райком биринчи котиби Вали Ҳамроев ҳасрат қилиб қолди:

– Мана дўстим, узоқ йиллар бирга ишладик, қадрдон бўлиб қолдик, аммо энди айриладиганга ўхшаймиз, эртага обком бюросида Ашур Ҳайдаров мени ишдан олмоқчи экан, хов ҳалиги иш бўйича...

– Э, қўйинг-э, туппа-тузук ишлаб турибсиз-ку ахир.

– Ҳа, нимасини айтасиз. Республика раҳбари бир

www.ziyouz.com kutubxonasi

келганларида, "иккаланг бир извошнинг икки оти", деган эдилар. Бу гапни Ашур Ҳайдаров билмайдида. Энди нима килсам экан? Ўзингиз каттага бир қўнғирок киласизми? Менинг қўнғирок килишим нокулай.

– Ҳозир ярим кеча бўлса, кандай бўлар экан?

Иккаласи бу борада бир оз ғижиллашиб ҳам олишибди. Кейин улар райкомнинг пастки хонасига кириб, икки юз граммдан тортиб ҳам олишибди. Нихоят, ҳалигининг кучи билан Жуман ака Вали Ҳамроевни бир амаллаб республика раҳбарига телефон килдирибди. Бир соат ўтар-ўтмас вилоятдан бюро бўлмаслиги маълум килинибди.

– Ана кўрдингизми, ўрток Валижонбой, – дебди Жуман ака, – икки юз граммнинг кудрати билан яна тўрт йил райкомлик киладиган бўлдингиз, – дермиш.

Ғурур

Кунлардан бирида ишга бориш учун машина кутиб турган эдим, Калинин совхози директори Машетяннинг машинаси келиб тўхтади.

– Папирос борми? – деб сўради – Машетян.

Мен чекмаслигимни айтдим.

– Чик машинага.

Йўлда давом этдик. 400–500 метр нарида Урайим акалар турган жойга бориб, яна папирос сўради. Улар ҳам чекмасликларини билдиришди. Машина яна катта тезлик билан юриб кетди. Санам деган кишлокда Махмуд акага рўбарў келдик.

– Чекиш борми?

– Чекмайман.

– Жупурук экансан-у! – деганича совхоз марказигача бир сўз айтмай бориб, хонасига кириб кетди.

Шу-шу Махмуд ака "Беломор-канал"ни гугур-

www.ziyouz.com kutubxonasi

ти билан олиб юрадиган бўлди. Бу папирос курғур вакт ўтиши билан сарғайиб кетса, алмаштириб олади, гохида, "директор зора сўраб колса", деб намойишкорона лабига кистириб ҳам олар эди. Бирок, кани энди Машетян папирос сўраса...

Баъзан каминадан:

– Нима килай, папирос сўрамаябди-ку, – деб кўяди.

– Олиб юраверинг, бир кун сўрамаса, бириси кун сўраб колар, – деб кўяман мийиғимдаги кулгини ундан яшириб.

Котиба

Вобкент райкоми биринчи котиби Фозилжон соддалиги билан ажралиб турар эди. Кунлардан бирида кўшни районнинг биринчи котиби Курбонжонга туш пайтида телефон килиб нима килиб ўтирганини сўрабди.

– Нима килардим – дея бир ҳазиллашгиси келди Курбонжон ака, – хамма райком нима килса, шуни киламиз-да.

– Тушунмадим – ҳайрон бўлибди Фозил.

– Учинчи секретарни партия нимага берган? Маишат килсин, бошкаларга кўз олайтирмасин деб партия шу карорга келган, – деб турубкани кўйибди.

Кейин яна бир ўртоғи Баходирга телефон килдирибди. Баходир ҳам, худди келишиб олишгандек, Фозилга Курбонали айтган гапни такрорлабди.

– Ие, бу канакаси? – дебди Фозил. Партия рахбари хар бир ишда, айникса, ахлокда бошкаларга намуна бўлиши керак-ку, сизларнинг килиб ўтирган ишингизни каранг-а!

Фозил хамкасбларини тергашга тергабди-ю негадир уларга ҳаваси келибди. "Рахбар ҳам бу пар-

www.ziyouz.com kutubxonasi

тиянинг кароримикан, мен бехабар эканман-да деб, котибани хонасига чакиртирибди. Котиба кириши билан ўпмоқчи бўлган экан, қулоғининг тагига бир шапати ебди.

Маслаҳат берган ўртоқларига телефон қилиб:

Шапати ҳам еб турасизларми? – деб сўрармиш.

Ғофиллик

Дўстим Анваржон Дадабоев бир ўтиришда асли исми Аҳмаджон бўлган қадрдонимиз Опоч ҳақида сўраб қолди:

– Опоч қалай юрибди? Ҳеч кўрмайман.

– Ие, хабаринг йўқми? Якин икки ой бўлди, оламдан ўтди.

– Одам-подам эмас экансан, – деди Анваржон хафа бўлиб, – хабар бериб қўйишга ярамадингми?

Эртаси куни у хотини Ўлмасхонни етаклаб, фотиҳага борибди. Эшикни тақиллатган экан, Опочнинг ўғли Ойбек чиқибди. Анваржон уни кучоклаб: "Ғафлат курсин, ўғлим, бехабар колибман", деб йиғлашни бошлаган экан, ичкаридан Опоч чиқиб келиб:

– Ҳов, нимадан бехабар колибсан? – деб сўрабди. Анваржон бир зум карахт бўлиб турибди-ю ўзини йўкотмай, жавоб килибди:

– Тириклигингдан бехабар колибман, тириклигингдан!

www.ziyouz.com kutubxonasi

Қилич зиёрати

Менинг қилич ва пичоққа муккамдан кетганлигимни яхши билган Опоч бир куни уйига таклиф этиб, янги киличини кўз-кўз қилди. Гап йўқ, яхши қилич экан, дедим. Ҳавасим ҳам келди.

Опочнинг бирдан жағи очилиб, бу қилични унга дўсти Баҳодир совға қилганини, отаси жуда обрўли, бадавлат одам эканлигини, фермасидаги сон-саноқсиз товуқларнинг зоти ўта тозалигини, чорва хайвонлари сонини ўзи ҳам билмаслигини, бу қилич аслида катта бир раҳбардан мерос қолганини айтишга тушди. Агар зарур ишим борлигини айтмасам, яна 3–4 соат мақтаниши турган гап эди.

Орадан бир қанча вақт ўтгач, Опоч мендан маслаҳат ва ёрдам сўраб келиб колди. Маълум бўлдики, Баҳодир унинг ақлини ўғирлаб, устакорлик килиб, ўн минг кўкидан олган экан.

Ҳозир пичоқ ва киличга ишқибозларни Опочнинг уйига, ўта ноёб кили чни зиёрат қилишга юбориб турибман.

Ўғрилик бўлмайди

Қўқон нон комбинати директори Олимкул Мавлонкулов одатда ҳар бир мажлисни насиҳат билан бошлар эди:

– Ўғрилик килиб, ўзингизга гунох орттирманглар, ҳалол ишласангиз, тирикчилик хурсандчиликда ўтаверади.

Бир сафар у, одатга хилоф равишда, мажлисни бошка мавзуга буриб, май байрамини муносиб тарзда, яхши кайфият билан ўтказиш ҳақида сўзлади. Одамлардан бу борада фикр сўрамокчи бўлиб: – "Хўш, бу гапга нима дейсиз Тиллабой ака?" – деди. Урганжибоғли. Тиллабой ака пинакка кетган экан, исми тилга олинганда чўчиб уйғониб:

www.ziyouz.com kutubxonasi

– Энди ўғрилик бўлмайди, хўжайин, ҳалол ишлаймиз! – дебди.

Ана кулги-ю мана кулги!

Тутхўрлик

Машхур кизикчи Мухиддин Дарвешникига кўконлик улфатлари Неъматжон, Жўрахон, Акрамжон, Мухиддин хофизлар ташриф буюришди. Бир пиёла чойдан сўнг максадга кўчишди:

– Биз сизни кўриш бахонасида бир тутхўрлик килиб кетмокчи эдик. Ҳовлингизнинг оркасидаги марвартак жуда зўр-да.

Шунда Мухиддин кизик бош кашиб:

– Бемалол эди-ю пиллачилар хамманинг тути каторида меникини хам кесиб кетишди. Факат ўзларингиз танийдиган анови зоотехник Алексейникига тегишмади холос. Ўшаники кесилмаган, ўшаникидан енглар, дермиш...

Баходирнинг оши

Чархин кўприклик Баходир гузар чойхонасида ош дамлаб турган эди, артист ошнаси Азимжон келиб колди.

– Ҳа, Баходир, хорма. Ой каёкдан чикди, ош дамлаб колибсан?

– Ҳа, шу, бирин-кетин иккита набира кўрдим.

Азимжон Баходирнинг лакаби ит эканига писанда килиб, гап учирди:

– Жуда соз бўпти-да. Эркагидан бўлса, менга хам биттасини бергин.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Суннат тўйи

Абдумалик Ғиёсов деган дўстимиз хонадонида суннат тўйи базми авжида. Даврани камина бошкармоқда. Шу аснода Фарғонадан Раҳмонжон Сафаров икки нафар ўртоғи билан келиб колишди. Бир оз тамадди қилиб олишгач, сўзни унга бердим. Раҳмонжон микрофонни қўлга олиб, дил сўзларини баён этди ва охирида деди:

– Бу икки ёш қўша каришсин, бахтли-саодатли бўлишсин. Сиз, дўстим Абдумалик, янаги йилга набира кўриб, яна тўйлар қилинг. Куда томонни ҳам биламиз, у киши ҳам ажойиб инсон...

Шунда унга яқин келиб, қулоғига секин шивирладим:

– Бу – суннат тўйи.

Раҳмонжон менга караб, қўлидаги микрофон эсида йўк,

– Нега манга айтмадинг, – деди.

– Таклифномада, Мансурдан сўрагин, деган жойи борми, – десам.

– Энди нима қилай? – деди.

– Энди жойингга бориб, бир стаканда тўлатиб, заҳаринга ичиб, қизилча бўлиб ўтиравер, – деб ўртани давом эттиравердим.

Энг яқин дўст

Яқинда Раҳмонжон Сафаров билан тўйдан чиқиб келаётиб бир йигитни учратиб колдик. Раҳмонжон у билан куюк сўрашиб, менга: "Бу йигитни танийсизми? Бу Абдурасулнинг ўғли. Дадаси билан бир кўрпада тепишиб катта бўлганмиз. Ҳа, шунака ажойиб дўстим бор-да", деб мақтаб, сўнг йигитга юзланиб: "Даданга салом айт, онанг билан бизникига бир келишсин", дея тайинлади.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Шунда йигит ерга қараб, бир оз сукут қилди-да, ғамгин оҳангда деди:

– Амаки, дадамнинг ўтганларига икки йилдан ошди...

Йўллар

Рахмонжон Сафаров Ёзёвон чорраҳасида турган эди, бир йўловчи машинасини тўхтатиб, "Коммунизм" колхозини суриштирди:

– Коммунизмга қандай борса бўлади?

– Ҳозир тўғрига юриб, Ленин йўлидан Социализмга ўтасиз, кейин чапга бурилиб, Жанжал билан борсангиз, Коммунизмга чиқасиз-қўясиз.

Туҳмат

Фарғона обкомида катта йиғилиш. Мажлис охирлаганда Фахриддин ака Шамсиддиновнинг олдига Фарғона шаҳар партия қўмитаси котиби Мирзакарим Умаров келиб, бир нарсалар деб шивирлади. Шамсиддинов дарҳол эълон килди:

– Мажлис тамом. Туман раҳбарлари ва бюро аъзолари колсин, бошкаларга жавоб.

Сўнг бир имо қилган эди, ёрдамчиси Фарғона марказий бозори бозоркуми Маҳсим акани бошлаб кирди. Фахриддин ака у кишига енгилгина танбеҳ берди:

– Фарғона катта даргоҳ, бу ерга ҳатто чет эллардан туристлар келади, бозорга киради. Сиз, Маҳсим ака, хурматли одамсиз. Эшитишимга қараганда, бозорда шалоқ сўзлар билан сўкинар эмишсиз, бу эскичасига ҳам, янгичасига ҳам тўғри келмайди.

Маҳсим ака буни эшитиб, миш-мишни рад килишга уринди:

– Бу туҳмат! Сизга қандайдир хотинчалиш

www.ziyouz.com kutubxonasi

аблаҳлар нотўғри ахборот беришибди. Бунака фалонфурушларнинг гапига ишонманг... Хе, онасини ўшаларнинг... тухматчиларни, – деганда ўтирганлар ҳанг-манг бўлиб колаверибди.

Қамоқнинг ишқибози

Олдинги даврлар. Ташкилотларга масъул вакиллар тайинлаш авжига чиккан пайт. Халқ назорати кўмитаси раиси Фарид Мамин Урганжибоғ чорвасига вакил этиб тайинланибди. Чорвачилик фермасига Сатторали Қаюмов мудир эди. Вакилнинг масъулияти оғир бўлиб, сут топшириш даражаси пасайиб кетса, у жавоб берар эди. Хуллас, янги йил арафасида кўрсаткич 27 литрга пасайиб кетибди. Мамин ферма мудирининг ёқасидан олиб, сени каматаман, деб дағдаға килибди. Сатторали ака ҳам тўлиб турган экан, Фарид акага ёпишиб олибди:

– Э, бормисиз, ака, айни муддао гапни айтдингиз, бир ойдан бери уйга боролмасам, бола-чакамни кўролмасам, умрим молхонада, гўнг ичида ўтса, газет ўкиёлмасам, кино-театр, телевизор деган нарсалар эсимдан чиқиб кетган бўлса... Жон ака, ўша айтган жойингизга тезрок юборинг, эшитишимча, у ерда вактида овкат берилармиш, вактида ухлармиш. Ўша ёкка ҳозирок жўнатинг, бир акалик килинг.

Мамин кетмокчи бўлса, машинасига чикиб ўтириб олибди, уни ҳеч пастга тушириб бўлмасмиш. Фарид ака охири мени ёрдамга чакиртирди. Бориб, мудирни алдаб-сулдаб уйига жўнатиб юбордим.

Фарид ака ўзига келгач, менга кизариб-бўзариб:

– Мени кайтиб шу фермага юборадиган бўлсангизлар, аризамни ёзиб, ишдан бўшаганим бўлсин-е! – деб юборса бўладими? Уни бошка фермага юбордик.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Эски таниш

Комсомол билетларини алмаштириш хакида карор чикди. Мен ўша пайтда район партия кўмитасининг ташкилий бўлими мудириман. Ўз КП МК масъул ходими Бойко келиб, туманимизда бу ишнинг боришини текшира бошлади. У килдан кийик кидириб, кандайдир камчилик топган бўлди, бу хакда тушунтирув хати ёзиб, имзо кўйиб берасизлар, деб оёк тираб туриб олди. Камчиликни тўгрилаймиз десак, на райком котиби Ниёзовнинг, на менинг гапимизга кўнади.

Мен охири унга обкомда бирга ишлаган давримизни эслатиб, "Сен хато килмаганмисан? Масалан, бир кун хизмат сафарида бўлиб, уни уч кунлик килиб расмийлаштиришни илтимос килиб ялинган сен эмасмидинг?" – дедим. Бойко бир гезарди-ю, "тфу" деганича бадар кетди. Окибати нима бўларкин десак, эртаси вилоят бюросида "Бу иш Фрунзе районида яхши йўлга кўйилган", деб хисобот берди.

Каранг-а, бир-бирингнинг эски сирларингни билганинг хам гохо фойда бериб коларкан.

Ўсишнинг меъёри

Собик Иттифоки рахбари Л.Брежнев Тошкентга келганида, кутиб олувчилар каторида бўйи икки метрдан баланд, басавлат Акрам Рустамович Хўжаевга кўзи тушиб, Шароф Рашидовдан унинг кимлигини сўраб колибди.

– Хукумат раисининг ўринбосари, – деб жавоб берибди Рашидов. Брежнев Акрам Рустамовичнинг олдига келиб, кўлини чўзиб, бир амаллаб унинг елкасига кокиб.

" - Расти, дарагой, расти. Но учти, выше партии

www.ziyouz.com kutubxonasi

не расти!" – дебди. Шунда ҳозиржавоб Акрам ака, – "Ладно, Леонид Ильич, ваше просьба постараюс исполнять, – деганда, Брежнев, Шароф Рашидов хохолаб кулиб юборишибди.

Мени тинч қўйинглар

Ўзбекистон халқ шоири Охунжон Ҳаким бир маҳаллар "Қизил Ўзбекистон" (хозирги "Ўзбекистон овози") газетасининг мухбири эди. Ҳозирги Данғара туманига болалар боғчалари фаолияти ҳақида мақола ёзиш учун келиб қолди. Биз у кишига райком котибаси Фозилова ҳамда ижроия қўмитаси раиси муовини Назаровни ҳамроҳ қилдик. Улардан сўраб билсак, мухбир "бу стаканнинг лаби учган, меню унака, болаларнинг кийиниши мунака, ўйинчоқлар кам" каби айблар қўйиб, райондаги ўнтадан ортиқ боғчанинг барини ёмонга чиқарибди. Вакиллар уни бир пиёла чойга таклиф килишса, рад этармиш. Бу ҳақда менга хабар беришди.

Қарасам, бўлмайдиган, Телминдаги боғчага етиб бориб, мухбир билан учрашдим. Сездимки, мақсади фельетон килиш. Унга ётиғи билан гапириб, булар бир-икки кунда ўнгласа бўладиган, арзимас камчиликлар, сал муҳлат беринг, тузатамиз, десам, кўнмай, икки оёғини бир этикка тикиб туриб олди. Шунда ўзбекона такаллуфларни қўллаб, уни бир пиёла чойга таклиф килдим. У: "Чойни ўзларинг ичаверинглар, бунака ўтиришларга вақтим йўқ", деб ўдағайлади. Коним қайнаб кетди. Бир таваккал килайчи деб: – Дастурхондан юз бурадиган мехмон ҳам одам бўптими, сенлар мени билмабсанлар, сендаканги нон емаслардан канчасини Сирдарёга ташлаб юборганман, кутулиб, колганлариям қайтиб шу йўлдан Тошкентга ўтолмайдиган бўпколган, – деганга ўхшаш пўписаларни қўллашга тушдим.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Охунжон бирдан довдираб колди, "мени тинч кўйинглар, ёзганларим сизга, мана", деди-ю, кўлидаги дафтарни ташлаб, ғойиб бўлди. Кейин билсам, Фарғонадаги Йўлдош Сулаймон, Дониёр Эргашев, Алишер Ибодинов сингари касбдошларига мен ҳакимда гапириб: "Қаранглар-а, ўзи райижрокўм раиси бўптуриб, ғирт бандит экан", дермиш.

Ҳа, улуғ инсонлар, ана шунақа содда, оқ кўнгил бўлишади.

Ўта ҳавфли таклиф

Камина Попда комсомол кўмитасининг котиби бўлиб ишлаган даврида, Фарғона вилояти (у даврда Поп Фарғона вилояти таркибида эди) комсомол кўмитаси биринчи котиби Рустам Алимов бошлиқ йигирма кишилик ҳайъат таълим-тарбия ишларининг ҳолатини текшириш учун туманимизга келди. Туман маориф бўлими раҳбарияти шаънига кўп дашномлар айтилди. Айникса, Чоркесардаги 35-мактаб фаолияти, у ердаги таълим-тарбия, комсомол ишлари ночор аҳволда эканлиги, тинимсиз ёзишмалар (бир-бирининг устидан ёзишлар) қаттиқ танқид остига олинди. Охирида Рустам Алимов: "Ишлар шунчалик ёмон экан, мактаб директорини алмаштирсангиз бўлмайдими?" – деганда, маориф бўлими мудири Каримов: "Бу мактабда директор бўлиб кўрмаган одамнинг ўзи колгани йўк-да, ўқитувчиларнинг баъзилари уч мартадан, колганлари икки мартадан директор бўлишган", дея маълум килди. Алимов: "Ундай бўлса, бошка кишлокдан директор топиб жўнатинг", дейишини билади, Каримовнинг ранги ўчиб, деди:

– Бу жуда хавфли таклиф, ўрток Алимов. Бошка жойлик биттасини мажбур килиб юборган эдик, уч кундан кейин ўзини осиб кўйса бўладими!

www.ziyouz.com kutubxonasi

Алимов бир сапчиб тушди...

Ҳозир у мактабда директор борми-йўқми, аник билмайман...

Қамалиб ҳам қолайми?

Олтиарикнинг ўрами қўшни республиканинг ерлари билан чалама-чакки чатишиб кетган. Эски давр экан, кунларнинг бирида пахтачилик бўйича юқоридан комиссия келибди, қўшниларга қарашли пахта пайкалида сув қўллаб ётганини кўришгач, суриштириб ўтирмай, бригадирни машинага ўтқазиб, катта мажлисга олиб боришибди. Ўша пайтдаги райком котиби Маниёз Султонов кўпчилик айбдорлар катори бегона бригадирни ҳам партиядан ўчириб юбориш таклифини киритибди.

Бечора бригадир қўл кўтариб, ўзини таништирмоқчи бўлган экан, Маниёз Султонов:

– "Ўтир! Қилар ишни қилиб қўйиб, яна қўл ҳам кўтаради-я. Пахтани қўллатганинг учун хозир каматиб кўяйми?" – деб пўписа қилибди.

Бегона бригадир ўз районига бориб, бўлиб ўтган вокеани райкомига айтиб берибди. Райком: "Бошка жойданман, демадингми?" – деса, содда бригадир: – "Партиядан ўчириш-ди, энди камалиб ҳам колайми", – дер эмиш.

Неча фоиз?

Фарғона вилоят хокими ўринбосари Шухратжон парандачилик ва баликчиликни ривожлантириш масаласида йиғилиш ўтказди. Орага кредит масаласи ҳам сукилди. Муҳаммадали сўз олиб:

"Мен "Матиз" билан "Дамас"имни гаровга кўйдим, аммо кредитни ҳали олганим йўк", – дейиши биланок Шухратжон тутакиб кетди:

www.ziyouz.com kutubxonasi

– Ҳеч бўлмаса ўн фоиз "усти"ни берармикин деб умид қилаётгандир-да?

Сўнг банк бошқарувчиси ўтирган томонга караб, дўк урди:

– Ҳов, банкир, қани айт-чи, неча фоиз бериш керак?

Бошқарувчи каттик пинакка кетган экан, сесканиб ўрнидан турди-да, "Ўттиз фоиз", – деб юборди. Залда кулги кўтарилди.

Энг таниқли зот

Бир замонлар Данғара туманига маориф вазирлигидан Винтовкин деган ходим келиб, коллегияда кўриладиган масала юзасидан текширув ўтказди. Маориф бўлими мудири Сатторали Ҳалилов, муовинлари Ғуломжон, Жўрабойлар куну тун бирга бўлишиб, меҳмоннинг оёғи остига қўйлар сўйилди, катта зиёфатлар уюштирилди.

Гал етиб, текширувчи Сирдарё сохилидаги Турсун Қамбар директорлик қиладиган мактабда ҳам бўлди. Яна қўй сўйилиб, тўн кийгизилди. Мактаб коровулининг Шарик лақабли ити бор эди. У машхур кинокомедиядаги итга ўхшаб, ирғитилган нарсани югуриб бориб олиб келар эди. Ҳатто дарёга бехос юмалаб кетган арокли шишани ҳам олиб чиққан Шарик меҳмонни жуда қойил колдирди.

Кўп ўтмай маориф вазирлигида коллегия йиғилиши бўлиб, унга Саттор Ҳалилов таклиф килинди. У кайтиб келгач, мактаб директорларига таассуротларини сўзлаб берди. Шунда Турсун Қамбар:

– Винтовкинни роса хурсанд қилиб жўнатувдик, бизларни эслагандир-а? – деб сўраган эди, мудир шундай жавоб килди:

– Орамиздаги ҳеч бир зотнинг отини айтиб суриштирмади. Фақат, кайтаётганимда: "Ну, как там Шарик?" – деб сўради, холос.

www.ziyouz.com kutubxonasi

"Атказ" сўзи

Тошкентдаги катта театрда "Навоий" спектакли ўйналмоқда. Балхда Дарвешали исён кўтаргач, вазир Мажиддин Ҳусайн Бойқарога маслаҳат бера бошлади:

– Исённи бостиришга Алишерни юборинг, илло Дарвешали унинг укаси. Шу йўл билангина бу ғавғодан кутуласиз. Агар "атказ" қилса, бунда Алишернинг ҳам қўли борлиги аниқ бўлади.

Ўшанда анча ёш, ғўр эканман, агар бундан беш юз йил олдин ҳам "атказ" (отказ) сўзи ишлатилган бўлса, демак, Туркистонни босиб олгандан кейин руслар бу сўзимизни ўзлаштириб олган экан-да, деган ўйга бордим. Ё нотўғрими?

"Пожалиста"

Қадрдонимиз Собир аканинг дадаси Содиржон Очилдиев бир спектаклда темирчи ролини ўйнамоқда. Эпизодлардан бирида подшоҳ навкарлари унинг дўкони олдига келиб:

– Бу ердан Ниёз Ботир ўтдими? – деб сўрашади. Содиржон ака:

– Йўқ, ўтгани йўқ, – деб жавоб берганида, навкарлар:

– У фақат шу йўлдан ўтиши мумкин. Балки уни дўконингга яшириб қўйгандирсан? Ҳозироқ тинтиб кўрамиз, – деб дағдаға қилишади.

Шунда кутилмаган воқеа юз берди. Содиржон ака бу пўписага жавобан:

– "Тинтиб кўраверинглар, пажалиста", – деганида, залдагилар у ёқда колиб, подшоҳнинг навкарлари ҳам қотиб-котиб кула бошлашди.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Тўн синиб қолармиди

Кўп йиллар олдин Ёзёвонда райком саркотибининг эллик ёшлик юбилейи бўлиб, қўконлик машҳур хофизлар – Шерқўзиевларни олиб келишни мендан илтимос қилишди. Олиб бордим.

Давра гавжум, базми жамшид авжида. Хотамжон, Баҳромжон, Олимжонлар қўшиқ бошлаганига анча бўлди, бирок, кистир-кистирдан дарак йўқ. Бу ёғи музлаб кетди-ку, дегандек хофизлар менга маъюс бокиб, имо килишади. Мен уларнинг олдига бориб:

– "Фарғона тонг отгунча"ни бошланглар. Мен сал-пал жўр бўламан, тушган "якан" ўртада", – дедим. Қўшиқни авж пардага кўтариб, кайси томонга карасам, ўша томондагилар гувиллаб келиб, кистиришаверди. Аёллар елкамга тўн-чорси ташлаб, бошимга дўппи кўндириб туришибди. Хофизларнинг оғзи кулоғида.

Тўй якунлангач, ярим тунда Қўконга кайтиб келдик. Ҳовлимиз олдида машинадан тушаётганимда хофизлар манзират килиб, кийикка тугилган тўнни менга узатган бўлишди-ю кўнгил учун, "шу шартмикин", дейишимни биламан, тугунни кайта жойига кўйишиб, ғойиб бўла колишди.

Икки кундан сўнг Рашидхон дўстимникидаги тўйда хофизлар билан учрашиб колиб, совук кўришдим. Улар тунд муомаламдан хайрон бўлиб:

– "Ака, мабодо, биздан бирор гуноҳ ўтмадими?" – деб сўрашган эди, зарда билан жавоб килдим:

– Катта гуноҳ килдиларинг. Ўтган куни тил учида "шу шартмикин" десам, тугунни олиб кетавердиларинг.

– Ҳаммалари бирданига: – Ўзингиз олмадингизку – дейишган эди:

– Олмасам, ховлимнинг деворидан ошириб ир-

www.ziyouz.com kutubxonasi

ғитворсаларинг, нима, тўн синиб қолармиди?.. – деганим эсимда.

Уч ташхис

Қўқонлик уч машҳур шифокор Азизхон Алиев, Сайдуллохон, Шавкат Сотволдиевлар гаплашиб туришган экан, бир одам ўрдак юриш қилиб, оёқларини кериб, оҳиста келаётганига кўзлари тушди. Замонамиз лукмонлари ўша одамга ўзларича ташхис қўйишга тушишди. Бирининг фикрича, у радикулит, иккинчисининг айтишича, грижа, учинчиси эса буйрак касали зўриқиши дея каромат қилди. Бахс қурук бўлмаслиги учун эллик минг сўмдан гаров ўйнашди. Ҳалиги одам якинлашгач, унга куюк салом бериб, ҳол сўрадилар ва гап асноси максадга кўчдилар:

– Ака, ўзи кандай дард билан оғригансиз?

– Э, сиз сўраманг, мен айтмай, дарди бедаво.

– Ҳар ҳолда, бедаво бўлса ҳам номи бордир?

– Нимага эди?

Замонамиз лукмонлари максадга ўтишди:

– Сизнинг дардингизга ўзимизча ташхис қўйиб, эллик мингдан гаров ўйнаган эдик...

– Ундай бўлса, учовингиз ҳам атаб қўйган эллик мингингизни менга бераверинглар, – деди "бемор", – йўлда йўталим қистаб, иштонни жиндай ... қўйдим. Шунинг учун, ҳамма ёғимга ёйилиб кетмасин деб шу тарзда юриб келаётган эдим, укалар.

Замонамиз лукмонлари буринларини жийириб, ёнларини тита бошладилар. "Бемор" эса, – бўлаколинглар, зўрга турибман, – дермиш...

www.ziyouz.com kutubxonasi

Ким кўмилган?

Олтиариклик Набижоннинг Холмат деган оксоқ бир амакиси бор. Кунлардан бирида у жияни билан қабристонни зиёрат қилиб, якинда дафн этилган отасининг қабри устида тиловат қилиб, роса йиғлабди. Сўнгра яна бир кичик кабр устига бориб, янада каттиқрок йиғлабди. Жияни ҳайрон бўлиб:

– Холмат ака, олдинги кабр-ку отамизники эди, кейингисини эслай олмадим, кимники эди? – деб сўраса, Холмат йиғи аралаш:

– Бунисига менинг чап оёғим кўмилган жиян, – дермиш.

Оқибатни синаш

Дўстим Шермуҳаммад Юсупов билан Бухорога борганимизда Ҳамро Маҳмудов деган одам билан таништирди. Танишиб, ўзаро ҳол-аҳвол сўрашганимиздан сўнг, Шермуҳаммад ўзича бир кулиб қўйди-да, Ҳамро Маҳмудовнинг Москвага, съездга делегат бўлиб борганидаги саргузаштини сўзлаб берди.

Делегатлар Москва меҳмонхонасида истиқомат қилишар экан. Кунлардан бирида Ҳамро Маҳмудов бир юмуш билан пастга тушиб, тўрт соат дараксиз кетибди. Шериклари хавотир олиб, каватма-кават қидира бошлашибди. Қаватлардан бирига чиқиб боришса, Ҳамро ака эшиклардан бирини тақиллатаётган эмиш. Эшикни очган бир ўрисдан:

– Ҳамро Маҳмудов здес живёт, да? (Ҳамро Маҳмудов шу ерда яшайдими) – деб ўзини ўзи суриштиришни бошлаган экан, у кимса: "Ты уже третий раз спрашиваеш, ...твою мать! (Бу учинчи марта келиб сўрашинг, хе ўша сендаканги...)", – деб ўшкириб берибди.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Шериклари ҳеч нарсани кўрмагандек бориб:

– Бунча йўқ бўлиб кетдингиз, адашиб колдингизми, – деб сўрашса, Ҳамро ака сир бой бермай, гердайиб жавоб килибди:

– Мендек одам адашиб колармиди? Қани, ахтаришармикин деб, сенларнинг оқибатингни бир синадим-да.

Кексаликнинг таърифи

Эркин Воҳидов таваллудининг етмиш йиллигида табриклар кўп бўлди. Ҳар хил гаплар айтилди. Ниҳоят юбиляр ўзлари сўз олиб, шундай дедилар:

– Юбилей баҳонасида бизни ёшлар сафидан чиқариб, кексалар сафига қўшмоқчи бўлишяпти. Йўқ, биродарлар, биз кексайганимиз йўқ. Фақат жисми ёшлар сафидан чиқиб, кўнгли ёшлар сафига қўшилдик!

Бунақа зўр гапни топиб айтиш, шеър ёзишдан ҳам кийинрок бўлса, ажабмас.

Фалокат оёқ остида

Эркин Воҳидов Данғарадаги 1-мактабга учрашувга келди. Атрофдаги мактаблардан ҳам мухлислар йиғилган. Савол-жавоб қизигандан қизиб кетди: "Қачондан бери ижод киласиз?" "Нима учун ёшликда Тошкентга кетиб колгансиз?" "Неча нафар фарзандингиз бор? Нечта китоб чоп килдиргансиз?.."

Охиррокда юкори синф ўкувчиларидан бири:

– Турмуш ўртоғингиз каерлик? – деб сўраган эди, шоир жилмайиб туриб, шундай жавоб килди:

– Қаранг, фалокат оёк остида деганлари тўғри экан, шундоккина ўзимизнинг кўшни кизга уйланганман.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Кейингисида мен бораман

Уч-тўрт марта турмуш куриб хам тинчимаган ёзувчи дўстим Боқижон таниқли шоир Анвар Обиджоннинг уйига келиб, "бир қизга уйланмоқчиман, унинг отаси фалончи тоға сизни жуда ҳурмат қилади, ўзингиз совчи бўлинг", деб қаттиқ илтимос қилибди. Анваржон аввалига тўғрисини айтиб, "мен бунақа ишнинг ўртасига тушолмайман", демокчи бўлибди-ю йигитнинг кўнглини оғритгиси келмай, мулойимлик билан сўз котибди:

– Ҳозир ишларим жуда тиғиз эди-я. Ҳа, бу нечанчи уйланишинг ўзи.

– Тўртинчиси, Анвар ака.

Ундай бўлса, бу сафарча Ахмаджон Мелибоев совчи бўлиб бораколсин. Майли, кейинги уйланишингизда мен борарман – дебди Анвар Обиджон.

Устоз – шогирд

Фарғонада Анвар Обиджон таваллудининг 60 йиллиги нишонланди. Эркин Воҳидов ҳам самимий дил сўзларини изҳор этиб, гапини: "Мухтарам устоз, яна бир бор табрикларимизни қабул қилгайсиз", деб тугатди. Кўпчилик ҳайрон бўлиб қолган эди. Эркин аканинг ўзлари бунга изоҳ берган бўлдилар:

– Ҳа, Анваржон менга устоз қатори. Яқинда 5–6 янги шеърими юрагим тошиқиб, телефонда Анваржонга ўқиб бердим. У киши нима дедилар денг:

– Яхши, Эркин ака, шунақа ёзаверсангиз, шоир бўлиб кетасиз...

Залда кулги кўтарилди.

www.ziyouz.com kutubxonasi

У подшо бўлса

Олтиарикда Ахмадхон Маматхонов деган раҳбар бўлар эди. Бир куни нима иш биландир у киши ҳамроҳлигида Повулғон томонга бордик. Бир жойга етганимизда, йўл четидаги пахта пайкалида азим бир чинор аганаб ётганини кўрдик. Қанчадан-қанча пахта кўчатлари пайхон бўлган. Маматхоновнинг жон-пони чиқиб, машинадан тушди-да, ўша ерда ғимирлаб юрган беш-ўн чоғли кишига ўшкира кетди:

– Бу нима қилганларинг? Катта йўл туриб, дарахтни пахтазор томонга ағдарасанларми?

Шунда одамлар орасидан бир киши олдинрокка чиқиб, кошини керганича деди:

– Бакирганингиз билан фойдаси йўқ, хўжайин. Чинорни дарахтларнинг подшоси дейишади. Подшо бўлгандан кейин, биздан сўраб ўтирармиди, хоҳлаган томонига ёнбошлайверади-да!

Ўн бешинчиси

Маҳалладошимиз Қўконбой ака оз эмас, кўп эмас, ўн тўрт марта уйланган. Бир куни эшитсак, ўн бешинчисини ҳам олибди. Унинг тез-тез уйланиб туриши бу депарадагиларга яхши маълум бўлгани учун, ҳеч бир аёл унга тегишга рози бўлмай, узоқрокдан уйланибди. Қўконбой аканинг бу қилиғидан номус қилган маҳалладошлар мени қисти-бастига олишди:

– Бу жой ҳазилакам жой эмас, Қўконнинг Тўлабойи. Бу ерда не-не улуғ зотлар ўтмаган, не-не раҳбарлар чиқмаган. Қўконбой аканинг хотинбозлиги маҳаллага иснод. Сизнинг гапингизни олади, кириб, насиҳат қилиб қўйсангиз, хотинбозликни тўхтатиб, шуниси билан тинчисин энди.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Эртаси куни маҳалла пешволаридан Норкўзи ака, Раҳмонжон, Одилжон, Абдулатиф, Абдусамад ва Жўрахўжа акалар билан ҳовлисига кирсак, Қўконбой ака ашулани ванг қўйиб, ивирсираб юрган экан. Биз билан кўришиб, кулиб юборди. Биз:

– Жуда хурсандсиз, янгиси маъкул келиб қолганга ўхшайди-а? – десак, хиринглаганича:

– Бугун жавобини бериб юборсамми деб турибман. Нега десангиз, бундан йигирма тўрт йил олдин ҳам шу хотинга уйланган эканман.

У ҳам билмайди

Тўлабойнинг Кўксой масканидаги чойхонада Икром деган чойхоначи бор. Бир куни Ғиёс сомсапаз унга гап қотди:

– Анави Анвар отбоқар чой ичиб, кўпинча пулини бермай чиқиб кетади. Сен буни билмайсан.

– Мен ҳам анойи эмасман, – дея жавоб қайтарди Икром. – Унга доим қайнамаган сувни эски шама устига қуйиб бераман. У ҳам билмайди, хумпар.

Эсон сўқоғич

Учкўприк туманида Социализм деган колхоз бўларди, унинг раиси Эсон Мадрахимовни Охунбобоев колхозига ўтказишди. Олдинги ишлаган жойида кишлоқ хўжалиги ишлари қизиган паллаларда у деярли хар куни колхоз радиоузелидан гапирарди. Йўл-йўлакай ўша колхоз оркали юриб колганимизда, унинг гапи кулоғимизга чалиниб турарди. У гапирганда, қаерда эканлигини унутгандай, жуда эркин сўзлар, деярли хар бир жумладан сўнг "синглийни..." деб сўкиш қўшиб кетар, кулоғи ўрганиб колган колхоз аҳли бунга парво қилмасди.

Охунбобоев колхозига ўтгандан сўнг, тарки одат

www.ziyouz.com kutubxonasi

амри маҳол дегандай, колхоз радиоузели орқали сўзга чикишда давом этибди:

– Ассалому алайкум, социализмликлар...

Радиоузелчи йигит унга секингина шипшибди:

– Раис бува, бу Охунбобоев колхози-ку.

Шунда раис бирдан хушёр тортиб, микрофон ёниқлигини унутганича дебди:

– Вой, синглийни... Охунбобоев дейман деб, социализм деворибман. Ҳа, синглийни-я...

Томоқ оғриғининг давоси

Томоғим оғриб юрган кунлар эди. Ўзимча доридармон қилдим, тузук бўлавермади. Бир маросимда шаҳар касалхонаси бош врачи ўринбосари Баходиржон, машҳур шифокорлардан бўлмиш Шавкат Солиев, Азизхон, Убайдуллохон, Тўлкинжон деган дўхтир укахонлар билан бирга ўтириб колдик. Суҳбат асноси ўз дардимни айтдим. Улар: "Бўлди ака, дориси бор" дейишди ва чўнтакларидан мухр урилган коғозни олиб, ўзаро маслаҳатлашган ҳолда бир нарса ёзиб беришди.

Ишхонага келгач, ҳайдовчимнинг қўлига ҳалиги коғозни тутказиб, дорихонага жўнатдим. Кўп ўтмай ҳайдовчи ғалати кулимсираб кириб келди-да, буни бир ўқиб кўрмабсиз-ку, хўжайин, деб коғозни қайтиб берди. Ўқиб кўрсам, коғозга "Бу касалликнинг давоси, уч-тўрт кун жағни тийиб, гапирмаслик" деб ёзиб қўйилган экан.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Ленинга арз

Бухорога Шермуҳаммад Юсупов билан яна бир гал борганимизда, менга малла Саид деган кишини таништирди. Маълум бўлишича, илгари у катта "ёзувчи" ўтган экан. Унинг фаолияти билан қизиқиб колдим ва сухбат асноси ҳаётидаги энг зўр "асар"и ҳакида сўзлаб беришини сўрадим.

– Бир анонимка ёзиб, барча идораларга ташладим, хеч натижа бўлмади, – дея салмоқланиб гап бошлади у. – Москвадаги катта идораларга ҳам юбордим, барибир натижа йўк. Ниҳоят, яна бир нусха ёзиб, Лениннинг мавзолейига кирдим. Зиёратчилар каторида ўтиб бораётиб, коғозни Лениннинг тобути устига ташладим. Сокчилар дарҳол мени қўлга олди, роса сўрок қилишди.

– Охири нима бўлди?

– Тирик арбоблар арзимга кулок солишмагач, ўлик бўлса ҳам, Ленинга арз қилишга мажбур бўлдим, – деган эдим, доҳийнинг ҳурмати баланд экан, мени, бор-йўғи, бир йилга қамашди холос.

Ҳозир келадилар

Термизга хизмат сафари билан борган эдим, Қўқондаги корхонамнинг коровули Ином шошилинч телефон қилиб колди:

– Хўжайин, Тошкентдан комиссия келиб, электримизни узиб кўймокчи бўляпти, тез етиб келинг.

Унинг кўнглини тинчитмокчи бўлиб:

– Ваҳима қилмай тур. Бораман, кейин улар билан ўзим гаплашаман, – десам, Термизнинг каердалигини ҳам билмайдиган содда коровул телефонни ўчирмасдан, текширувчиларга гапира бошлади:

– Бирпас ўтириб турингглар, хўжайин Термиздан келиб, масалани ҳозирок ҳал киладиган бўлдилар, – деса бўладими?

www.ziyouz.com kutubxonasi

Шамолни тўхтатиш

Шу Иномнинг дастидан бир жойда хотиржам ўтириб бўлмайди. Тошкентдаги оромгохда дам олиб ётган пайтимда у яна телефон қилиб колди:

– Хўжайин, Қўқонда каттиқ шамол бўляпти. Ишчилар "бундай шамолда ташкарида ишлаб бўлмайди", – деб ишни тўхтатишмокчи. Нима қилай? Телефон ширилдаб, овоз ёмон эшитилаётгани учун, гапни киска килдим:

– Айт, тўхтатишсин!

Ином одати бўйича, телефонни ўчирмай, ишчиларга гапираётгани эшитилди:

– Хўжайиндан топшириқ келди. Шамолни тўхтатишсин, – дедилар...

Шунга-шунчами

Фарғонада иподром курилиши бўйича вилоят партия кўмитасининг иккинчи котиби Есин иштирокида мухокама бўлди. Барча катта-кичик рахбарлар катнашдилар. Мухокама асносида Фарғона ирригация курилиш бошлиғи Носов:

– Ўрток Василий Павлович, бизда кадрлар етишмаяпди. Махсус таълим бошқармаси бошлиғи Бурхоновга бу хакда айтганман.

– Бурхонов ишдан бўшаб кетганига ўн йил бўлди-ку, – дея зарда аралаш сўкиб ташлади Есин ва кўшимча килиб Бурхоновдан кейин Мухторов, ундан кейин Иброхим Фозилов, хозир кейингиси ишлаябди-ку. Ҳе сени, деса.

– Кечирасиз, – деди Носов парвоси палак, – шунга шунчами? Ўша Бурхоновга айтган эканман-да, – деди.

– Вот мы с кем работаем, т-фу, дедида Есин йиғилишни тамомлади.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Карим ГАИ

Ишга кетаётсам, Карим деган ГАИ ходими пост-да турган экан. Бир кулишиб олиш учун тўхтаб, "кани, пулдан чўз энди" дегандай ишора қилсам, "Ака, постга эндигина келдим..." дейди.

Халфана палов

Аъзам Тўрахонов дала ховлисида меҳмондорчилик уюштириб, камина ва Раҳмон Сафаровни меҳмонга айтди. Бозор-ўчарни бирга қилдик. Харажат учун пул чиқарсак, пинагини бузмади. Дала ховлига яна бошка меҳмонлар ҳам чақирилган экан. Меҳмонлар мезбоннинг қўли очиклигини мактадилар. Баъзилари: "Бугунги зиёфатнинг сабабини билолмай хижолатдамиз, агар туғилган кунлари бўлса, совға-повға олиб келган бўлармидик" деб хижолат тортаётган эдилар, мен уларга далда бердим:

– Бехижолат олаверинглар, бу – халфана палов!

Қаламкашлик қувончи

Катта бир идоранинг бошлиғи Сайдулла Умаркулович каминани эрта билан соат 9:00 га чакирганлигини коллегия йиғилишидан кейин бошлиғимиз Собир Эргашев айтиб колди. Айтилганидай, эрталабки тўккизда бориб, келганимни девонхонага маълум қилдим. Раҳбарнинг ёрдамчиси: "Ҳозир хўжайиннинг феъллари айниб турибди, ҳатто чойнак отиш даражасига етиб бордилар", деди. Мен: "Феъли билан нима ишим бор? Ўзи чакиртирган, кириб маълум қилинг", дедим. У кириб чиқиб: "Кечкурун соат тўккизда келар экансиз", деди. Кечки соат тўккизгача нима ҳам килардим. Тошкентда бошка зарур юмушим йўқ эди. Шу ту-

www.ziyouz.com kutubxonasi

файли ёрдамчига яна бир кириб чиқишни илтимос қилдим. У оғринибгина кирди-ю қайтиб чиқиб "Энди, кечаси соат ўн бирда кабул қилар эканлар", деди.

Мен янги нашрдан чиққан "Яшил олам тилсимлари" китобимни Сайдулла Умаркуловичга бериш учун олволган эдим, дастхат ёза бошладим:

"Мартаба берганда, феъл ҳам берса кенг,
Ақл-мурувватдан жудо этмасин.
Бағрикенг раҳбарлар кўп бўлсин, аммо,
Кичик катталардан Ўзи асрасин".

Дастхатни ёзиб, ёрдамчига бердим ва топшириб қўйишни илтимос қилиб, Қўконга қайтиб кетавердим.

Уч ой ўтгач, ўша раҳбар Фарғонага ташриф буюрди. У Фарғона ўрмон хўжалиги бошлиғи Раззоковдан мени суриштирибди:

– Ҳалиги, бор-ку, Қўкон лесхози директори...

– Мансур Хўжаевми?

– Ҳа, ўша. Айтиб қўй, бугундан бошлаб уни Данғара туманига вакил қилиб тайинлайман. Агар Данғаранинг пилла, дон, пахта бўйича режалари бажарилмаса, шеърларини ёзиб юраверсин.

Бу гапни эшитиб, дағдаға ҳақида ўйламай, қаранг-а, шундай катта одам китобимни ўқибди-я, деб қувониб кетдим. Қаламкашликнинг ҳам зўр гашти бор-да!

www.ziyouz.com kutubxonasi

Гўшт

Неъматжон Мадиёров Қўқон ИИБ бошлиғи эканлигида менга телефон қилиб қолди:

– Ака, хабарингиз борми-йўқми, Акбаржон Азизовнинг мазаси кочиб колибди.

– Хабарим йўк экан, яхши айтдингиз. Бугун кўриб кўяйлик, – дедим.

Ҳали тушлик килганимиз йўк эди, беморнинг кўнглини хушлаб, бирга тамадди килармиз деб, бозордан кичик бир ўтиришга яраша у-бу масалликлар олдик. Уйига борсак, Акбаржон поликлиникага чиқиб кетган экан. Мадиёровга: "Гўштни бермай кўявер, ўзимиз кабоб қилиб сймиз", деб имо қилиб, кўзимни қисдим. У алоҳида халтадаги гўштни оркасига яшириб, колган харажатни уй бекасига берди.

Эртаси куни Акбаржон менга телефон киляпти:

– Ака, рахмат, йўқлигимда кўргани келибсизлар. Дўхтир кўриб, дори-дармонлар ёзиб берди, лекин, минг шукурки, гўштга парҳез буюрмади.

Қаранг-а, гўштни уриб колаётганимизни хотини пайқаб турган экан.

Фотиҳачилар

Маиший хизмат комбинати бошлиғи Эътиборхоннинг онаси вафот этганини эшитиб, туманнинг масъул раҳбарларидан бўлмиш Ниёзова, Фозилова, Ваҳобова, Дадажонова ва бир канча эркаклар фотиҳага бордик. Хотинлар одат бўйича уввос солиб йиғладилар. Эркаклар фотиҳани ўқиб, ташқарига чиқдик.

Машиналарга ўтираётиб, хотинлардан бири "Эътиборхоннинг ўзлари кўринмадилар-а?" – деб эслаб колди. Адашиб, бошка жойга кириб колга-

www.ziyouz.com kutubxonasi

нимизни биз эркаклар аллақачон сезган бўлсак-да, хотинларнинг нотаниш марҳумга айтиб-айтиб йиғлаганларини юзларига солмадик.

Палов умидида

Тошкентдан таниқли олим, "Семашко" сиҳатгоҳининг бошлиғи Анис Лутфуллаевич Алавия оила аъзолари билан келиши шарафига Поп туманига карашли Чодакда зиёфат уюштирдик. Меҳмоннинг истагига биноан бостирма овқат тайёрланди.

Тошкентдан келган бошқа бир гуруҳ меҳмонлар ҳам бор эди, улар палов қилишга урина бошлашди. Бизнинг бостирма олдинроқ тайёр бўлгани учун Анис ака: "Анави меҳмонларга битта товокни тўлдириб солиб берайлик", деди. "Унда, овқат ўзимизга камлик қилиб қолади-да", десам, "ош қилишяпти-ку, улар ҳам бир товоқ беради-да" деди.

Бир товоқ бостирмани бериб юбориб, унинг паловга айланиб қайтишини анча кутдик, аммо дарак бўлавермади. Кейин суриштириб кўрсак, меҳмонлар биз берган бостирмани еб, жуда тўйиб кетдик, энди палов сиғмайди, деб харажатларини машинага босганича жўнаб кетишган экан.

Ҳамма жойда мезбонмиз

Водийлик ўрмончилар – камина, Фарғона ўрмон хўжалиги раҳбари Муҳаммадали, Сирдарё ўрмончилигининг сардори Эшонкул, Жиззахдан Санокул, Самарқанддан Ҳусанбой, водий бўйича нозир Валижонлар хизмат юзасидан Тошкентга бордик. Тадбир тугагач, ўрмончилик қўмитасида ишлайдиган бир-иккита муовин, баъзи бўлим бошлиқлари "сизларга кўп меҳмон бўлганмиз, вақтларинг бўлса, бизнинг чойимиздан ҳам ичинглар", деб колишди.

www.ziyouz.com kutubxonasi

"Ўзбекистон" ресторанида куюк овкатландик. Ҳисоб-китобга навбат етиб, официант йириккина суммани айтди. Мезбонлар бирин-кетин чўнтак кавлагандек бўлишди-ю бири рўмолча чиқариб, юзини артди, бири сигарет тутатди. Биз ўзаро кўз кисишиб, жим ўтиравердик. Официантнинг токати ток бўлиб, бир томоқ кирди, ҳеч гап йўқ. Назаримда бутун ресторан бизга қараб тургандай. Шунда шерикларимга айтдим;

– Узоқдан келган бўлсак ҳам, бу ерда ҳам барибир, биз мезбонмиз...

Узоқдан келган "мезбонлар"га қўшилиб шу ерда яшовчи "меҳмонлар" ҳам кулиб юборишди.

Бизгачи?

Бувайда райкоми бюросида биринчи котиб Максудали Ҳайдаров ғўзаларга ишлов беришнинг аҳволи чатоклигидан куюниб, текширувда ёмон баҳо олган олтита колхознинг раисларига "ҳайфсан" эълон қила бошлабди. Машҳур раислардан бири Эшон ака пинакка кетган экан, орада кўзини очиб, ёнидагилардан нима гаплар бўлаётганини суриштирибди. Унинг биқинида ўтирган касбдоши Эсон Мадраҳимовнинг шумлиги тутиб: "Райком хозиргина олтита колхозга қўшимча ўғит ажратиб берди, колхозингизнинг номи чиқмади" дебди. Буни эшитган Эшон ака қўлини кўтарганича ўрнидан туриб, котибга сўз котибди:

– Бизга-чи бизга, биз курук колаверамизми, Максудали Ҳайдарович! – деганда ҳамма бақрайиб колибди.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Ҳашаротхўрлик

Бир замонлар ёзги таътил пайтида Сойибжон Алиев, Махмуджон Ҳошимов, Рашидхон Ахмедов, Муҳаммаджон Акбаров, Ҳабибжон Ҳожиматов, Анвар Ашуров, Тўлқин Эргашевлар билан бирга Саричелак оромгоҳида дам олдим. Биринчи кунданоқ улфатбозлик авжга минди. Улфатбозликда эса нималар бўлмайди дейсиз?

Бир ўтиришда Сойибжоннинг қадаҳига чигиртка тушиб қолди. Шаробни тўкиб юбормокчи бўлганида, улфатлар: "Мўъжизани увол қилманг" деб эътироз билдиришган эди, у: "Агар беш сўмдан берсанглар, бутунича ичворардим", деди. Ҳазиллашяпти деб ўйлаб, рози бўлган эдик, шаробни чигирткаси билан ютворса бўладими. Айтилган сўз – отилган ўқ, ўша даврда каттагина пул бўлишига қарамай, ноилож беш сўмдан чиқариб бердик. Шу баҳона бўлди-ю бошқалар ҳам пулдан гаров ўйнаб, бири чигирткани, бири кўнғизни, бошкаси бўка пашшани ютишга киришди. Олдингидан фарқи шуки, бериладиган пулнинг қиймати борган сайин камаяверди. Охирида мебел фабрикаси бошлиғи Анваржон бир чигирткани ютмокчи бўлиб, гаров таклиф қилган эди, бўлди энди, бекорчи пул йўқ, деб тескари ўгирилдик. Шунда унинг хўрлиги келиб:

– Жон ошнажонлар, менга қолганда пастлик қилманглар. Ўтиниб сўрайман, ҳеч бўлмаса, йигирма тийиндан ҳам бермайсанларми, деб пиқиллаб юборса бўладими!

www.ziyouz.com kutubxonasi

Саричелак ҳаётининг иккинчи куни

Саричелак базмининг иккинчи куни ҳам қизғин давом этди. Чигиртка ҳангомасини эслаб, роса кулишдик. Бир оз ўтиргач, Ҳабибжон Ҳожиматов қармоқ кўтариб, балиқ овлашга кетди. Кўп ўтмай Сойибжон Алиев иккаламиз ундан хабар олгани бордик. Қарасак, бамбукни ушлаганича кўлга термилиб ўтирибди. "– Ҳа, илинмаяптими?" деб ҳол сўрасак, "Тортмаяпти, нимагадир" дейди. У ёк-бу ёкка разм солиб қарасак, қармокни отганда учи дарахтга илиниб қолган экан.

Мирикиб ҳордиқ чиқаргач, ниҳоят Қўқонга йўлга чиқдик. Кимдир машинага чиқаётиб, кимнингдир ечиб кўйилган туфлисига қоқилиб, "Бу ерда туфлига канд борми?" деб ташқарига ирғитиб юборди. Ундан куч олиб, бошқалар ҳам бир-бирининг туфлисини ирғитишга тушди. Хуллас, ҳаммамиз оёк яланг қолдик. Бу ҳам етмагандек, ўзимиз олиб борган козоннинг куясини бир-биримизнинг юзимизга суртиш билан машғул бўлибмиз. Ҳаммамиз бир-биримизга караб куламиз, ўзимиздан хабаримиз йўк.

Коронғи тушмасдан Қўконга етиб келдик. Биринчи бўлиб Махмуд Ҳошимовни катта йўл ёкасига, кўчаси муюлишига туширмокчи бўлдик. У: "Эшигим тагига олиб бориб кўясизлар, чойхона олдидан ялангоёк, бу каро юз билан кандок ўтаман?" – деб хархаша килди. Биз кўнмадик. Охири: "Ҳаммангга бир жуфтдан туфли олиб бераман", – деб ваъда бергандан сўнггина кўндик, зеро, у савдо идораси бошлиғи эди-да. Қолган йўлдошларимизни хам шу тарика туширдик. Менга келганда коронғи тушиб бўлган эди. Қолган йигитлар мени ҳам катта йўлга туширмокчи бўлишди. Мен тортишмай, савдолашмай, ҳеч нарса ваъда килмай, дангал тушиб

www.ziyouz.com kutubxonasi

кета бошладим. Ўртоқлар: "Ҳой, шу аҳволда катта йўлдан юришга уялмайсанми? Биров кўрса, кимсан фалончи, шу аҳволда юрадими, демайдими?" – деб ялинтирмокчи бўлишган эди, "Шу зим-зиё кўчада сен аблаҳлардан бошка ким ҳам бўлар эди?" – деб уйга қараб йўл олдим. Орқамдан машинани секинлаб уйгача боришди.

– Ҳов, мен билан ҳазиллашманглар. Якинда партия мактабини битириб, райкомми, горкомми бўлсам, ҳаммангни муҳокама қилиб, партиядан ўчираман, – деганча уйга кириб кетаётган эдим, яна бўлмади, ўртоқчилик экан, эшик тагида партиядан ўчишга бағишлаб яна икки шиша бўшатилди. Ниҳоят улар "Сенсан райкомим, хоҳ ўчир, хоҳ ўчирма", – деб ашулани ванг қўйишганича жўнаб кетишаверди, камина ҳам сўкинганча колавердим.

Аям чақирятти

Қўқондаги Массив чойхонаси. Вақт окшомдан ўтиб қолган бўлсада, Ахрор, Адхам, Дилшод ва бошқалар базми-жамшидни давом эттирмоқдалар. Шу пайт Дилшоджоннинг ўғли келиб: "Дада, аям чақирябдилар" деди. Отаси ҳозирок етиб боришга ваъда бериб, ўғлини чиқариб юборди. Суҳбат қизигандан-қизиб бораётган эди, орадан ярим соат чамаси ўтиб, Дилшоднинг ўғли яна келиб, аяси чақираётганини айтди. Орадан ўттиз-қирк дақика ўтганда яна ўғли кириб:

– Дада, тезлик билан уйга бораркансиз. Агар ҳозир бормасангиз, аям ухлаб колар эканлар, деса бўладими.

Улфатлар бир-бирига сирли, кимдир билинар-билинмас пиқиллаган кулгу билан караб сузилиб колишди.

Орадан шунча вакт ўтиб, бу гап кўчага чиккани йўк, чикмайди ҳам.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Узоқни ўйлаб

Камина, Икромжон ва Собир Тошкентга кетяпмиз. Сирдарёдан берироқдаги Чағалида нон бозори бор, пойтахтга мозорбости қилиб олайлик деб, машинани шу жойда тўхтатишимиз биланоқ, атрофимизни патир сотувчи қиз-жувонлар ўраб олишди. Собир бир жувоннинг ҳамма патирини олиб, савдолашмагани етмагандек, айтганидан ҳам кўпроқ пул берди. Машинага қайтгач, ундан бу ҳотамтойликнинг сабабини сўрадик. Нима дейди денг:

– Илгари унинг опаси билан учрашиб юрар эдим, буни синглиси биларди. Ҳозир шунақа қилмаганимда, уйига бориб, "опа, одам куриб кетгандек, бир вақтлар фалончи пасткаш билан учрашиб юрардингиз-а", деб мени ёмон отлиқ қилган бўларди: "Ана мулоҳаза-ю, мана мулоҳаза".

Мутлақо эсимга келмапти

Ўша, якинда "Патир" лақабини олган дўстимиз Собир хотини билан тўйга у-бу харид қилиш учун Қўқон бозорига боришибди. Хотини "кимсан фалончининг хотиниман-ку" деб орқа ўриндиккa ёнбошлаб олган экан. Иттифоқо йўлда бир жувон қўл кўтарибди. "Кўнгли бўш" Собир тўхтаб, уни ёнидаги ўриндиккa ўтказибди. Қўқонга боргунча ўтган ширин дамлар хотираларидан суҳбатлашибди. Ҳалиги жувон манзилига етиб, тушиб колгач, шу пайтгача дам урмай, писиб ўтирган хотини "Ҳа... дадаси?!" деб юборган экан, Собир тормозни босганини билади.....

Касалхонага тушибди, деб кўргани бордик. Ранги бир аҳволда. Боши бинтланган бўлса-да, лат еган жойлари кўриниб турибди.

www.ziyouz.com kutubxonasi

– Ҳа, биродар, нима бўлди? Қаеринг оғрияпти?

– Ҳеч нарса бўлгани йўк. Бир оз чарчабман, дам олгим келди.

– Тўғрисини айтавер, касални яширсанг, истмаси ошкора.

Хуллас, у воқеани айтиб беришга мажбур бўлди ва сўзини шундай якунлади:

– Хотинимнинг машинада эканлиги мутлақо эсимга келмабди.

Родной чўп

Эски замонда мусобақадош республикаларнинг вакиллари бир-бирининг далаларига бориб, ишлар билан танишиб туришарди. Фарғонадан Аҳматулло Рустамов бошчилигидаги делегация Қозоғистоннинг Жеттисайига боришибди. Бир совхоздаги ғўзаларнинг ҳолатини кўришса, экинни бегона ўтлар босиб ётганмиш. Комиссия аъзоси Ҳамзали Турдиев совхоз директорига караб: "Пахтани манави бегона ўтлардан тозалаш керак", деса, у пинак бузмасдан эътироз билдирибди:

– Нега бегона дейсан, булар бирга ўсиб чиқишган. Пахтанинг родной чўплари булар!

Шу кулги бахона, зиёфат бошланибди.

Мислсиз томоша

Бутун Марказий Осиёда машҳур бўлган Юсуфжон қизиққа шогирд тушишни орзу қилган Охунжон уникига келиб, мени шогирдликка олинг, деб йиғлагудек аҳволда туриб олибди. Юсуфжон кизик юмшаб, шундай дебди:

– Унда, хозирок дарсни бошлаймиз. Олдин ҳамма кийимингни еч. Қип-яланғоч бўлганингдан кейин, тўнни кий.

Охунжон айтилган гапларни қилгач, устоз уни

www.ziyouz.com kutubxonasi

шу аҳволда бозорга бошлаб, қовун сотилаётган жойда тўхтабди. Тўртта қовун олиб, пулини тўлабди-да, Охунжонга юзланиб: "Энди, тўннинг орқа пешини кўтар, манави қовунларни солиб, уйга олиб борамиз", дебди.

Марғилон Марғилон бўлиб, шу пайтгача бундай зўр томошани кўрмаган экан...

Саҳнага йўл

Охунжоннинг орзуси ушалиб, Юсуфжон қизикка шогирд бўлиб олгач, тўйларда унинг соясида юриб, анча танила бошлабди. Бир куни устози унга: "Бугун сени театрга олиб бораман, спектаклда катнашасан", деб қолибди. Охунжоннинг юраги така-пука бўлиб: "Қўйинг-е, тўйлардаги қизикчиликка зўрға яраб турибман, саҳнада ҳакикий маҳорат керак", деса, Юсуфжон кизик бепарво сўз котибди:

– Сенга маҳоратнинг кераги йўк. Саҳнага чиксанг бас, одамлар туркингни кўрибок, кулишаверади.

Илгари ялаппидингиз?

Данғара тумани халк суди раиси Муборакхон опа Октепага ипак курти тутиш бўйича вакил этиб юборилди. Умрида курт кўрмаган опани ўша ернинг сардори Очил ака кутиб олиб, уйма-уй олиб юрибди.

Октепа халки, маълумки, асосан коракалпоклардан бўлиб, тил лаҳжаси бўйича "жўкчилар" гуруҳига кирадилар.

Алкисса, Очил ака уйига ҳолвайтар буюриб кўйган экан, опани таклиф килибди. Ҳовлига кирган заҳоти хотинига: "Хайвонга жой кил!" – деб буюрибди. Уларнинг лаҳжасини яхши билмаган вакил опа бир бўзариб олибди-ю, ичидагисини ташига

www.ziyouz.com kutubxonasi

чикармабди. Айвонга чиқиб ўтиришгач, ҳолвайтар келтирилибди. Очил ака опани ҳолвайтарга таклиф қилар экан, "Шаҳарда ўсган бу опа ҳолвайтарни билармикан?" деб ўйлаб, "Муборакхон, илгари ҳам жалаппидингиз?" – деб сўрабди.

(Кичик бир изоҳ: Очил аканинг лаҳжасидаги хайвон – айвон, жалаппидингиз – ялабмидингиз.)

Махтангни жеб қўйибманми?

Давлат Султонов хокимлик пайтида Октепага борибди. Колхоз раиси Очил ака билан пахтазорларни айланиб юриб, бир жойга етишибди. Не кўз билан кўрсинларки, катта бир пайкални сув босиб, ғўза кўчатлари бутунлай сув остида колиб, кўринмай ётган эмиш. Ҳоким ғазаб отига миниб, "Ҳей, раис, пахта кани, пахта?" – деб дағдаға қилса, раис тумтайиб, отамерос "жўқчи" шевасида жеркибди:

– Жеб қўйибманми махтангни? Жер сувни тортиб кетса, ўзи лап этиб кўринади. Шунга ҳам бакирасанма!

Соғ бўлинг

Жума номози пайти. Имом хатиб фарз номозини бошлаб, эндигина зам сура қироатига ўтган эдилар, Ҳамиджон Каримов деган дўстимизнинг димоғи қичиб, акса уриб юборди. Сафда ёнма-ён турган Шамсиддин беихтиёр "Соғ бўлинг" деса, Ҳамиджон ҳам беихтиёр "Раҳмат" деб қўйди.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Жимпер

Миробид билан Тошкентга келиб, талаба болаларимиз ётиб юрган квартирада тўхтадик. Миробид қандайдир бир юмуш билан ташқарига чиқдилар-у уч соат чамаси йўқ бўлиб кетдилар. Келгач, қаерга йўқ бўлиб кетганларини сўрасак, эски қадрдонлардан бири учраб қолганини айтдилар...

Орадан ўн кун ўтиб, яна пойтахтга йўлим тушди. Ўша ҳужрада тунадим. Бир пайт қўнғироқ жиринглади. Эшикни очсам, бир жувон турибди. "Шеригингиз қанилар?" – деб сўради у.

– Қанақа шеригим?

– Ўтган сафар бирга келган шеригингиз. Менга янги чиккан жимпер ваъда килган эдилар, мабодо сиздан бериб юбормадиларми?

Оқ фотиҳа

Бош бухгалтер Ҳамиджон дўстимиз рўпарадаги қўшнисининг дўхтир ўғлига қизини узатди. Тўй жуда файзли ўтди. Базм ниҳоясига етиб, ота қизига оқ фотиҳа берадиган вакт бўлди. Таомилга кўра киз отасининг оёкларига тиз чўкиб, йиғлаб хайрлашди ва оқ фотиҳа сўради. Қариндош-уруғлар, яқин дўстлар куршовидаги ота фотиҳага қўл очиб, йиғи аралаш деди:

– Сафаринг бехатар бўлсин!

"Отаюпатар"га келган биз дўстлар бу гапнинг мағзини чаколмай, анкайиб турардик.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Устоз

Адҳамжон Абдуллаев деган ажойиб дўстимиз бўларди, гурунглари файзли эди.

У киши кунлардан бирида Зафар Мирзаевнинг уйида бўлаётган ўтиришга савлат тўкиб кириб келдилар. Хонадон соҳибининг ити занжирни узиб юборар даражада сакраб, вовиллай кетди. Меҳмонни таъзим билан қарши олаётган Зафаржон итга қараб: "Жим бўл! Танимадингми, бу олий мартабали зот бизга устоз бўладилар-ку!"– деб дўқ қилди. Адҳамжон ҳуришдан тўхтаган итга энсаси котганича қараб қўйиб, Зафаржонга деди:

– Ўзингни зўрға эпакага келтирганидим. Энди итинг ҳам бормиди?

Меҳмоннинг фарёди

Америкадан ташриф буюрган меҳмонни Эркин Воҳидов, Нурали Қобул Дадахон Нурий каби ижодкорлар кутиб олиб, республика бўйлаб сайр қилдиришди. Водийга келганларида, табиийки, меҳмондорчиликнинг тагида қолдилар. Кунига бешолти марта зиёфат, зиёфат бўлганда ҳам жуда шоҳона. Шўрлик меҳмон охири "дод" деб юборди, биз Морган, Рокфеллер, Гейтсга ўхшаган миллиардерларимиз билан мақтаниб юрибмиз, ҳақиқий миллиардерлар Фарғона водийсида экан, деди.

Барибир яна устма-уст зиёфат бўлаверди, меҳмон "олинг-олинг"ларга чидамасдан, охири меҳмонхонага бориб ётиб олди. Навбатдаги зиёфатга чиқмагани боис, Нурали Қобулдан унинг насибасини киргизиб юборсак, у овкатларга безиллаб боқиб, шундай дебди:

– Сизларда рўза тутиш одати бор. Тамом, мен ҳам бугундан бошлаб рўза тутдим!

Бир ўрни келганда, бу вокеани шоир Анвар

www.ziyouz.com kutubxonasi

Обиджонга сўзлаб берган эдим, у киши фахрланган қиёфада мутойиба қилди:

– Ўзбекнинг таомлари жуда сеҳрли-да, қаранг, ҳатто америкаликни рўза тутишга ўргатибди. Агар эринмасдан овқатни яна уч-тўрт кун заплаганларингда, бир йўла мусулмонликниям қабул қилган бўлармиди...

Пайпоқ

Улфатимиз Аҳмаджон Опоч: "Зўр опахоним бор, танишиб олинглар", деб бизни Қўқондаги бир уйга бошлаб борди. Роса еб-ичдик, биринчи бўлиб мезбон аёлнинг кайфи ошиб қолди, Опочнинг бўғзига чанг солиб: "Ўтган сафар хам бир гала бўлиб келиб, тўқиган жунпайпоқларимнинг ҳаммасини насяга олиб кеттиларинг. Олдин ўша пулларни тўланглар, меҳмондорчиликни кейин давом эттирасанлар", дея жанжал қўзғади. Ўтиришимиз таъби хирачилик билан якунланди.

Эртаси куни яқин оғайниларимиздан бири бўлган Баходиржон Тўйчибоев билан учрашиб колиб: "Опоч зўр импўртний пайпоқлар олиб келган экан, кеча ҳаммамизга тарқатди, сизга ҳам теккандир", дедим. Гапим тугаши биланоқ у: "Вой аблаҳ-ей, бошига иш тушса, биринчи ўринда менга югуради. Энди керак бўлмай колибмизми", деб ғижинди-да, Опочдан пайпоқ ундириб келишни тайинлаб, шофёрини жўнатиб юборди.

Опочнинг аҳволини энди ўзингиз тасаввур қилаверинг.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Омонатга хиёнат

Машҳур аскиячи Жўрахон Пўлатов кишга ўтин сўраб келиб қолди. Мен унга: "Аввал битта яп-янгисидан эшитайлик", дедим.

– Майли, латифа эмас, бўлган бир воқеани айтиб бераман, – деди у. – Аммо, бир шартим бор – буни ҳеч кимга айтмайсиз!

Мен айтмасликка сўз бердим. Жўрахон ака ҳикоя қилишни бошлади:

– Маҳалламизда Тўхта мағзава деган одам бор. У пуфакни тутун билан шишириб, Худога хат йўллабди. Наряддан бўшаган учта мелиса йигит бу ғайритабиий пуфакни кўриб, отиб туширишибди. Пуфак ичидаги хатни, очиб карашса, унга: "Э, Худо, мен Тўхтавой деган бандангман. Сал камхарж бўлиб колдим, ноумид килмай, ўн минг сўмгина бериб тургин", деб ёзилган экан. Хатни ўқиб, раҳми келган мелиса йигитлар чўнтакларидаги бор пулни ўртага ташлашибди, Тўхтавойни уйидан чакириб, шуни ишлатиб туринг, деб ташлаб кетишибди.

Эртаси куни ўша мелиса йигитлар карашса, тепадан яна бир пуфак учиб ўтаётганмиш. Униям отиб тушириб, ичидаги хатни олиб ўқишса, энди: "Э, Худо, сўраган ўн минг сўмимни келиб-келиб мелисалардан бериб юборасанми, тўрт минг уч юз сўмини уриб колишибди", деб ёзилганмиш.

Буни хеч кимга айтмасликка сўз берганим рост, лекин ёзмасликка ваъда бермаганман.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Галстукли ҳайдовчи

Ғуломали Назаров Охунбобоев туманида райком бўлиб турганида унинг Қурбонали Рахмонов деган шофёри бўларди. Ғуломали ака ингичка, озғин, одам эди. Ҳайдовчиси эса новча, бакувват, келишган йигит бўлиб, доимо ғоздай гердайиб турар эди.

Улар бир куни Риштонга тўйга боришибди. Мезбон хизматдаги баковулни имлаб, Охунбобоев туманининг раҳбари келганини, хурматини жойига қўйиб, алоҳида белгиланган хонага олиб киришни тайинлабди-ю ўзи оркама-орка келаётган меҳмонларни кутиш билан чалғиб колибди. Баковул шофёрнинг савлатини кўриб, уни алоҳида хонага олиб кирибди, раҳбарни эса ташкаридаги, ёппа ўтириладиган узун столга бошлашибди.

Ичкаридаги казо-казолар маишатни килиб бўлишгач, дастурхонга фотиҳа тортишибди. Ташқарига чикишгач, раҳбарлардан бири четрокда тажангланиб турган Ғуломали акани кўриб: "Ие, каерда эдингиз, ичкарида кўринмадингиз-ку", деса, у шундай жавоб килибди:

– Риштонга бир улуғ одамнинг тўйига борамиз, ок кўйлак, яхши костюм кийиб, мен берган галстукни такиб олгин – деб шафёримга тайинлаган, мен ўзим ахмок...

Бандачилик

Баходир дўстимиз умумий овкатланиш корхонасининг 5-бўлимида омборчи эди. Нима бўлди-ю уч кун ишга чиқмади. Бўлим бошлиғи Мамажонов биринчи куни эътибор бермади, иккинчи куни ғаши келди, учинчи куни каттик жаҳли чикиб, омборчини ернинг тагидан бўлса хам топишни буюрди. Нихоят тўртинчи куни Баходир пайдо бўлгач, тушунтириш

www.ziyouz.com kutubxonasi

хати ёзишни талаб қилиб, бақиришни бошлаган эди, ўртоқлари билан Шоҳимардонда улфатчилик қилиб юрганини айтишдан қўрққан Баҳодир: "Нима қилай? Хотинимнинг тўлғоғи оғир келди, кўзи ёриши қийинлашиб, аҳволи ёмонлашиб қолди. Тошкентга олиб боришга тўғри келди. Яхши ҳам олиб борганим, хотиним эсон-омон туғиб олди".

Уни тергаб турган бошлиқнинг феъли ўзгариб, табриклашга тушиб кетди.

Баҳодир серулфат йигит эмасми, фарзанд кўргани ҳақидаги хабар яшин тезлигида тарқалиб, "ювиш" масаласи кун тартибига қўйилди. Баҳодир турли баҳона топиб, бир панд берди, икки панд берди, охири қутулолмаслигини билиб, жума куни ишдан сўнг Сарикўрғондаги чойхонада туғилмаган болага ош қилиб берадиган бўлди.

Жума ҳам келди. Ишдан сўнг улфатлар келишилган жойда тўпланиб, чойхонага боришга шайланишди. Шу маҳал Баҳодир ковоғи уйилган қиёфада пайдо бўлиб, мунгли товушда деди:

– Узр айтишга келувдим. Пешанага сиғмаган экан, янги туғилган болам ўлиб қолди...

Улфатлар туғилиши ҳам, ўлими ҳам сирли гўдакка ачинганларича, уй-уйига тарқалишди.

Бало чиқди-ку

Ҳаммамизга маълум, ЎзКп МКнинг XVI-пленумидан сўнг республикада ишдан олиш, партиядан чиқариш, чора кўриш ишлари авж олиб кетди. Ҳар кун, кунора информацион билдиришлар... Ҳамма юрагини ҳовучлаб юрадиган бўлди. Кунлардан бирида Мамажон палов чойхонада улфатлари билан ўтирган эди, радиодан ахборот бериб қолишди, "– Қўшма штатлар президенти Рейген вазифасидан кетди..."

– Қаранглар-а, – деди Мамажон ака, бу Сотимхўжаев деганлари жуда бало чиқди-ку-а?

www.ziyouz.com kutubxonasi

Соқол

Шер деган оғайнимиз бор, тукларига жуда эрк бериб юборган, соқол жонивор кўкракни қоплаб, киндикни кўзлаб қолган. Биродарлар билан маслаҳатлашиб, унинг соқолини бир ёқли қилиш чорасини изладик. Ниҳоят, чойхонада ўтирган пайтида ёнига бориб, атрофга аланглаб, ҳеч ким йўқлигига ишонч ҳосил қилгандай бўлиб, қулоғига шивирладим:

– Оғайни, овинг юриб қолди.

– Хўш-хўш, қани, гапиринг-чи.

– Сени роса мақтаб, реклама қилган эдик, биттаси танишмоқчи бўлди.

– Ким экан у?

– Кўрганда биласан. Бироқ, таништиришга сени бу аҳволда олиб бориб бўлмайди. Сартарошхонага бир кириб чиқишга тўғри келади.

Шер ўйланиб қолди. Соқолим муҳимрокми ёки мен билан танишмоқчи бўлган ўша "биттаси"ми, дегандай соқолини салмоқлаб кўрди. Ўйлаб-ўйлаб, майли, сенларнинг айтганинг бўлсин, деди. Чархин Кўприк гузардаги Мукимжон сартарошнинг хузурига кириб, арчилган тухумдай сип-силлиқ бўлиб чиқди.

– Қани, бошланг ўша "биттаси"нинг олдига, – деди.

Уни сартарошхона якинида тўпланиб турган Раҳмонали, Одилжон, Давлаталиларга рўпара килдим, "мана ўша сен билан янаям яқиндан танишмоқчи бўлган одам", деб Раҳмоналини кўрсатдим.

Буни эшитиб, Шер бирданига тумтайди:

– Ие, "биттаси" деганингиз шумиди ҳали? Бу одамнинг канакалигини болалигимдан биламан-ку... Ҳа, эсизгина соқолим-а!

www.ziyouz.com kutubxonasi

Уч йилги омонат

Радиода масъул вазифада ишловчи Бағдод туманилик Олимжоннинг қишлоқдоши республикада юқори лавозимга тайинланибди-ю бирдан гўё унинг димоғи кўтарилибди. Кунлардан бирида саноат бўлими бошлиғи Музаффар Саидовнинг хонасига кириб: "Қани бу... Мамасолиҳ?" – деб, қўшни столда ўтирувчи ходимни суриштириб, дағдаға қилибди:

– Нимага эшиттиришнинг матнини топширмади?

– Ҳозир келиб қолса айтаман, топширар, дебди коса тагини пайкамаган Музаффар ака.

– Ҳов, менинг кимлигимниям, каерданлигимниям биларсиз-а?

– Билмай ўлибманми, пошшоликдансиз-а, ука.

– Билсангиз, айтиб қўйинг, Мамасолиҳ калондимоғликни йиғиштирсин. Бунақа олифталарнинг ўзигаям қўйдим, столигаям!

Мамасолиҳ келгач, Музаффар ака унга бўлган гапларни етказган экан, ранги оқариб, эшиттириш матнини тайёрлашга киришибди.

Орадан уч йил ўтгач, Олимжонга қишлоқдош бўлган арбоб ишдан кетибди. Мамасолиҳ Болтабоев ўша куниёқ Олимжоннинг хонасига телефон қилибди. Гўшакни унинг раҳбари Раҳмат Жумаев олиб, Олимжон ташқарига чиқувди, келса нима деб қўяй, деган экан, Болтабоев салмоқли товушда тайинлабди:

– Келса, айтиб қўйинг, бундан уч йил олдин столимга бир нарсасини қўйиб кетганди. Шу омонатини олиб кетсин.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Усталарнинг устаси

Телевизоримиз бузилиб, уста чақирмоқчи бўлиб турган эдим, Маҳмуджон Ҳошимов келиб қолди. Воқеадан хабар топгач, уста ўзимиз-да, деб ишга киришиб кетди. Телевизорнинг лақашиқилдоқларини бир-бир суғуриб, уйнинг ярмига ёйиб ташлади. Барибир уста ҳақи олмайди деб, қуюқ овқат тайёрлатдим. Гурунглашиб, овқатландик. Дастурхонга фотиҳа тортилгач, қарасам, ташқарига чиқиб, кетишга чоғланяпти.

– Ҳа, қаёққа? – дедим ҳайрон бўлиб. – Телевизор нима бўлади, телевизор?

Маҳмуджон пинагини бузмасдан жавоб қилди:

– Бу менга ўхшаган катта усталар тушунадиган телевизорлардан эмас экан. Хашакирок уста топиб, кўрсатавер.

Савдогарчилик

Обком комсомолда ишлаб юрган пайтларим Бағдод тумани милициясининг бошлиғи Фозилжон Москвага бориб келди. Саёҳат таассуротларини сўраган эдим, у: "Уни қўйинг, буни қўйинг, Москвада саримсоқ пул экан. Озроқ олиб борган эдим, килосини уч сўмдан савдолашмай олиб кетишди", деб қолди. Менга бунақа нарсаларнинг қизиғи йўқ, дедим-у, тезда сафар хозирлигини кўрдим, 50 кило саримсоқни 80 тийиндан сотиб олиб, каттакон чемоданга босдим.

Москвага етгач, юкни зўрға судраб юриб, мехмонхонадан жой топдим, чемоданни юқори каватга олиб чиккунча эна сутим оғзимга келди. Эртаси куни куйиб-пишиб, бир амаллаб бозорга олиб борсам, не кўз билан кўрайки, меникидан яхширок саримсоқларни 40 тийиндан сотиб ўтиришибди.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Нима ҳам қилар эдим, ортиқча юкдан қутулиш учун бир озарбайжон билан савдолашиб-савдолашиб, охири улгуржисига 20 тийинданга ўтказдим.

Москвадан қайтганимдан кейин, Фозилжонку ўчини мендан олди, энди мен захримни кимга тўкаман деб юрганимда, Соҳибжон деган танишим учраб, Москвага кетаётганини айтиб қолса бўладими? Унга тезда "саримсоқ савдоси"ни тиқиштирдим. Эшитсам, 150 кило саримсоқ олиб, сафарга жўнабди.

Орадан анча ўтиб, Соҳибжонни кўчада учратиб қолдим. Дўстона қиёфада қўл узатсам, кафтимга бармоқларининг учини теккизиб қўйиб, "сен билан ҳали ҳисоб-китобим бор", – дея шошганича ўтиб кетди. Москванинг бозорида ахволи не кечган, ҳозирча буни билганнм йўқ. Билсам сизларга, албатта, айтаман.

Маматхонов шуми?

Олтиарикдаги собиқ колхоз раислардан бўлмиш Абдусаломнинг онаси Отинча ая туманидан бошка жойни кўрмаган, ўта содда эканлар. Отинча ая қўшни кишлоққа тушган кизини кўриб келишга шайланаётганини билиб, Абдусалом, сизни шофёрим машинада ташлаб қўяди, манавинга йўлдан невараларга канд-курслар олволарсиз, – деб, ўн сўмлик пулни узатибди.

Ҳаётда кўлига пул ушламаган онаизор, – ие, расими ҳам бор экан-ку, пулдаги Лениннинг суратига тикилиб. – Ким бу? – дебди.

Абдусалом: "Юртимизнинг пошшоси шу одам", деган экан, Отинча ая расмга бошкатдан карабди-ю хаяжон билан:

– Вой, Маматхонов деганлари шуми? – дермиш.

Маматхонов ўша даврларда Олтиарик райижрокўми раиси эди.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Қаттиқ бодом

Ҳайдар ака деган колхоз раиси бўларди, ҳаддан зиёд пишиқ, зиқна одам эдилар. Бир куни вилоят раҳбари Шамсиддинов бизни эргаштириб, колхоз далаларини кўздан кечирди. Мен раисни четга тортиб, биз Насвали ака, Равшаной, Қозоқвой, Қудрат акаларнинг далаларини айланиб чиқамиз, ўша атрофда тушлик тайёрлатиб кўйинг, дедим. Тайинламасангиз, бу одамдан бир нарса униши қийинлигини яхши биламан-да.

Ниҳоят тушликка тўхтадик. Дастурхонда мевачевалар қаторида икки ликобчада бодом ҳам турибди.

– Тиш ўтмайдиган, қанча одамнинг оғзига кириб чиққан бу тошбодомлар менга таниш, ўтган йили ҳам олдимизга кўйилганиди, – деди Шамсиддинов, ивирсиб турган парткўмга караб. – Шуларни олиб чиқиб, чақиб келинг.

Парткўм ҳам раисдан колишмас экан, ликобчанинг биттасидаги бодомларни чақиб келди. Бодомни бир зумда еб тугатиб, иккинчи ликобчадагини ҳам чақиб келишни буюрдик.

Ташқарида бодом чақилаётган пайтда Ҳайдар аканинг овози эшитилди:

– Ҳа, нимага чақяпсан бу бодомларни?

– Шамсиддинов буюрди. Битта товоқчадагини чақиб кирган эдим, бир зумда тинчитишиб, бунисиниям чақиб кел, дейишди?

Ҳайдар раиснинг гулдирок товуши яна хона ичкарисига эшитилди:

– Ие, "чак" деса, индамай чақаверасанми? Бунақада колхозимиз хонавайрон бўлади-ку, – деганида Абдупаттоҳ Ҳамролиев, Фахриддин акалар беихтиёр кулиб юбордилар.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Бош уқалаш

Икки-уч ҳафтада кечқурунлари бир тўпланиб турадиган даврамиз бор. Таом пишгунга қадар эрмак учун "пирра" ўйнаб ўтирилади. Ким ютқазса, даврадагиларнинг бошини уқалаб қўйишга келишиб олинади. Бу ўтиришга ўзимизнинг депаралик Рафиқ Қурбон, Раҳмон Сафар, Қодирали Раҳмон кабилардан ташқари, Тошкентдан Абдулҳақ, Умрзоқлар ҳам келиб туришади.

Ўйин бошланиши билан Назирхўжа деган улфатимизга ҳужум бошланади ва уни қолдиришга ҳаракат килинади, зеро, унинг қўли енгил, сидкидилдан уқалайди, таърифига тил ожиз. Ўзи ҳам машҳур кинначилар авлодидан эканлиги билан мақтаниб, "Холбу бувим, Мунисхон холам..." деб етти авлодидан чиккан кинначиларни санашга тушади.

Бир ўтиришда ютқазиб, ҳар биримизнинг бошимизни жуда узоқ уқалади. Мен ҳам узоқ дуо килдим ва охирида қўшимча килдим:

– Бу дунё бокий эмас, фонийдир. Агар вақти-соати етиб, бу инсон дунёдан ўтиб кетса, ўрнини боса оладиган бундай қўли енгил кинначини ҳозирги авлодлари ичида кўрмаяпман.

Буни эшитиб, Назирхўжанинг димоғи кўтарилди:

– Мени, ўлади, деб кўркманглар, биродарлар. Киннанинг ҳақини тўлаб турсаларинг, Худо хоҳласа, узоқ яшайман. Улфатлардан Раҳмонжон (лакаби Чит) ва Рустамали ҳожиларни шогирд қилиб ўргатиб ҳам кўйганман, – деб ғурурланди.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Сомса

Гап навбати ҳожи Назирхўжага келганда эълон қилиб қўйди:

– Бир гўшт-ковок сомса килдириб келай. Хотиним Одинахон бу масалада устаси фаранг. Ғиж-ғиж гўштга бир чимдим пиёз, икки чимдим ошковок аралаштирилса, шунаканги сомса бўладики!

Белгиланган куни катта иштаҳа билан паккамизга тўпландик. Битта сирли тоғорада сомса келди. Унисини еб кўрдик, бунисини еб кўрдик, бари бир хил, яъни ошковокка озгина пиёз қўшилибди. Жўралар ғала-ғовур кўтаришган эди, Назирхўжа: "Бир суриштириб кўрай-чи, икки кило гўшт олиб берганидим-а", деб қўл телефонидан хотинига қўнғирок килди:

– Хотинжон, жўралар сомсадан гўшт тополмай, мени қийнашяпти-ку.

Телефоннинг овози очиб қўйилгани боис, у ёқдан гапираётган хотиннинг товуши эшитилди:

– Айб ўзингизда. Сомсага ошковок қўш, деб туриб олдингиз, ошковок гўштни эритиб йўк килворади, десам, ишонмадингиз. Ана, хотиннинг гапига кирмасангиз, шунақа бўлади.

Камчилик бўлади-да!

Юнусҳожи юртга ош беряпти. Қўконда махсус дастурхончилар гуруҳи борки, хатто водийнинг энг нуфузли маросимларини ҳам ўшалар ўтказиб беришади. Бу тўйда ҳам Боқижон, Зоҳиджон, Рустамхон, Акрамжон каби машҳурлар хизматдалар. Биз ҳам Сойибжон, Камолхон, Маратжон, Носиржон, Баҳодир, Солижон, учта Анваржон, иккита Маҳмуд, иккита Мухторжондан иборат сара гурух алоҳида хонада ўтирибмиз. Дастурхончилар жуда серманзи-

www.ziyouz.com kutubxonasi

Ижодий мунозара завқи... Чапдан ўнгга: Адҳам Мир Саид, Мансурхўжа Хўжаев, Аҳмад Фозил.

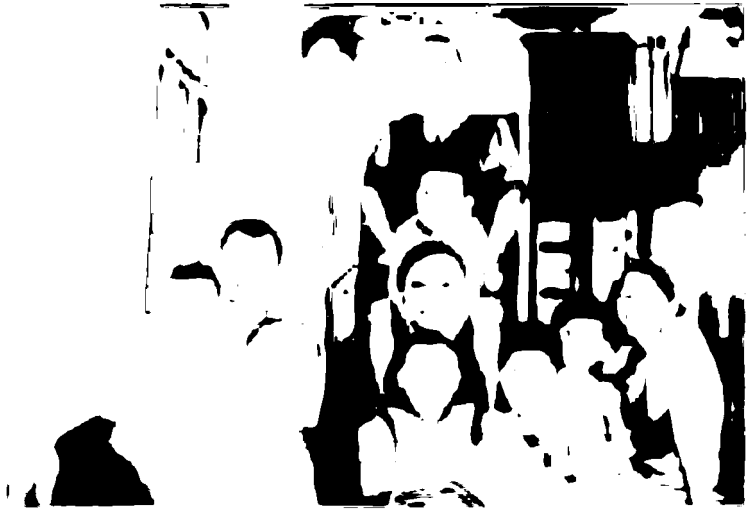

Сулола.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Хўқанди латифга меҳмонлар келди..

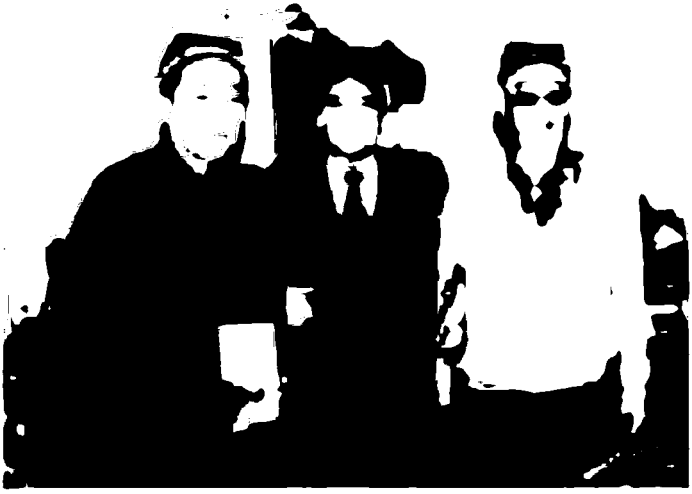

Японияли меҳмонлар билан

www.ziyouz.com kutubxonasi

Табиатнинг қудратини қаранг: бугунги ниҳол — эртага азим дарахт!

Сўз ва соз бирлашганда.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Қўқонча манзират: Емай кўрингчи, ошатамиз!

Қўқонлик машҳур кулги усталари давраси.

www.ziyouz.com kutubxonasi

рат бўлишади, Рустамхон билан Зоҳиджон: "Камчилик йўқми?" – дея хонага галма-гал кираверив жонга тегишди. Суҳбат роса қизиб турганда, Рустамхон яна кириб: "Камчилик йўқми?" – деб гапимни бўлган эди, ғашим келиб: "Камчилик бор", дедим. У, қанақа камчилик, деб сўраш ўрнига, "Ҳа, энди тўйчилик, камчилик ҳам бўлади-да", дея зинғиллаб чиқиб кетворса бўладими?

Тантиликни қаранг

Муродил, Одилжон, Раҳмонжон хожи ва Давлаталилар билан Янгийўлдаги сиҳатгохда даволанаётган Шерхон ҳожини кўргани борганда ўғли Муродхон бизни меҳмон қилди. Бизни Янгийўлда эканлигимиздан хабар топган дўстим Улуғбек қўнғироқ қилиб, қайтишда шаҳарда бир пиёла чойга таклиф қилди ва Янгийўлда бир танти одам бор, деб қўйди. Мен ҳам кимлигини суриштира кетдим. Муродхон ўша тантининг қўлида ўринбосар экан.

Индаллоси, яъни тафсилотими? Дунёда ажойиб, ҳеч қандай андозага тушмайдиган одамлар бўлади. Тошкентнинг Янгийўлидаги ғишт заводига Улуғбек дўсти Ботир билан бориб, директори Ўткиржонга учрашишди.

– Сиз бизни танимайсиз, биз эса сизни яхши таниймиз, фазилатларингизни биламиз. Сизда сифатли ғишт бўлиши ҳаммага маълум. Пулимиз тайёр, йигирма минг дона ғишт олмоқчи эдик. Илтимосимиз шуки, тезлаштириб берсангиз.

– Транспортингиз борми? – деб сўради Ўткиржон.

– Ғишт тайёр бўлса, топармиз.

– Манзилгоҳни айтинглар, – деди Ўткиржон, – эртага туш пайтигача ўн минг кейинги куни қолганини оласизлар. Ўн минги биздан совға, қолганига ҳисоб-китоб қиласизлар, транспорти ҳам биздан...

www.ziyouz.com kutubxonasi

Бу илтифотдан шошиб, ўзини қўярга жой тополмай қолган Улуғбек: – Ўткир ака, шундай қизиқ савол туғиляпти, бу илтифотнинг боиси нима?

– Бир одамнинг ё кўзи ёкади ё сўзи. Билмадим, негадир сизларнинг очиқ чеҳраларингиз, самимий гапларинг ёқди – дея сухбатга нукта қўйди. Ўткиржон.

Мол қувиш

Раҳимжон бир маҳаллар Фарғона вилоятининг Данғара туманидаги Охунбобоев совхозида вакил бўлган. У Бердали ва Мамадалилар билан тўйдан қайтаётиб, пахтазорда юрган сигирни кўриб қолибди-ю машинани тўхтатиб, кувишга тушибди. Ярим соатча уриниб ушлагач, уватдаги тутга олиб келиб боғлабди. Сўнг бобиллашни бошлабди:

– Яхшиямки, каттаконлардан бирортаси кўриб қолмабди, кўрса, Охунбобоев совхозининг далаларидаги пахталарни сигирлар пайхон қилиб юрибди, деб биттага мингта қўшиб, бошимдан мағзава тўкишарди.

Буни эшитиб, машинада ўтирган шериклари кулиб юборишибди:

– Калланг жойидами ўзи? Ҳозир қаерда турганинг эсингдан чиқдими?

Улар Андижондаги тўйга келишган бўлиб, бу пахтазор ҳам шу вилоят чегараси – Ёзёвон туман ҳудуди экан.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Дуо

Чархин Кўприк маҳалласида саксон беш ёшларга етган Исақ ота деган киши бор, чойхонадаги ошхўрликдан сўнг ёшлар ундан, сизга ўхшаб юрайлик, деб дуо сўрашибди.

– Илоҳи омин, – деб кафтини очибди Исақ ота, – менга ўхшаб узоқ яшаб, бу дунёнинг гаштини суринглар.

Ҳамма юзига фотиҳа тортгач, Исақ ота: "Лекин, буёғиниям айтиб кўяй, умримда кўп бемаъниликлар қилганман, икки кам ўттиз йил турмада ўтириб келганман", деб қўшимча қилса, дуо сўраганларнинг баъзиси қорнини чангаллаб, ағдарилиб тушибди.

Автомат

Мактабдаги ҳарбий дарсда ишлатиладиган бузуқ автоматнинг қўндоғи синиб, уни Исақ отага тузатишга беришибди. Исақ ота тузатиб, мактабга олиб кетаётса, ўчакишгандай, йўлда ГАИ ходими тўсиб, орка ўриндиқда ётган "Калашников" русумли автоматни кўриб қолибди. Унинг капалаги учиб: "Ие! Бу автомат сизникими?"– деб сўраса:

– Йўғ-е, ука, нималар деябсан, эсинг борми, бу – Калашниковники-ку, – дермиш.

Чўнтакка сиғмаса...

Машҳур ҳофиз Расул кори базмда хизматда бўлибди. Таксимот пайтида шерикларининг шумлиги кўзибди, кори барибир кўрмайди, бир боплайлик, деб пул орасига лоторея кўшиб беришибди. Қори ака пулларни пайпаслаб, лотореяларни ажратиб олибди-да, шерикларига қайтариб узатибди.

– Олаверинг, кори, – дебди шерикларидан бири. – Биздаги чўнтакларда бўш жой қолмади.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Расул кори ҳам бўш келмабди:

– Олаверсаларинг-чи. Чўнтакларингга сиғмаса, бошқа жойларингга тиқарсизлар.

Олув ва бўлув

Шофёримиз Анварни Карим ГАИ тўсиб, правасини олиб қўймоқчи бўлибди. Роса тортишибди. Охири Анвар шундай йўл топибди:

– Бир топишмоқ айтаман, шуни топсанг, правани оласан.

– Хўш, қани айт-чи.

– Иккини иккига қўшса, тўрт бўлади, кўпайтирса ҳам, тўрт бўлади. Хўш, нима учун учни учга қўшса, олти бўлади-ю кўпайтирса, тўққиз бўлади?

Карим боши қотганича ўйланиб қолган экан, нарироқда турган бошлиғи яқин келиб, нега гарангсираб турганини сўрабди. Карим унга Анвар қўйган масалани айтса, бошлиғи ҳам пича ўйланибди-да, жумбоқни ечолмаслигини пайқаб, ўдағайлабди:

– Сен кўпайтирув билан қўшувни қўятур. Олув билан бўлувни билсанг бўлди-да!

Дадахоннинг оши

– Тошкентга борганимда Дадахон Нурийга кўнғироқ килдим:

– Мен келдим. Қаердасиз?

– Бўстонликда, ёзувчилар уюшмаси дачасидаман. Келаверинг, ош дамлаяпман.

– Ошни ниманинг шарафига киляпсиз?

– Марҳумга ис чиқаряпмиз.

– Ие, кайси марҳумга?

– Биласиз-ку, компартия якинда оламдан ўтди.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Газак

Устоз Абдулла Қаҳҳор асабийлашиб турган экан, буфетдан юз грамм арок олиб ичибди. Газакка буфетчи гўшт берган экан, адиб бу ниманинг гўшти эканлигини сўрабди. Буфетчи ўзбекнинг одатига кўра чўчқанинг номини тилга олмай, "оқ қўйники", дебди.

– Юр, Дадахон, кетдик, – деб муштини ҳидлаганича ташкарига караб одимлабди Абдулла ака, – бунака газак арокни ҳаром килади.

Уйланиш тарихи

Абдусамад деган домламиз бор. Армияда рус кизга уйланиб, Кўконга олиб келганлар. Бир куни у кишидан Вера опага кандай уйланганини сўрадик.

– Биз кино залида танишиб колдик, – деб ҳикоясини бошлади домла. – Танишиб бўлгач, бирбиримизга узок тикилганимизча, гапиришга сўз тополмай турдик. Шунда Вера: "Абдусамадчик, нима хакда ўйлаб колдинг", деб сўради. "Сен нима ҳакда ўйлаётган бўлсанг, мен хам шу ҳакда ўйлаяпман", дедим.

У: – "Вой, уятсиз экансан", – деб шолғомдек кизарганича, юзимга енгил шапатилади. Кейин иноклашиб кетдик, – деганда Раҳмон деган ўртоғим армияга борсам мен ҳам шундок киламан, дейди.

Ота

Ажойиб инсон, ўзига хос табиат соҳиби Неъматжон Шерқўзиевнинг умр йўлдошлари бир маросимга боришга рухсат сўрабдилар. Неъматжон ака кўнмаган бўлсалар хам, пайт пойлаб туриб, секингина жўнаб колибдилар. Кўнгил ғаш, аччиғлари чиккан Неъматжон ака кўчага хам чиккилари кел-

www.ziyouz.com kutubxonasi

май, ховлида у ёқдан-бу ёкка юриб турсалар, ўғли Олимжон кириб келиб: "Аям кўринмайдилар?" – деб сўрабди.

– Билмайман, – дебдилар Неъматжон ака.

Кўп ўтмай, Баҳромжон келиб, у ҳам аясини суриштирибди.

– Бил-май-ман, – дебдилар Неъматжон ака, баттаррок асабийлашиб.

Салдан кейин ховлида Ҳотамжон ўғли ҳам пайдо бўлибди. У теваракка аланглаб: "Аям қанилар?" – деган экан, хуноби ошган Неъматжон ака бақириб берибдилар:

– Онангни уйланганимдан бери кўрганим йўқ!

Супурги тузук

Данғаралик Ниғмат ака нафақага чиқиб, уйда ўтириб колибди. Бекорчи одам кимга ёкади? Бир куни хотини Ҳосиятхон ишдан келиб: – Қаранг, хаммаёқ ифлос бўлиб ётибди, бекор ўтиргандан кўра, супуриб қўйсангиз бўлмайдими, – деса, Ниғмат аканинг зардаси қайнаб, – Супуриш хотинларнинг иши, – дебди.

– Ундай бўлса, майли юринг, эркакнинг ишини килинг!

Ниғмат ака бирдан ҳушёр тортиб, хотинига синчковлик билан қарабди-да, атрофга аланглаб:

– Супурги каерда турарди ўзи, хотинбой ака? – дермиш.

Ҳадик

Бир ўтиришда Анваржон деган дўстимиз ўзининг партиядан ўчирилиши ҳамда қайта тикланиши тарихидан гап очиб, горком, обком, марказком, партия комиссияларига мурожаат килганлиги, бу ердан

www.ziyouz.com kutubxonasi

адолат топа олмай, Москвага югургани, Брежнев номига ариза ёзгани, марказком котиби Пономорёв, парткомиссия раиси Пелшелар кабулига киргани, яна канчаси билан тортишиб-суришганлиги ҳақида ҳикоя қилиб берди. Унинг бу гапларини анграйганича эшитиб ўтирган Саидмухтор, Анваржон ташқарига чиқиб кетгач, бизга ранги окарганича боқиб, деди:

– Анваржонларинг ашаддий закончи экан-ку. Унга Тошкентдаги бўш уйимни вақтинчага берувдим, бошпанам кулоғини ушлаб кетмасайди – деса бўладими?

Қариндошлари қолсин

Машҳур қизикчи Мухиддин Дарвеш машинасида кетаётиб, йўл четидаги бир эгасиз эшакни уриб юборибди. Ўзбекчилик эмасми, дарҳол тумонот одам тўпланибди. ГАИ ходимлари ҳам ҳозиру нозир бўлишибди. Вақт ўтган сайин томошабинларнинг сони ортиб, гап кўпаяверибди:

"Мухиддин эшакни устида одами билан уриб юборибди."

"Айтишларича, Мухиддин қизиқнинг ўша кишида илгаритдан касди бор экан. Атайлаб урган."

"Қанақа киши? Бу эшакда иккиқат аёл ўтирган акан, йиқилибоқ, туғиб қўйибди..."

ГАИ ходимлари одамларни тарқатолмай гаранг. Шунда Мухиддин кизик машинанинг капотига чиқиб бир гапни айтибди-ю оломон тезда тарқалиб кетибди. Ўшанда у шундай деган экан:

– Эшакнинг киёматли дўстлари билан яқин қариндошлари колсин, колганлар кетиши мумкин.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Пешонанг шўр экан

Абдулла Орипов, Жуманиёз Жабборов, Охунжон Ҳаким, Анвар Юнус, Ҳабибуллолар билан Икромжон рахбарлик киладиган Абдусамад бўлимида ўтирибмиз. Сухбат кизиб, гап асноси камина оилам Мариямхоннинг Қашқадарёдан эканлигини айтиб кўйибман. Яна бир канча вакт ўтириб, Қўкон томон йўл олдик. Меҳмонлар Фарғонага кетмокчи эди. Қўконга кириб келганимизда кечки соат икки бўлиб колган экан. Абдулла ака: "Сенинг уйингга борамиз" деб колса бўладими. Нима ҳам дер эдим....

Уйга келганимиздан сўнг хотиним дарров чой кўйди. Бир-иккита шиша думалади, меҳмонга тўн ҳам кийдирдик. Ниҳоят, меҳмонларни кузатиб чиқдик.

Э, дарвоке, хотинингни чакир, – деб колди Абдулла ака. Чакириб чиқдим.

– Қаердан бўласиз? – деб сўради ундан.

– Шаҳрисабздан бўламан.

– Бу сўзни эшитибок, Абдулла ака унинг елкасига бошини кўйиб, йиғлаб юборса бўладими?...

– Вой бечора синглим, пешонанг шўр экан. Шу ерларга муносибмидинг? Қанчалар бевафо экан бу дунё? – деб, нола чекиб, тўрт мисра шеър айтиб юборди. Бундан таъсирланган бошка меҳмонлар ҳам ҳўнграб йиғлашга тушдилар. Хотиним ҳам йиғи очди. Ҳаммамиз лол. Жуманиёз Жабборов:

– Бу тақдир экан, Абдулла ака, нима ҳам килар эдик. Энди кетайлик, вакт алламаҳал бўлди, – деса, Абдулла ака:

– Бу синглимни, болаларини ташлаб кетаманми? – деб яна йиғи бошлади. Хотиним унга жўр бўлди, баайни опера дуэти. Ана томоша-ю мана томоша. Ниҳоят, уларни бир амаллаб кузатиб кўйгач, хотинимга: – Сен нега йиғладинг, ярамас? – десам:

www.ziyouz.com kutubxonasi

– Ўпкам тўлиб турган экан-да!

– Ҳе ўпкангниям, акангниям! – деганимча қолавердим.

Мушоира

Шоир Турсун Қамбар Қўқон каппон бозоридан ул-бул нарса харид қилиб келаётган экан, рўпарасидан ҳазилкаш шоир дўсти Аҳмад Фозил чикиб қолибди. Улар бир-бирларига термилиб, аввал кимдан садо чикар экан, деб туришгач, Аҳмад Фозилнинг сабри чидамай, сўз отибди:

– Биламан, ҳамиша оғзинг тўла нос.

Турсун Қамбар қараса, Аҳмад Фозилнинг сумкасидан бир шиша пиво кўриниб турибди. Оғзидаги носни туфлаб, дархол мисрага мисрани улаб юборибди:

– Сен "Барда" ичибсан, пивохўр новвос!

Аҳмад Фозил давом эттирибди:

– Мени кўргандаёқ бермадинг салом,

Пивамга кўз тикма, ошналик тамом.

Турсунбой ўзининг ёши каттароқ эканини писанда қилибди:

– Белингда бўлса ҳам минг доллар пулинг,

Биринчи бўлиб чўз, кексага қўлинг.

Аҳмад Фозил бунга жавоб тополмай, пича ғўлдираб тургач, қўлини силтаб, нари кета бошлабди:

– Бошка тузукроқ шоир куриб кетганмидики, сен билан мушоира килсам..

www.ziyouz.com kutubxonasi

Жанг

Танти шоир Турсун Қамбар қараса, тўрт ёшга тўлиб тўлмаган ўғилчаси тинмасдан йиғлаяпти. Хотинига дашном бериб: "Болангга қарасанг бўлмайдими?" – деб ўшқирган экан, хотини Ҳуринисо ҳам бўш келмабди:

– Кўрмаябсизми, хамир киляпман. Сиз хам ота бўлиб, болани овутсангиз нима бўлади?

Турсунбой аччиқланиб: "Мендек шоирга ақл ўргатадиган бўлиб қолдингми?" – дея хотинига дағдаға қилганича олдинга юрган экан, оёғи тойиб, сурпага йиқилибди, юз-кўзигача унга беланибди. Бу ҳолдан таъсирланиб, эр-хотин кулишга тушибдилар. Қарашса, йиғини тўхтатиб, бола ҳам котиб-котиб кулаётган эмиш.

Турсунбой буни шеърга солиб, "Муштум"га жўнатса, кўп ўтмай босилиб чиқибди. Бу шеър учун 49 сўм 53 тийин гонорар ҳам олибди. Хотинига мактаниб, пулни кўрсатса, Ҳуринисо нима дермиш:

– Дадаси, кичик бир можарога шунча берса, келинг, энди каттарок жангларга қўл урайлик.

Қулай фурсат туғилган экан, ўша шеърдан парча келтириб ўтайлик:

Кирди эр ҳам ҳужумга,
Хотин бериб қолди чап.
Бир сурпа ун гардидан
Оппоқ тўзон тўрт тараф.
"Атака"га ўтдилар,
Икки томон қарсиллаб.
Бирдан ҳамирга тойиб,
Эр йиқилди гурсиллаб.
Шу лаҳза шўх кулгидан
Тўхтаб қолди катта "жанг".
Аёл-голиб, қўл белда,
Пойида эр – ҳоли танг.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Ўғил қотиб кулади,
Ютди, яшасин аям!
Ҳар кун бўлса шу ўйин,
Йиғламайман сираям.

Кўпроқ солинг

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Жўрахон қизиқнинг отаси Пўлат қизиқ ўсмирлик чоғида кўчадан келмайдиган одат чикарибди. Бир куни унинг отаси Нормат қизиқ дайдининг таъзирини бериш учун дарралаб саваламоқчи бўлган экан, зувиллаб кочиб колибди. Кечки овқат пишибди ҳамки, уйга кайтмасмиш.

– Овқатни солавер, – дебди Нормат бобо кампирига. – Пўлатга қолдириб ўтирма. Бир оч колсин, кейин уйга вактида келадиган бўлади.

Отамнинг жаҳли босилдими-йўкми деб панада турган Пўлатвой бу гапни эшитиб, онаси нима килишини кузатибди. Кампир товокка овқат сузгач, эридан яшириб, бир кисмини алоҳида косага сола бошлабди. Пўлатвой эса коса томонга бўйланиб, панадан туриб дебди:

– Ая, косадаги овкат кимга бўлсаям, корни тўймайди, тағин пича солинг.

Муҳиддин қизиқнинг маърузаси

Формацияларни ҳамма ўқиган:
Ибтидоизм,
Қулдоризм,
Феодализм,
Капитализм,
Империализм,
Чириб бораётган империализм,
Социализм,

www.ziyouz.com kutubxonasi

Ривожланган социализм,

Курилиб-курилмайдиган Коммунизм.

Ривожланган социализм белгилари: мажлисизм, ҳашаризм, насияизм, хушомадгўйизм, коррупизм, икки юзламаизм, қўшибёзилизм, мунофиқизм, мақтан-мақтанизм...

Минг бора шукурки, Мустақиллик бўлиб, юқоридаги халта хуржунизм, айниқса, мажлисизм ва қўшибёзилизмларнинг ҳаммасига чек қўйилизм бўлдизм.

Чорраҳада қолаверай

Акром ГАИ туш кўрибди. Тушини Юнус Эрмуҳамедовга айтиб берибди, у эса бизга айтиб берди. Тушда вокеъ бўлишича, Акром вафот этибди. Фаришталар уни нақ жаннат ва дўзах чорраҳасида сўроқ қилиб, дўзахга ҳукм этишибди. У эътироз билдирибди:

– Нега энди дўзахга?

– Сен кўп одамларни хафа қилгансан, ёмон йўлларга юргансан, ҳатто қайнотангнинг ҳам правасини олиб қўйгансан, одамгарчиликни билмайсан.

– Яхши ишлар ҳам қилганман, – деб ўзини оқлашга ҳаракат қилибди у: масжидларни таъмирлашга ёрдам берганман, ҳайит намозларга бориб турардим...

– Фаришталар дафтарларини очиб текширишса, ҳақиқатдан ҳам яхши амаллари ҳам бор экан. Улар ҳукмни ўзгартиришибди:

– Ҳа, майли, жаннатга кирақол.

Яхшиси мен чорраҳада қолаверай, менга шу ер тузукроқ. Фаришталар бу гапга ҳайрон бўлиб, эй ношукур банда, деб дўзахга итариб юборишмоқчи бўлиб турганларида, Акрам уйғониб кетибди.

www.ziyouz.com kutubxonasi

– Тушинг ўнгидан келсин, – дебди Эрмуҳамедов Акрам ГАИга қараб.

Кал

Дўстимиз Раҳимқулнинг боши сип-сийдам, гаров ўйнаб ҳам бирорта тук тополмайсиз. Гоҳо ўзича мактаниб: "Бу аклли бошим аклсиз тукларни битта қўймай ҳайдаб солган", деб кўяди.

Бир куни уни чойхонага олиб кетмокчи бўлиб уйига якинлашаётсак, хотинини кўчага кувиб чикиб колди. Ҳай-ҳайлаб зўрға тўхтатдик. Хотини ҳовлига кириб кетгач, жанжалнинг боисини суриштирсак, у тажангланиб деди:

– Ёруғлик ҳалакит қилгани учун, кўрпани кўзимгача тортиб, деразанинг ёнида ухлаб колибман. Уйғонсам, бошимга адёл ёпилган, нафасим бўғилиб, терга пишиб кетибман. Нимага бошимни ўраб кўйдинг, десам, хотиним: "Деразанинг буёғидан караб, адашибман-да. Келин неварамизни ётқизиб кўйган бўлса, кети очилиб колибди, деб адёл ёпиб кетаверибман", деса бўладими!

Таскин

Яна бир дўстимиз Рауфжоннинг бошида харкалай ўн бир дона тук бор. У баъзан чўнтагидан тарок чикариб, тарашга тушади ва ўзича дўнғиллаб кўяди:

– Ҳа, ғуж-ғужланиб тўзимай ўлинглар-а!

www.ziyouz.com kutubxonasi

Домланинг айтгани ва қилгани

Институтнинг бир домласи (исм-шарифини айтмай қўяқолай) ҳар бир дарс олдидан студентларга насиҳат қилар экан:

– Олдиларингда катта ҳаёт турибди, кокилмай яшашни истасанглар, диёнатли бўлинглар, айникса, номаҳрам аёлларга кўз олайтиришдан сақланинглар.

Кунлардан бирида талабалардан Ғуломжон, Бахромжон, Назиржонлар Чорсуда туришса, ўша насиҳатгўй домла отнинг қашқасидай маълум бўлган бир суюқоёқ аёлни машинасида у ёк-бу ёкка олиб ўтиб қолибди. Тасодифан талабалар турган жойга тўхтаб, сув олибди. Буни кўрган талабалар домлага яқин бориб, "бизга қилган насиҳатларингиз қаёқда қолди", деб кесатишса, у пинак бузмай:

– Сизларни одобли қилишга уриниб келяпман. Менда ҳамма нарса бор. Диёнат ҳам, иймон ҳам, аммо, жой йўқ. Менинг ўқувчим бўлсаларинг, жой топинглар, дермиш.

Жойнинг номи

Фарғона вилоятида Ёзёвон тумани бор. Қизиқ, бу ном қандай келиб чиққан экан? Бу ҳақда Ёзёвонда кўп йиллар раҳбар бўлиб ишлаган Раҳмон Сафаровдан сўрасам, "Ёзи ёмон" деган сўздан келиб чиққанлигини айтди.

Изланишларни яна давом эттирдик. Фарғонанинг собиқ раҳбари Мирзажон Исломов Сафаровнинг изоҳига эътироз билдириб, деди:

– Фарғона заминида ёзи ёмон ҳудуд йўқ. Бу номнинг тарихи бошқача.

Иван деган маркшейдер-геодезист топшириқ билан келиб, бу жойдаги ерларнинг тарҳини чизган. Бу ишларда иштирок этган фарғоналик Махсим тоға

www.ziyouz.com kutubxonasi

теодолит деган дурбиндан караб, ўлчовни тўғри оларкан-у, ёзишни билмаганидан, шеригига қараб: "Ёз, Иван", дер экан. Ном шундан келиб чиккан, деганида даврадагилар оғзини очганча колаверди.

Афсус

Машҳур уролог, сексопатолог, фан доктори, профессор Неъматжон дўстим Тошкентдаги бир ўтиришда ҳасрат килиб колди:

– Аббос, ўртоғим бўлсаям, хафаман. Рамз ҳожи деганни менга юборибди. Мен уни операция килиб, тўрт кунда даволаб, жўнатиб юборибман.

– Яхши хайрли иш бўлибди-ку, нимасига хафа бўласиз?

– Нимага хафа бўласиз эмиш. Рамз ҳожи дегани Қўконнинг ярмини халовтуя килиб юрган пулдор одам экан, Аббос шуни олдиндан билдириб кўйганида, даволашни тўрт ойга чўзардим...

Вагони билан сўра

Холдор Зокиров Олтиарик райкоми саркотиблигидан Фарғона дон маҳсулотлари комбинатига бошлик бўлиб ўтибди. Туз ичган жойи эмасми, баъзан йўл-йўлакай Олтиарикка тушиб, эски танишлардан ҳол-ахвол сўраб тураркан. Олтиарикка бир тушганида, якинлари ошхўрлик килиб ўтиришган экан, даврага кўшилгач, одати бўйича сўрабди:

– Биздан нима ёрдам керак?

Ёнида ўтирган киши унинг кулоғига шивирлаб, ўн коп ун сўрабди. Холдор ака бу илтимосни эшитмагандек, сухбат мавзусини бошка томонга бурибди. Навбатдаги кадаҳни кўтараётиб, эсдан чикарманглар, нима хизмат бўлса, биз тайёрмиз, деган экан, бояги киши яна унинг кулоғига ўн коп ун

www.ziyouz.com kutubxonasi

ҳакида шивирлабди. Холдор ака бу гал ҳам ҳеч нима демабди. Ўтириш тугаб, машинага чиқаётганида, ўша илтимосчи учинчи марта кулоғига пичирлабди. Шунда Холдор ака уни жеркиб берибди:

– Нукул ўн коп, ўн коп дейсан. Мендан сўрайдиган бўлсанг, обрўйимни пастга урмай, вагони билан сўрагин-да, кизиталок!

Мени тинч қўйинглар

Шоир Максуд Окжарий билан Турсун Қамбар бир маросимга кетишаётса, йўлда харакат назоратчиси тўхтатибди. Тўхтатгандан кейин, албатта, камчилик топилади-да. Ҳужжатларни олиб, автомашинани йўл четига қўйинг, деганида, Окжарий: "Ҳой биродар, машинада довруғи оламга кетган шоир Турсун Қамбар ўтирибди-я", деб гапни кўпиртирибди.

– Мен Турсун Қамбар деганни эшитмаганман, – дебди назоратчи. – Лекин Қамбар Отани биламан. Бир вақтлар мени "Муштум"га уриб чиккан. Ишдан кетишимга сал колган.

Шунда Турсун Қамбар бирдан гердайибди:

– Биларкансиз-ку, яна билмайман дейсиз-а. Мен ўша Қамбар Отанинг ўғлиман!

Буни эшитиб, назоратчининг ранги окарибди,

– Отангиздан тортганим етар, энди сиз бормидингиз? Илтимос, ота-бола мени тинч кўйинглар,– деб ҳужжатларни қайтариб берибди.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Қовун

Данғара туманида бунёд этилаётган чўчқачилик комплекси Москва назоратида бўлиб, қурилишнинг боришини муҳокама қилиш учун Госстрой, вазирликлар вакиллари ва раҳбарлари: Карим Уркинбоев, Назир Ражапов, Пўлатов, Фарғона вилоят ижроқўми раиси Аҳматулло Рустамов ва бошқалар Данғарада тўпландилар. Мажлисдан сўнг асосий пудратчи Баҳодир Отажонов раҳбарларни бир пиёла чойга таклиф қилди. Чой асноси Отажонов бир товоқ ковун олиб кирди. Меҳмонларга ковун маъқул келиб, пок-покиза туширишди ва қолганини олиб киришни сўрашди. Отажонов товоқни кўтариб чиқса, ковун йўқ, Музаффар Аббосов ва бошқа хизматдагилар қолганини еб қўйишган экан. Ноилож, бошқа ковунни сўйиб, олиб кирди. Бироқ, меҳмонлар буни аввалгисига ўхшатишмай, ҳалиги ковуннинг қолганини талаб қилишди. Учинчи, тўртинчи ковун ҳам сўйилганича қолиб кетди. Отажонов нима қилишини билмай, ниҳоят тарвуз сўйиб келди. Тарвуз ҳам меҳмонларнинг оғзига ёқиб, қолганини талаб қилишди. Отажонов чиқса-ки, Музаффар Аббосовлар тарвузнинг қолганини ҳалқумга уриб бўлишган экан. Бошқа тарвуз йўқ. Ана томоша-ю мана томоша. Кун тартибидаги қурилиш машмашалари бир ёқда қолиб, унинг ўрнини ковун-тарвуз машмашаси эгаллабди. Хуллас, меҳмонлар машинага ўтираётиб, Баҳодир Отажоновга ярим ҳазил-ярим чин тарикасида "виговор" эълон қилишибди. У ҳам ўз навбатида Музаффар акага ўпкалаб:

– Мана, сизнинг ковунхўрлигингиз туфайли "виговор" олдим, ишда ҳам қолдиришмаса керак – дебди. Орадан уч ой ўтгач, вилоятда катта мажлис бўлибди. Бунда ҳам олдинги келган раҳбарлар қатнашибди. Раислик қилиб турган облисполком

www.ziyouz.com kutubxonasi

раиси Ахматулло Рустамов асосий масалалар кўриб бўлингандан сўнг.

– Хўш, қандай муаммолар бор, айтинглар – дебди.

Шунда:

– Менда бир илтимос бор, – деб қўл кўтарибди Музаффар Аббосов.

Облисполком раиси Аббосовни тўхтатиб, залдагиларга, бу ерда жиддий масалалар кетяпти. Бир ойдан кейин Марказком бюросида кўрилиши кутиляпти, мана ҳозир Аббосов ҳам муаммоларни кўяди, бажариш чораларини кўрасанлар. Мархамат, деса, Музаффар Аббосов – битта муаммо, илтимосим шуки, – деб гапни давом эттирибди. – Отажоновга уч ой олдин берган ҳайфсанни олиб ташласанглар, бошқа қайтарилмайди деганда, можародан хабари бор мажлис аҳли кулиб юборибди.

– Ёз, – дебди Назир Ражапов мажлис котибига, – Аббосовга виговор, лақаби "Қовун". Садқайи бошлик кет, муаммойинг куриб кетсин...

Уч-соат жиддий талатўп билан ўтган мажлис шундай якун топган экан.

Бетингиз чидаса

Карим ГАИ бир машинани тўхтатиб, у ёғини текширибди, бу ёғини текширибди, капотни очиб кўрибди, аптечкасигача титкилабди. Тезликни оширганлик ёки ичганликда айблай деса, далил йўк. Шофёр довдираб турган назоратчига караб: "Командир, энди кетаверайми?" – деб сўраса, Карим ГАИ ўкрайиб:

– Бетингиз чидаса, кетаверинг, – дермиш.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Танимасни сийламас

Камина бир қанча биродарлар: молия вазирлиги собик дарғаларидан Шермуҳаммад Ўринбоев, кимё сохасидаги Адҳам Орзиматов, мартабали идора ходими Ўлмас Ҳолматов, журналист Улуғбек Раҳимов, ҳофиз Ўлмас Саиджонов ҳамда укахоним Баҳодир Пирматовни бир пиёла чойга таклиф килдим. Ўтириш ниҳоятда жозибали ўтди.

Табиатан камтар, ажойиб инсон Баҳодир Пирматов бошқалардан бир оз олдин келиб, дастурхон тузашга карашиб юборди Баҳодиржонни каминанинг ёнида туриб, меҳмонларни кутиб олди, уларни ўтказиб, ўзи пойгакда чой узатиб, мулозамат килиб турди.

Қиттак-киттак бўлгандан сўнг Шермуҳаммад ўзини қўйиб юборди, қайнокрок чой олиб келишга юборадими-ей, дастурхондаги нишхўртларни йиғиб олишни буюрадими-ей, хуллас, уни тинч қўймайди. Баҳодиржон ҳам дарҳол Шермуҳаммаднинг буюрганларини бажаришга киришиб кетади.

Шермуҳаммад, Улуғбек, Адҳамжон, Ўлмасжонлар бирин-кетин "камина"ни мактаб, соғлик, омад тилашди.

Ҳар гапдан кейин таникли ҳофиз Ўлмас Саиджоновнинг хиргойиси ўтиришга файз бериб турарди.

Ўтиришнинг охирги дақиқаларида мен, икки оғиз сўз гапиринг Баҳодиржон, дегандим, у хижолат билан, ака, ўзингиз якунлаб қўяколинг, деганига қарамай сўз... генерал Баҳодир Пирматовга дейишим ҳамоно Шермуҳаммад хайкалдек котиб, ҳушини йиғди-ю Баҳодиржондан узр сўрашга тушиб кетди:

– Узр, минг карра узр. Мен аҳмок сизга тинимсиз иш буюрибман-а, кечириб қўясизда энди.

Кетма-кет сўралаётган узрдан колганлар хангу манг.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Бир оздан сўнг бир юмуш билан хонадан чиккан эдим, ортимдан Шермухаммад эргашиб чиқиб:

– Мен сиздан қаттиқ хафа бўлдим. Нега у одамнинг кимлигини бизга айтиб қўймадингиз.?!

– Ахир ўзингиз таништиришга ҳам қўймай, кетма-кет иш буюриб юбордингиз...

– Эх, бизнинг соҳамиз бўйича очилган бир иш ўша кишининг бўлимига тушган экан. Адҳамжоннинг кимё бўйича иши ҳам ўша ерда. Бизлар қабулига ёзилсак, керак бўлса, ўзимиз чақирамиз дейишибди. Ҳе ўтиришга чақириб ковун туширган, ака бўлмай ўл, – деб хуноби ошди.

– Олти ой бўлувди папиросни ташлаганимга,– деб жавон устида турган сигаретани бирин кетин тутатиб турганди мен ҳам: – Ҳа, пешонанга ёзилгани шу эканда, – деб фиғонига фиғон қўшдим.

Орадан чамаси бир йил ўтганда Шермухаммад Мирзажон Исломов билан Ангрендаги бир маросимдан қайтаётиб, йўл-йўлакай каминани кўриб ўтишга жазм этишибди. Бир пиёла чойга таклиф қилдик, фотиҳадан сўнг Шермухаммад ўтирганларни таништирсангиз, деб колди. Камина ҳам, бемалол ўтираверинг, орган ходимларидан ҳеч ким йўк дедим. Айтманг ўша воқеани, бир куюк ўтириш мендан, деганча кўзи пирпираб турганди, ҳа, майли айтмаганим бўлсин деб ваъда бердим. Мирзажон ака ҳам бўлган воқеани эшитгиси келди-ю айтмадим. Сабаби, Шермухаммадни хижолат қилмадим.

Мана шу пайтгача ҳеч кимга бу сирларни айтганим йўк...

www.ziyouz.com kutubxonasi

Пашшадори

Айни пишиқчилик мавсумида ёзувчи Дадахон Нурий хонадонимизга кириб келди. Хурсанд бўлиб кутиб олдик. Ётар маҳали ҳозир сунбула кириб, чивинлар қутурган пайт эканлигини эслатиб, пашшахонада ётишга таклиф қилдим.

– Пашшахона тутиб овора бўлманглар, – деб гердайди Дадахон, – ғамини еб олганман. Яқинда Америкада яшайдиган қизим ҳашаротларга қарши бир восита юборган эди. Ичига дорисини солиб, электрга суқиб қўйилса, бир километр радиусдаги чивин тугул микроб ҳам катта холасини кўради.

Менинг ҳайратим ошиб, нархи қанча бўлишидан қатъий назар, бизгаям шундан топинг, ҳозирча ишлатганингиздан қолганини ташлаб кетарсиз, деб астойдил илтимос қилдим. Дадахон: "Америкадаги қизимга кўнғироқ қилдим, яна ўттиз-кирктасини юборади, буни битта сизмас, Озод Шарафиддинов, Эркин Воҳидов, Аҳмаджон Мелибоев, Ўткир Ҳошимов сингари қанча-қанча зотлар илтимос қилишган", деб қўйди-ю чивинқирар ускунанинг келиб чиқиши, дунё бўйлаб тез тарқалаётгани, унинг кашфиётчилари катта миллиардер бўлиб кетишгани тўғрисида сўзлашга тушди. Бир соатча чидадим, карасам, мактовлар тонггача чўзиладиган, уйқум келаётганини айтиб, узр сўрадим.

Бомдоддан бирор соат олдин хотиним мени уйғотди:

– Вой дадаси, туринг!

– Нима гап?

– Дарвозахонадаги сўрида катта ок нарса турибди.

Деразадан қараб, ок булутга ўхшаган нарсани кўриб, бир чўчиб тушдим. Ёлғиз чиқишга юрагим бетламай, хотинни ёнимга олганимча дарвозахона

www.ziyouz.com kutubxonasi

тарафга борсам, сўрининг устида пашшахона пайдо бўлиб колибди. Бир боғичи шотига, бир боғичи дадам экиб кетган нокнинг чивиғига, бир боғичи автомобил антенасига, яна бир боғичи девордаги михга боғланган. Ичида Дадахон Нурий дўмпайиб ётибди. Индамай ичкарига кириб кетдик. Нонуштага чакиргани чиқсам, пашшахона йўк. Дадахон, хеч нарса бўлмагандек, сўрида бир нарсаларни ёзиб ўтирибди.

– Яхши ётиб турдингзми? – дея кўнгил сўрадим.

– Яхши, рахмат, ўзингиз-чи?

– Э, мен яхши ухлай олмадим, бемаъни туш кўриб, босинкираб чикдим. Тушимда денг, мана шу сиз ётган сўрининг устида катта ок ажина хилпиллаб-хилпиллаб турганмиш. Тўртта кулоғи бор эмиш.

– Вой ака-ей, – дея тиззасига уриб, котиб-котиб кула бошлади Дадахон, – сиздан хеч нарсани яшириб бўлмайди ўзи. Кечаси чивинкирар ускуна курғурни ишлатиб кўйиб, бемалол тарвайиб ётсам, чивинлар аввалига Американинг кирувчи аппарати олдида ғужғон ўйнашди, кейин бирортаси хам ўлмай, ёппасига менинг устимга ташланишди. Яхшиямки, машинамда пашшахона бор эди...

Табиб

Акрам аскиячи табиблик хам килиб тураді. Жўрахон ака, Неъматжон, Одилжон Пичок, Мухаммаджон Касидачи Чорсу кабристони олдидан ўтиб кетаётишса, Акрамжон кабристон томонга карамай, бошини тескари буриб олибди. Жўрахон ака: "Ха, Акрамжон, фотиха килиш ўрнига, юзингизни нега ўгириб олдингиз?" – деб сўраса, Акрамжон:

– Хамма гапингиз тўғри, ака. Аммо, тўғрисини

www.ziyouz.com kutubxonasi

айтсам, шу ерда ётганларнинг кўпи менда даволанган, шунга юзим шувут, дермиш.

Дуомиш-а

Кунлардан бирида қаторлашиб колган наҳорги ошларга шоир Комил Жўрани ҳам олиб бордим. Фуркат, Бешариқ туманларидаги ходимларимнинг тўйларида менга қўшиб, Комил Жўрага ҳам тўн кийдиришди, кўлларимизга тугунлар тутказишди. Ниҳоят, уни уйига – Кичик Ганжиравонга қайтариб келдим. У болаларини чакириб, тугунларини киргизиб юборди-да, ишхонасига – Данғара ҳокимиятига ташлаб ўтишимни сўради.

– Ҳой, оғайни, – дедим, – шундоккина темир йўл кўпригидан ўтилса, Данғара-ку, менинг ишхонам бошка томонда бўлса.

– Келинг энди, ташлаб кўяверинг, хозир ўзи кечга колдим, ҳоким ковоғини солмасин, – деб кўярдакўймади.

Хуллас, йўлим чўзилса ҳам, уни Данғара ҳокимияти биноси олдига олиб бориб кўйдим. Машинадан тушди. Ҳурмати учун мен ҳам тушдим. Шоир хайрлашиш олдидан мендан дуо талаб килувди, чакчайиб, тиззам билан кетига бир нукилаб кўйдим. У ҳайрон бўлиб: "Бу нимаси энди?" – деб тумтайган эди, мен зардамни тўкиб дедим:

– Сени тўйларга олиб бориб, ош едирдим, тўнлар кийдинг, зиёфатли тугунлар билан кайтдинг, мана, ишхонанггача келтириб кўйдим. Сендан дуо эшитиш ўрнига, сени дуо ҳам килайми энди? Э, ўша сени!..

www.ziyouz.com kutubxonasi

Неъмат қизиқнинг эҳсони

Қариялар уйи учун эҳсон йиғаётган хайрия гуруҳи аъзолари Неъмат қизиқнинг уйига келиб, қариялар уйи учун бирор нарса эҳсон қилишини сўрашибди. Неъмат қизик: "Бир зумгина кутиб туринглар", деб уйига кириб кетибди-да, сал ўтмай, меҳмонга келган саксон ёшли қайнонасини етаклаб чикиб, дебди:

– Мана, шуни олиб кетаверинглар.

Тошкентдаги меҳмондорчилик

Қўконлик таникли инсонлардан бири Ҳамидхон Қодиров билан Тошкентга бордик. У бизни кўярда-кўймай якин қариндошларидан бириникига олиб борди. Қариндошлари аэропортнинг шундоккина бикинида, самолёт ердан кўтарилиш олдидан катта тезлик оладиган жойда экан. Мезбонлар бизни жуда чиройли кутиб олишди. Дастурхон шоҳона. Қани энди у ҳовлида яйраб ўтиришнинг иложи бўлса. Самолётлар ўкирганча, бири учиб, бири кўниб турибди. Жонивор тезлик олиш олдидан шунаканги кучли шовкин кўтарар эдики, таърифига тил ожиз.

Биз мезбондан рухсат беришларини сўрасак, "Меҳмон Аллоҳдан, жавоб мезбондан" деб ҳолижонимизга кўйишмади. Меҳмондорчилик авжида-ю ҳар самолёт учганда юракларимиз "шув" этиб кетади. Ҳамидхонни туртиб, туришимизга фотиха олиб беришни сўраганимиз сари, янги-янги таомлар келиб турибди.

Хуллас, кечкурун кайтиб келиш ваъдаси билан зўрга жавоб олдик. Энди бирорта меҳмонхонага бориб, ором олайлик, десак Ҳамидхон яна бошка бир жойга олиб кетди.

Бошида эътибор бермаган эканмиз, билсак, биз

www.ziyouz.com kutubxonasi

тушган ховли билан темир йўлни бир девор ажратиб турар экан. Паравозу тепловозлар бирам вишиллайди: "Вата киш, вата киш". Бирданига чинқириб гудок беришини мен айтмай, сиз эшитманг: ҳар гудок берганда юракни чангаллаймиз.

Хуллас, ўша куни мезбонлар ва Ҳамиднинг илтижоларига қарамай, меҳмонхонада тунадик. Эртаси Ҳамид яна таклиф килди: – Яна бир кариндошим келганимизни эшитиб, меҳмонга айтди. Кирмасак бўлмайди.

Бу сафар кўп каватли уйлардан бирига олиб борди. Не кўз билан кўрайликки, бу уй энг серкатнов, трамвай излари кесишган, шовкин сурон 24 соат тинмайдиган йўлнинг шундоккина ёқасида экан. Биринчи таом тановул килингандан сўнг шу ерда тунашга олиб колмасин, деб жавоб сўрадик.

– Шошилманглар-да, – деди Ҳамид, яна бир жойга оборишим керак.

– Пешонамизда яна нима ёзуғимиз бор, – дея нола килдик, – хойнаҳой, энди темирчиларнинг маҳалласига олиб борсанг керак?

– Йўк, жуда унчалик эмас, – дея таскин берди Ҳамид Кодиров, – анча тинч жой, Камаз машиналарга ёқилғи куядиган шаҳобча ёнида.

Нима килсак экан-а, борсакмикан, бормасакмикан?

Мен билан юрсанг...

Бу сафарги таътилда ҳамма ҳаётий ташвишларни бир четга суриб қўйиб, дам олишга қарор қилдим. Ессентукидаги "Қозоғистон" санаториясига кетадиган бўлдим.

Оқибатли биродарларим: Махмуд Ҳошим, Мухтор, Баходир, Сойибжон, Марат, Солижон Охун, Саттор Халил, Ҳаким ака Мусобеков, Эркин ака

www.ziyouz.com kutubxonasi

Маҳмудовлар кузатгани чиқишди. (оламдан ўтганларини Аллоҳ раҳмат қилсин).

Хуллас, хайр-маъзур куюк бўлди. Мухтор жомадонимни кўтаришиб чиқди. Купе ойнасидан бош чиқариб, дўстларимга миннатдорчилик билдириб, яна бир бор хайрлашдим ва Мухторга қараб, афсус оҳангида айтдим:

– Сенинг ашулаларингниям бир ой эшитмас эканманда.

– Нима қилай, сен билан кетворайми?

– Ҳа, юравер, – дедим унинг гапини ҳазил фаҳмлаб.

Сўнгра у ҳам ойнадан бош чиқариб, кузатувчи биродарларимизга эълон қилди:

– Ўртоқлар, мен Мансур билан Ессентукига кетяпман, Обидахонга айтиб қўйинглар.

Шу заҳотиёқ поезд чинқириб гудок бердида, "вата киш, вата киш" деб юриб кетди. Ҳамма ҳайрон. Мен эса, йўл-йўлакай Бешарикда тушиб қолар, десам, тушмади, Конибодомда тушиб қолар десам, тушмади. Ҳа, Ховосда бирор иши бўлса керак, деб ўйласам, у ерда ҳам, ҳатто Тошкентда ҳам тушмади. Шундан сўнг билсам, бу кетиш ҳазил эмас чин экан. Тақсиримнинг эгнида финка кўйлак, оёғида хонаки шиппак, чўнтагида 1961 йил курси билан 11 сўмгина пули бор экан.

Москвада икки кун тўхтадик. Ўша ерлик Александр деган дўстим пойтахтни роса томоша қилдириб, Минвода поездига ўтказиб юборди.

Поезднинг поезддан фарқи бўлар экан. Москвагача мазза қилдик – тўрт беш хил таомлар, ҳар хил ичимликлар. Пойтахтда ҳам маишат зўр бўлди. Аммо, Минвода поездида йўловчилар купени ҳам, СВ махсус вагонни ҳам тан олмас экан. Бизнинг тўрт одамга мўлжалланган купемизга ўн икки киши жойлашиб олса бўладими? Чой, овқат деганларини

www.ziyouz.com kutubxonasi

фақат тушингизда кўрасиз. Амал-такал қилиб, Ессентукига етиб келдик. Мен санаторияга жойлашдим, Мухторни кунига саккиз сўмдан квартирага жойлаштирдик. Ана машмаша-ю мана машмаша... Кундузлари сайр-томоша, кечкурунлари ресторан базм. Уч тўрт кундан сўнг ҳисоб-китоб қилиб кўрсам, бу кетишда Ессентукида мардикорчилик қилмасак, қайтиб кетолмайдиганга ўхшаймиз.

Аллоҳдан бўлдими, Целеноградлик бир Абас деган қозоқ "биллярд ўйнасинғми?" деб қолди. "Ҳа, майли" деб ўйнадик. Бир оздан сўнг акчага ўйнадик. Уч тўрт партияни ютказиб, бор пулимдан айрилдим. Аммо, разм солсам, у ҳам ўйинга жуда уста эмас экан. Эртаси куни яна, ўйнаймиз, деб туриб олди. Қайтишга совға саломга ажратиб қўйган пулим, Мухторнинг ўн бир сўмини таваккал қилиб тикдим.

– Мана шу пулим қолди, нима бўлса бўлар, ютсанг-ютиб олақол, – дедим.

Омадим келиб, биринчи ўйинда 8–3 ҳисобида ютиб олдим.

Яна ўйнадик, ютиб олдим. Хуллас, қозоқ Абаснинг уч юз эллик сўм пулини ютдим. Хурсанд бўлиб, Мухторга "энди ашулангни ванг кўй" дедим. "Ўртар" дан олган эди, атрофимизни тумонат одам ўраб олди. Бир кун олдин тушкунликка тушиб, "энди нима қиламиз Мансур?" деб юрган Мухторнинг кайфи чоғ. Ўзи ҳам менинг пулимга ишониб, Боймет деган бир совхоз директори билан шахмат ўйнаб, бир сиқим пул билан хонамга кириб, нима дейди денг: "Мана шунақа дўстим, мен билан юрсанг, кам бўлмайсан, пулинг кўпаяверади, биз ҳам тўралардан бўламиз..."

www.ziyouz.com kutubxonasi

Эзинг

Ҳабибжон Хожиматов, Рашиджон Аҳмедов, Маҳмуд Ҳошимов, Сойиб Алиев, Муҳаммаджон Акбаров сингари кадрдонлар тўпланишиб, кулупнай сайли баҳонасида қўлларида ошнинг харажати билан бизнинг боғимизга келишди. Қоронғи тушиб колган, чирок ёкиб, кулупнай кидиришди.

Катта бир заводнинг раҳбари бўлган Муҳаммаджон лавозимига яраша ок кўйлак, галстукда. У бир ховуч кулупнай териб, каерга кўйишни билмай, ок кўйлагининг кўкрак чўнтагига авайлаб солди. Буни сезган Сойибжон орқадан келиб ўша чўнтак аралаш кучди ва каттик кисишга тушди. Дўст деган хазилни кўтаради-да, Муҳаммаджон пинак бузмасдан кулимсираб, тагдор сўз котди:

– Янаям каттикрок эзинг, суви энди киндикка келди. Шу бўлди-ю Муҳаммаджон "эзинг" деган лакаб орттирди.

Балиқчилар анжуманида

Мухтор Мирзажоновни туманга янги техникалар ва пахта териш машиналари бўйича бош муҳандис вазифасига ишга олдик. Айни пахта терими кизиган пайтда райком секретари Абдуфаттоҳ ака Ҳамролиев менга кўнғирок килиб: "Бу ёкда шунча иш туриб, Мухторингиз Тошкентда нима килиб юрибди?" – деб колди. Буни каердан эшитганини сўрасам, телевизорни кўйиб кўринг, деди.

Шоша-пиша телевизорни кўйдим. Қарасам, баликчилик хўжаликлари фаолларининг республика анжумани бўляпти, Мухтор биринчи каторда карсак чалиб ўтирибди.

Тошкентдан кайтганидан сўнг уни чакиртириб: "Сени техникалар бўйича масъул ишга кўйган

www.ziyouz.com kutubxonasi

бўлсаг-у нега ўзингча баликчилик соҳасига ўтиб олдинг, жипирик", деб бўралашга тушдим. Шунда Мухтор безрайиб туриб деди:

– Эсингиздами, бир оғиз "юр" деганингизда, сиз билан бирга Ессентукига шиппакда борган эдим. Баликчиларнинг раҳбари Орифхон ака ҳам "юр, Тошкентда ўйнатиб келаман", деган эди, кетавердим. Баттар бўлсин, телевизорда у колиб, нукул мени кўрсатишди.

Энангнинг даҳанига ўхшаганн

Май ойлари эди, кабинетда ишлаб ўтирсам, бозорқўм Мухторжон ака телефон килиб колди. Гўшакни кўтарсам, кулги овозлари келади-ю маънили гап йўк.

– Нима бўлди ўзи, Мухторжон ака, тушунтириб айтсангиз-чи.

– Хи-хи-хи, анави Максудали ака бор-ку, Окжарлик... хи-хи-хи... йўк, кулги бостириб келяпти, айтолмайман, хи-хи-хи...

Мухторжон акадан тайинли гап ололмагач, бошка хангоматалаб танишлардан суриштириб, вокеанинг тагига етдим.

Окжарда Максудали ака деган бир бободеҳкон бор. Ёшлигида зўр чавандоз бўлган. Ўзи барваста одам. Нос чекканда кафтини тўлдириб отади. Шу киши хандалагини элдан ўн-ўн икки кун олдин етиштириб, бир копини Қўкон бозорига олиб келибди. Растага терини биланок, атрофдагиларнинг кўзи куйибди:

– Ие, хандалак чикибди-ку!

– Отасига рахмат-ей, йўлини топиб, эрта пиширибди.

– Юракдан чикариб, хафсала килган-да.

Шу пайт уч-тўртта олибсотар йигит келиб, хан-

www.ziyouz.com kutubxonasi

далакнинг нархини ерга уриш учун олифта гап қилишибди:

– Отахон, тулкининг моягидек келадиган бу ҳандалаклар қанчадан бўлди?

Максудали аканинг ҳазилакам жаҳли чиқмабди. Тўғри-да, ҳандалакларни минг азоб билан парвариш қилса, машинадан машинага кўтариб юриб, олиб келса-ю чойнакдай келадиган нарсани булар алланима балоларга тенглаштириб турса. Ҳартугул, жаҳлини бир амаллаб босибди, кафтини тўлдириб носни отиб:

– Ана шу айтканинг беш юз сўм, анави энанг-ни даханиґа ўхшаб етилиб-ёрилґанлари – минг сўм-дан,– деганида, харидорларнинг орасида турган хотин-халажлар тум-тарақай бўлиб кетишибди.

Ўзгарувчан дунё

Галдаги янги йилни дўстимиз Абдумалик Ґиёсовнинг тўйидаги базмда кутиб олдик (у вақт-ларда тўй базмлари саҳаргача чўзиларди). Даврада бу тўйга кечикиб етиб келган Баҳромжон Эргашев ҳам бор, энг тўридаги махсус жиҳозланган жой-га мажбуран ўтказиб қўйилган. Ҳамма амалдор-лар унинг атрофида ґирдикапалак. Масъул ким-салардан айримлари Баҳромжонга сўз беринг, деб қистовга олишса ҳам, колхоз раисига гапиришни ким қўйибди, деб пайсалга солавердим. Орада Баҳромжонга кўз қисаман, у кулиб қўяди. Охирида тўйнинг эгаси аралашиб, Баҳромжонга сўз бери-шимга тўғри келди:

– Сўз навбати Энгелс колхози раиси Баҳром-жонга!

Шундай дейишимни биламан, Адҳамжон, Ҳа-миджон, Ёрқинжон кабилар устимга ёпирилиб ке-либ: "Ҳой, галварс, нима иш қип қўйдинг, обком

www.ziyouz.com kutubxonasi

секретарини колхоз раиси деб юбординг-ку, узр сўра", адашибман дегин, – дея менга дашном беришди. Мен гапларини рад килдим:

– Мен кечирим сўрайдиган иш килганим йўк.

– Ҳе, кайфингдан ўргилдик. Сендан нима кетяпти, айтганимизни килиб, узр сўраб кўяверсанг-чи.

– Хоҳламайман. Керак бўлса, мана микрофон, ўтиришни ўзларинг бошкаравергинглар. Ҳе, ўша раисни обком секретари дейдиганлардан ўргилдим!

Менга гапларини ўтказа олмагач, Баҳромжоннинг олдига бориб, ўзлари узр сўрашга тушиб, гинахохликка тушиб кетишди:

– Узр, узр, бу Мансур кўп ичиб юборибди, кечириб кўясиз-да, Баҳромжон. Ўзингиз яхши биласизку, ўзи беғубор йигит. Ҳар замонда бир шунака сандироклаб кўяди-да.

– Ўзларинг сандироклаяпсизлар, – деб жилмайди Баҳромжон соатига кўз ташлаётиб. – Мана, соат бир бўляпти. Мен ўтган йилги обком котибиман.

Дунёнинг ишлари ғалати-да. Кундузги мажлисдан салгина кейинрок Баҳромжон амалидан бўшатилгани, обкомнинг биринчи котиби Ғулом Фозилов кечки пайт Энгелс колхозида фаоллар йиғилишини ўтказиб, Баҳромжонни шу хўжалик раислигига сайлаб кетганини булар ҳали билмасди.

Олтилик сим

Олтиариклик машҳур кизикчи Абдуллажон Тошкентга борибди. Кишлокдоши Улуғбек Раҳимов билан сухбатлашиб ўтириб, гап асноси, ўзини "7х7" газетасига таклиф этишганини айтибди.

Бахор ресторанининг ёнида – дея тушунтира бошлабди Улуғбек, – зинапоядан ўнгга юрасиз, сиз айтаётган киз коридорнинг охиридаги хонада ўтиради.

www.ziyouz.com kutubxonasi

– Кўриниши канака?

– Қандай тушунтирсам экан, комати каламдан йўғон, ручкадан ингичка...

– Тушунтириброк айтсангиз-чи.

– Аникроғи, ўзимизнинг олтилик симдек.

Бу гапни Абдулла қизиқ пайровга тортибди:

– Ие, унақада бодрингбоп эканда...

Ўзим бақа

Чомочлик шоир Миробидни Фарғонага олиб боришга ваъда берган эдим. Ваъдалашган пайтда велосипедда ўрмон хўжалиги идорасига етиб келди. Бирок, бир дақиқа кейин нима бўлиши фақат яратганга аён, деганларидек, Миробид келгунча Тошкентдан телефон бўлиб, Аъзам Тўрахоновнинг оиласи вафот этгани хақида хабар келиб қолди. Бандалик карзини узмасак бўлмайди, фотиҳага борадиган бўлдим. Миробидга узримни айтиб, кузатиб кўйдим. Кузатиб кўйдим-у пастда бўлган хангомани кейин эшитдим:

Миробид тушиб кетаётганда идора ходими Бахтиёржонга дуч келди.

– Келинг, Миробид ака, кандай шамоллар учирди?

– Фарғонага кетябмиз.

– Хўжайин биланми?

– Хўжайин бака, – деб кўли билан шимол, яъни Тошкент томонни кўрсатибди: – мен эса Фарғонага

– Ие, Миробид ака, – дея пўписа қилибди Бахтиёржон, – бизнинг хўжайин сизга бака бўлиб колдими?! Ҳали шошмай туринг...

– Кечиринг, Бахтиёржон, – дебди ёлвориб Миробид, билмай оғзимдан чиқиб кетибди. Мен ўзим бака, мен ўзим бака!

www.ziyouz.com kutubxonasi

Аслзода қиз

Мактабни битиргач, синфдошим Раҳмон Ҳайдар билан Тошкентга жўнадик. Омадимиз келиб, у транспорт, мен молия иктисод институтига кириб олдик. Бу хурсандчилик шарафига ота-онам ҳар иккимизга хитойи ипак матосидан кител-шим тикдириб берди, унинг онаси эса биттадан пуфайка (кишда кийиладиган костюмсимон пахтали кийим) совга қилди.

Кеч куз пайти бўлишига қарамай, Раҳмон каминани паркка бошлади: "Бир ўрис киз билан танишдим, ҳозир келса кўрасан, ана ҳусн, ана фигура! Бунақасини Ўзбекистон тугул, Россиянинг ўзиданам тополмайсан. У ёғини суриштирсанг, аслзодаларнинг аслзодаси экан, Николай пошшонинг авлодиданман, деди", деб гапиришга тушди. Қиз келди, анча келишгангина экан. Уларга ҳалақит бергим келмай, кинога кириб кетдим.

Кинодан чиқсам, паркнинг дарвозаси ёнида Раҳмон юпқа кўйлакда дилдираб турибди. Бориб, аҳвол суриштирдим. Қиз совкотиб колмасин деб пуфайкасини елкасига ёпиб кўйган экан. Бир оз сайл қилишгач, бутерброд олиш учун кафега кириб, кайтиб чиқса, "аслзода" киз ҳам йўк, пуфайка ҳам эмиш.

Уч тийин ҳанғомаси

Талаба ўртоқларимиздан бир гуруҳи янги йилни Себзордаги биз яшаб турган ижарахонада кутиб оладиган бўлишди. Меҳмонлар келгунча харажат қилиб келиш учун Ҳамиджон билан Раҳмонни етаклаб, бозорга жўнадим. Зарур масалликларни харид қилиб, яна трамвайга чиқдик. Ҳар биримизнинг кўлимизда иккитадан тўрхалта бўлгани учунми,

www.ziyouz.com kutubxonasi

ким трамвай кира тўласа, фалон бўлсин, деб Раҳмон Ҳайдар айнитиб юборди. Кондуктор тиқилинч қилаверди, биз уч тийинлик йўлкирага пастлик қилиб туравердик, анча жанжал бўлди.

Бекатимизга етганимизда, кондуктор биздан олдинроқ тушиб, нарироқда турган мелисаларни чақирди, йўл ҳақини тўлашмагани етмагандек, аёллигимниям хурмат қилмай, ёмон сўзлар билан сўкишди, деб арз қилди.

Мелисалар қўлимиздаги ашқал-дашқаллар билан таянч пунктига олиб кириб кетишди. Тергашди, турткилашди, роса таъзиримизни едик. Энг ёмони, қўйиб юбормай, олиб ўтиришаверди. Тунги ўн иккига занг урилганда улар стаканларга ул-бул қуйиб, мушакбозликни кўргани ташқарига чиқиб кетишди. Пайтдан фойдаланиб, халта-хулталаримизни кўтарганча, ура қочдик.

Келсак, квартирадаги шеригимиз ҳам, меҳмонлар ҳам бирининг оёғига бири бош қўйиб, ухлаб ётишибди. Биз ҳам можаролардан қаттиқ чарчаган эканмиз, уйқуга кетдик.

Эртаси эрталабданоқ турли-туман таомлар тайёрлаб, ўтиб кетган янги йилни яйраб "кутдик". Раҳмон Ҳайдар қадаҳ сўзида нима дейди денг:

– Агар кеча трамвайга пул тўлаганимизда, уйга вақтида келиб, мана бу ноз-неъматларни кечаси еб битирган бўлардик. Мана, хозир бемалол мазза қилиб еб-ичяпмиз. Яхшиям, мелисанинг қўлига тушганимиз!

www.ziyouz.com kutubxonasi

Ҳаммаси ўзимизники

Тошкентга, Ҳалим Шарипович деган акахонимизнинг ўғил уйлаш тўйига бордик. Бизни махсус ажратилган залга олиб киришди. У ерда нуфузли одамлар: вазирлар, банк бошқарувчилари, ҳокимлар ва бошка казо-казолар салобат билан ўтиришар эди. "Ассалому алайкум", деб кириб бордик. Фақат Шермуҳаммад ва яна бир икки киши бизни таниб, мулозамат қилиб, ўрниларидан қимирлаб қўйишди. Орадан беш дақика ўтиб сексапотолог-уролог, профессор Неъмат ўртоғимиз виқор билан кириб келди. У зал эшигида пайдо бўлиши билан ҳамма бамисоли синфхонада ўқитувчини кутиб олган мактаб болаларидек ўрнидан туриб, "келинг дўхтир, кадамларига ҳасанот" деб мулозаматни жойига қўйиб, ўз ёнларига таклиф қилишди. Аммо у бизнинг ёнимизга келиб ўтирди.

Камина, секингина, обрўйинг зўр-ку, биродар, қойилман, десам бир кимирлаб баланд овозда: "Буларнинг бариси простата деган балои азимга дучор бўлган мижозларим" деди беписанд оҳангда.

Гердайиб, бир-бирига гап бермай ўтирган казо-казолар бу "таништириш"дан мунғайиб, кўзларини ерга кадаб, сувга тушган мушукдай ҳолатга тушдилар.

Билмаган киши бўлиб, "Бу кандай касаллик?" деб сўрасам, ёнимиздаги столга нигоҳини кадаб, сен буни Шермуҳаммад Ўринбоевдан сўра, ҳар ҳафтада уч марта шимини тушираман, тўғрими деса бўладими?

Шермуҳаммад бир энтикиб, "Ошга келмай ўлай" дегандай қип-қизариб, гина килди: "Ҳеч кимга айтмайман девдингиз-ку, дўхтир".

– Бу ерда бегона одам йўк, – деб изоҳ берди дўхтир, – хаммаси сизга ўхшаган, так что, хижолат бўлманг.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Буни эшитиб, бир зал одам бирданига хирингла-шиб, бизнинг юзимизга қарай олмай хайр-маъзурни насия қилиб, ўринларидан туриб кетаётсалар, дўх-тир Неъмат нима дейди денг:

– Овора бўлиб келиб юрманглар, беш кун бўл-майман, командировкага кетяпман!

Патефон

Мулкобод совхози омборчиси, "палов" лақабли Мамажон ака Қримдаги "Ўзбекистон" санатория-сига йўлланма олибди. Дастёрлик қилиб юрар, деб бўғолтир Абдуманнонниям олиб кетибди.

Келганларига бир ҳафта бўлмаёқ, бир хил хаётдан зериккан Мамажон палов: "Абдуманнон, аёллар иштирокида бир зиёфат уюштирсанг-чи", де-ган экан, русчада: "Я гўст, солничний Ўзбекистан", дейишдан бошкани билмайдиган бўғолтир чучмол-ланиб юриб, охири ишни уддалабди. Аёллар уларни бир уйга бошлаб борипибди. Улар патефонда мусиқа қўйиб, бир қултум ичишармиш, танцага тор-тишармиш, бир қултум ичишармиш, танцага тор-тишармиш. Мамажон палов пишиллаганича ўйин тушаётиб: "Ҳе, патийпонингга ўт тушсин", деб ўзбекчалаб кўярмиш. Охири бутунлай ҳолдан то-йиб, Абдуманнонга бакирибди:

– Ҳов! Мени маишатга бошлаб келдингми, танса тушишни ўргатадиган тўгаракками дермиш.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Сабр берсин

Фарғона вилояти "Адолат йўли" газетасига укахонимиз Холиқназар бош муҳаррир. Унга муовинликка катта бир идоранинг тавсияси билан иқтидорли ёзувчи, қатор-қатор асарлар муалифи Ҳусан Каримов тайинланибди. Улар газетанинг Қўқон депараси бўйича мудирлиги ҳамда махсус мухбирликка шижоатли, истеъдодли, тажрибали одам топиб беришни сўраб, каминанинг ҳузурига ташриф буюришди.

Бир пиёла чой асноси Ҳусан Каримов шундай деди: – Биз бош муҳаррир Холиқназар билан келишиб олдик. У тажрибали журналист, шу туфайли газетани тайёрлаш, чиқариш, журналистика билан боғлиқ ишлар унинг зиммасида. Молия, обуна, кадр танлаш, қўйиш, ишдан олиш каби масалаларни мен зиммамга оладиган бўлдим, деганда бир оғиз ҳам гап қўшолмай калласини лиқиллатиб, гапларини тасдиқлаб хомуш ўтирган Холиқназарга қараб:

– Пешонангда шу Ҳусан Каримов билан ишлаш, ҳамхона бўлиш битилган бўлса, биз бандаи ожизлар нима ҳам қила олардик – деб камина дуога қўл очган замон устоз Миробид, Аъзам Назирий, Носир Зохид, Яхёхонлар бир овоздан, охири бахайр бўлишига хам яна бир дуо қилинг ака деб колишди:

– Ҳа, оқибати бахайр бўлсин, Холиқназар, Аллоҳ сенга сабр-каноат берсин, бу тақдир ука пешонанг шўр бўлмаса, Ҳусан билан ишлаш насиб қилармиди. Биз бандалар нима ҳам қила олардик, деб дуо қилганим заҳоти, юраги тўлиб турган эканми, Холиқназар пўкиллаб, йиғлаб юборса бўладими.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Унвон

Эркин Воҳидов, Ўткир Ҳошимов, Анвар Обиджон, Иқбол Мирзо, Аҳмаджон Мелибоев, Дадахон Нурий, Азим Суюн ва бошқа бир канча ижодкорлар Қўқонга Фурқат таваллудининг 150 йиллигини нишонлаш учун келдилар. Қўқоннинг шеърият аҳли билан қадрдон, улар билан кўп мулоқотда бўлган, ҳар бир шоирнинг ўзи, оила аъзоларини кўяверасиз, хатто итининг лақабигача биладиган шоир, ҳажвиёт калонларидан Анвар Обиджон ҳамроҳларига Аъзам Назирийни таништириб:

– Эркин ака, бу кишини биласиз-а? – деди.

– Таништирсангиз, билаверамиз, кўринишларидан учаргина савдогарга ўхшайдилар, – деди Эркин ака.

– Учарликка учар-у яшин тезлигида шеър ёзишда унга тенглашадиган етти иклимда бўлмаса керагов, тасаввур килинг, бир монтёр симёғочга чиқиб, электр симини тузатаётганда ток уриб, симёғочдан ерга кулади, то унинг жони чиқиб улгургунича Аъзам Назирий бу монтёрнинг симёғочга чиққанлиги, ток ургани, йиқилгани, жон талвасаси, ўлгани ҳақида "Ток урди" сарлавҳаси остида юз мисралик шеър ёзиб улгуради.

Эркин ака ва унинг ҳамроҳлари, "Ё пирай, мабодо унинг ота-онаси бошка планетадан эмасми?" деб ёқа ушлаб колдилар.

Таништиришни Анвар Юнусов давом эттирди:

– Тахаллуслари "Довулий" эди, яқинда Мансурхўжа унга "Аъзам Файз" деган тахаллус берди.

– Унвонлари ҳам бордир? – дея сўради меҳмонлардан бири.

– Унвонми? – деди Анвар Юнус, – унвони "Қўқон халқ шоири", – деганларида қаҳқаҳа оламни тутди.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Азадаги қизиқчилик

Довруғли артист, ўзбек лапарчилигининг пири ҳисобланган Раҳима опа Мазохидова бир воқеани кула-кула айтиб берганди:

– Жўрахоннинг қариндоши бўлмиш Қори почча вафот этдилар. Таъзияга бордик. Жўрахон ҳам тўн кийиб, бел боғлаб турибди. Одат бўйича тобутни ўртага қўйишди. Қариндошлар йиғи беришди, орада: "Бешигингиз қуллуғ бўлсин, дадажон" дейишган эди, тобутнинг олдида тиз чўкиб турган Жўрахон аскиячи: "Ана, Қори дадам "куллуғ, куллуғ" деб жавоб берябдилар", деганда, йиғлаб турган эркагу аёл кулгиларини қандай яширишни билмай, қўлларидаги чит рўмолларини юзларига босдилар.

Қутуриш

Истеъдодли бастакор, "Фарғона тонг отгунча"га куй басталаган устоз Мухторжон ака Муртазоев кариган маҳалларида тез-тез "зарур жой"га югурадиган касалликка чалиндилар.

Кунлардан бирида Илҳомжон Ҳамидовнинг уйига меҳмонга борганларида, икки-уч марта ҳалиги жойга чиқиб келибдилар. Ҳалиги жойнинг ёнида итнинг уйчаси бор экан, Мухторжон аканинг ҳадеб ўтаверганига ғаши келибми, янги туғилган кучукларини қизғанибми, ит у кишининг болдиридан тишлаб олибди. Додлашни эшитибоқ, ҳамма ташқарига отилиб чиқса, устоз уларга қараб бақирибди:

– Менга яқинлашманглар, баданим қизияпти, қутурганга ўхшайман. Вов-вов-вов! Вов-вов-вов!

www.ziyouz.com kutubxonasi

Ебсан

Қўқонлик Носиржон нефт базанинг тўй маросимидаги зиёфатда катор савдо дўконларининг директори, ичганда тентак, ичмаганда олийжаноб Абдушукур шу зиёфатда хозир бўлган халк артисти Рахима опа Мазохидовага коняк узатди. Опа ичмасликларини айтиб, узр сўрасаларда, дам "ўзининг" шеърларини, дам Умар Ҳайёмнинг машхур рубоийларини айтиб, кистайверди. Опа хижолат бўлиб;

– Мен бунака нарсаларни ичмаганман, ичмайман ҳам, узр, деганлари сари кистаб:

– Менинг заррача хурматим бўлса ичасиз, деб елимлик килаверди. Опа яна узр сўрадилар, ёшларини пеш килдилар, бўлмади.

– Ёшингиз ўтган бўлса хам, кўнглингиз ёш, кани олинг, деганда тўлиб турган опа портлаб кетиб:

– Фалонимни ебсан – дегани хамоно Абдушукур бир-иккита ўзига ўхшаган улфати билан эшикдан кочиб чикиб кетаётса, опа уларнинг оркасидан: "Аюв, аюв" деб карсак чалиб юборибдилар.

Чаласи бор

Машхур хофиз Мулла Тўйчининг ўғли Абулкосим бир ўтиришда хофизи замон Расулкорига кадах узатиб, "ичинг, кетар" деб зўрлайверибди. Охири корининг аччиклари чикиб, ўзларининг янгикўрғонча талаффузларида "Хўп майли, Абулкосим, бу винами-окми" деганди, Абулкосим зинғиллаганча кочиб чикаётиб, эшик тагида турганларга: "Бай-бай, биров эшитмасин-а, ҳазил" деб гурганда оркадан Расулкори айтармиш: "Қани у, чакиринглар, хали чаласи бор".

www.ziyouz.com kutubxonasi

Тунги тарсаки

Раҳмон Ҳайдар Себзордаги ижарада турган жойимизга келди. Чойлашдик, алламаҳалгача гаплашиб ўтирдик. Ниҳоят, кеч бўлганлиги, эрталаб ўқишдан кечга қолмаслик учун кетиши кераклигини айтди. Узрини қабул қилиб турган эдик, бирданига фикри ўзгарди:

– Роса ўтирибмизда, охирги трамвайдан ҳам кеч қолдим, – деб биз билан қоладиган бўлди.

– Начора, яхши бўларди, – деб кўя қолдим.

Биз ҳамхоналар: камина, Абдуллажон, Хамидхонлар ярим кечаси тарсаки товушидан уйғониб кетдик. Маълум бўлдики, Раҳмон Ҳайдар биз пинакка кетганда хонамиз рўбарўсида турадиган ўрис хотиннинг ёнига кирибди. У дод солганда секингина биз ётган хонага қайтиб чиқиб, жойига ётиб олибди. У аёл хонамизга кирибди. Кўрсаки, ҳаммамиз ширин уйқуда, биргина Раҳмон инжайиб ётган эмиш. Тарсаки Раҳмон Ҳайдарнинг қулоқ аралаш юзидан келаётганлиги сабаб, биз чўчиб уйғондик.

Яқинда учрашиб қолдик, ҳамма бўлган воқеаларни китоб қилмоқчиман, сен билан жуда кўп саргузаштлар бўлган, десам, ҳаммасини ёз-у аммо тунги шапалоқни ёзма, деб ялиниб қолди.

Ёзаймикан-ёзмаймикан, бошим қотиб қолди.

Энди тешворадиган бўлади

Таниқли ёзувчи Йўлдош Сулаймон бир гуруҳ шоир ва ёзувчилар – Дадахон Нурий, Сайдали Одилов, Анвар Юнус, Адҳам Мирсаидлар билан Окжар депарасидаги 11-ўрта мактабга учрашувга келишибди. Мактаб директори, шоир Турсунбой Қамбаров учрашув охирида Йўлдош акага сўзни берди. Йўлдош Сулаймон ўзининг асарлари асно-

www.ziyouz.com kutubxonasi

сида тайёрланган адабий-мусиқавий тадбирлардан беҳад таъсирланиб, темир тутқичдаги микрофонни қўлига олиб, мактаб ўқитувчи ва ўқувчиларига миннатдорчилик изҳор эта бошлади. Шунда бирдан микрофон сими узилиб кетибди. Қарангки, микрофоннинг ўзигина ёзувчи қўлида колибди. Йўлдош ака бундан бехабар микрофонни иккала қўли билан маҳкам ушлаганча сўзида давом этаверибди.

Пастдаги аёллар эшитмай, "каттикрок-каттикрок", деб жовур-жувур килгандагина монтёр симни улабди. Шунда Йўлдош Сулаймон айтармиш: – Ўзимам билувдим-а, биринчи қатордаги аёллар, каттикрок-каттикрок деганди, ана энди, тешворадиган киламан!

Эшак минган Назиржон

Ёзнинг иссиқ кунларида Қўриқ қишлоқилик Назиржон сой бўйлаб кетаётса, Олтикуш кишлоғининг болалари эшак миниб юришган экан. Ёшлиги кўзиб, у ҳам эшак миниб, у ёқдан-бу ёққа бориб келибди. Эшак тулаган экан, шимига жунлари ёпишиб колибди. Уйга келиб, хотинига рўбарў келибди.

– Вой ўлай, бу нимаси, – дебди хотини, – ҳаммаёғингиз жун-ку? Назиржон эшак минганини яшириш учун баҳона тўқибди:

– Келаётсам, қўшни кигиз коқаётган экан, мен ҳам ёрдам килиб, коқишиб юбордим.

– Шимни ечиб коксангиз бўлмасмиди? дермиш хотини.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Чапақай

Моҳир аскиячи Неъматжон дўстимни табриклаб қўйдим:

– Эшитишимча, хўжайининг Тўлқинжоннинг ўнг қўли бўлиб колибсан.

– Нотўғри эшитибсан, хўжайин чапақай.

Ичайликми

Дўстим Маҳмуд Ҳошимов, кел, синглинг шовла киляпти деб колди. Мен ичайликми? – деб сўрасам.

– Олдин овкат пишсин, – дейди. (Ичак қўшилган шовла маъносида)

Қамайверасанми

Олтиарик раисполкомнинг раиси Аҳмаджон Маматхонов 1983 йили кеч кузида пахта пунктида йиғилиш ўтказди. Сўз бошлашдан олдин залга кўз югуртириб чиқди. Чақиртирилганларнинг барчаси бору фақат Жонибек бўлими мудири Мирзаабдулла кўринмайди.

Маматхонов: – Қани, бу Жонибекнинг мудири?

Милиция бошлиғи: – Ўзингизнинг буйруғингиз бўйича пахтани сувга бостиргани учун эрталабок камаб қўйган эдим.

– Қанақасан! – дея бақирди Маматхонов, – кама, деса, камаб қўяверадими? Олиб кел уни, бугун пахтани кам топширганига жавоб берсин!

www.ziyouz.com kutubxonasi

Ғофуржон Хонкелдиев Данғара туманига милиция бошлиғи лавозимига ишга келди. Албатта, уй-жой масаласи ҳал бўлишини икки-уч ой кутишга тўғри келар эди. Хонкелдиев исполком раиси сифатида каминага уй-жой масаласи ҳал бўлганини маълум қилиб, Қўконга тушиб келишини айтди.

– Ростданми? – дея ишонкирамай сўрасам, – ҳа, оиламни ҳам кўчириб келмоқчиман. Сиз ўзимизда қурилаётган "дом"ни икки ойда битади, деганингиз учун бу масалани кечаги бир маросимда Қўкон ИИБ бошлиғи Мадиёровга айтган эдим. У масалани қойилмаком қилиб ҳал қилди.

Орадан тўрт кун утди.

Хонкелдиевни учратиб: – Табриклайман, оилангизни ҳам кўчириб олиб келдингизми? Квартиранинг унча-мунча камчилиги ва ремонтига ПМК-47 – ёрдам беради – деганим борми, ҳасратидан чанг чиқиб кетди:

– Э хўжайин, сиз сўраманг, мен айтмай. Вилоятда милиция куни нишонланган эди. Йиғилишдан сўнг бошқарма ичидаги ошхонага таклиф этишди. Қўкон милицияси бошлиғи Неъматжон Мадиёров билан ёнма-ён ўтирдик. Ҳалиги, очиғини айтсам, бир-икки пиёла бўлувди. Уй-жойдан гап чиқиб кетди. Мен бу масалада бир оз кийналганимни, бир-икки ойсиз уй ололмаслигимни айтувдим, Мадиёров: "Эртага кел, сен хоҳлаган мавзедан икки ёки уч хонали уй олиб бераман, оилангни ҳам олиб келавер" деди. Бу хурсандчиликка яна бир-икки пиёла олдик. Кўпчилик мени табриклашди. Менга сўз беришганда қадах сўзини Неъматжонга бағишлаб, "Отам қилмаган ишни қилдингиз, бир умр эсимдан чиқармайман, сиздек мард инсоннинг хизматингизда бўламан, сиз учун иккиланмасдан жонимни ҳам

www.ziyouz.com kutubxonasi

беришга тайёрман" деб кўзимдан ёш ҳам чиқиб кетди.

Қайтаётиб Бағдодда тўхтадим. Оиламга: "Эртага Қўконга кўчамиз, сенлар ҳам кийналиб кетдиларинг" деб тасалли ҳам бериб қўйдим. Эрталаб сиздан жавоб олиб, Қўкон ички ишлар бўлимига кириб, Мадиёров билан кўришгандан кейин, яна миннатдорчилик билдириб: "Уйни ким кўрсатади?" деб сўрасам: "Қанақа уй? Тентакмисан? Кайфда ваъда бергандирман. Ўзим беш ойдан бери кабинетда ётиб юрган бўлсам, сенга уй каёқда? Хе, сени началник килиб кўйганлардан ўргилдим" деб, унинг кетидан Шералиними, Шерзодними шеърини ўкиди. Эсимда колгани шу бўлдики, кимдир Самарканд билан Бухорони бир кора холга бериб юборибди.

Камина кулиб: – "Агар кўнглимни шод этса, ўшал Шерозлик жонона, каро холига бахш этгум, Самарқанду Бухорони" деган шеърни ўкидими? – деб сўрасам, – Ие, сиз ҳам биласизми бу шеърни? – деди мунғайиб шўрлик Ғофуржон.

Мен ўзим аҳмоқ

Танти, мард Ҳалим Шарипович Маҳмудов деган акахонимиз бор. Кисловодск сиҳатгоҳида бирга оилавий хордик чиқарганмиз. Сиҳатгоҳга борган кунимиз кечкурун кинотеатрга тушдик. Икки ўринга тўртта чипта сотилган экан. Ўша иккита ўрин можаросида танишиб қолдик. Ҳар иккимиз жойларга оилаларимизни ўтказиб, ўзимиз тикка турганча кино кўрдик. Қарангки, нонушта столимиз ҳам битта экан. Бу ҳолат бизни янада яқинлаштирди. Белгиланган муолажаларни олиб бўлиб, тушликдан сўнг уч-тўрт партия пирра ҳам ўйнадик. Омадим келибми, ютиб кўйибман. Ҳалим аканинг бир оз асабийлашганларини юзларидан сездим. Кечки овкатдан

www.ziyouz.com kutubxonasi

сўнг яна ўйнадик. Бу сафар ҳам бир оз устунлик билан омадим чопди. Ҳазил-хузул билан хайрлашиб, хона-хоналаримизга кириб кетдик. Не ҳолки, алла маҳалда хотиним эшикни кимдир чертаётганлигини айтиб қолди. Эшикни очсам, Ҳалим Шарипович.

– Ҳа, тинчликми ака?

– Уйқум келмаябди, мени картада бирор киши ютмаган эди, келинг, яна бир ўйнайлик.

– Соат неча?

– Ҳали вақтли.

Секин соатга карасам, нақ тунги бир ярим. "Эртага давом эттирайлик, десам, бирорта лўлига ўқитган карта билан мени ютиб олябсиз, юрагим сезиб турибди, дедилар.

– Ҳа, майли, – дедим бир оз юмшаб, – фақат шарти бор.

– Қанақа шарт?

– Ютқазган киши бир парча қоғозга "Картада ютқаздим. Ютганнинг барча топшириқларини сўзсиз бажараман" деб ёзиш шарти билан ўйнайман.

Рози бўлдилар. Хулоса – икки соатлик ўйин қизғин ўтиб, каминанинг фойдасига ҳал бўлди. Қоғозга шартлар ёзилиб, имзолар қўйилди, бўлган гап шу.

"Кейин нима бўлди?" дейсизми? Ҳа, шу бўйи йигирма тўрт кун сихатгоҳда бўлиб, уй-уйимизга таркалдик.

Нима кўп? Илтимос кўп. Камина ишлаган туманда 150 минг ахоли, колаверса, Қўқондай шаҳри азимда қанчадан-канча ошна оғайнилар. Бир парча қоғоз: "Ҳалим Шарипович, Болтабоевни фалон касалхонага ётказишга ёрдам беринг", "Намозбойнинг ўғли Шухратбекни касалхонага ишга жойлаштиришга ёрдам берворинг" ва ҳоказо ва ҳоказо...

Кунлар ўтиб, Ҳалим Шарипович Республика курортлар бошкармасига бошлиқ бўлдилар. Каминага

www.ziyouz.com kutubxonasi

яна иш кўпайди: фалончини у сиҳатгоҳга жойланг, пукунчини бу сиҳатгоҳга...

Кунларнинг бирида бир тракторчини "Октош санаториясига жойланг" деб бир парча қоғоз ёзиб юбордим. Санаторияда жой йўқ экан. Бош врачга қатъий топшириқ берибдилар:

– Жойланг! Хонангизга бўлса ҳам жойланг. Ҳамма топшириқларни бажараман, деб бир парча қоғозга тилхат ёзиб, карта ўйнаган мен ахмоқ, жойланг! – дебдилар. Тракторчи Октошдан қайтиб келиб, менга бўлган воқеаларни айтиб берганда:

Яна икки кишини Октошга юборяпман, – деб Ҳалим акага кўнғироқ қилиб кўйдим.

Академигингиз курсин

Кунлардан бирида туман прокурори Раҳима опа Хўжаеванинг уйига борсам, дастурхонлар тузалган. Ноз-неъматлар қатори бир ликобда писта, бир ликобда бодом кўйилган экан. Камина бир пиёла чой асноси шу ликобларга "хужум" килибман. Опа бир-икки томоқларини кириб кўйдилар, аммо камина тушунибми, тушунмайми, чакаверибман.

Опа яна бир "ихи" деб олгач: – Москвадаги профессор дўхтирим Михайлов айтдики, киши кунига ўн бир дона писта, ўн бир дона бодом еса, организмга фойда, ортиқчаси зиён, – деган. Бу ҳақда "Здоровье" журналида маколаси ҳам чиккан", – деган эди, камина ҳам бўш келмай: – Менинг Ленинградда академик Соколов деган дўхтирим бор. У киши бир ўтиришда 60 дона бодом, 60 дона писта есанг, организминг учун фойда бўлади, тез-тез еб тур деган. Шунда Раҳима опа:

– Бир соатдан кейин облпрокурор Каримбердиев оиласи билан келяптилар. Шу дастурхондагидан бошка писта-бодомим йўк. Ҳе ўша академигингиз курсин. Олтмиш дона эмиш-а, – дедилар.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Камина ҳам бўш келмай:

– Ҳе ўша, ўн бир донадан ошиқ емагин, деган профессорингиз балога йўликсин, деганим ҳамоно, иккимиз ҳам ўзимизни тўхтатолмай кулиб юбордик.

Дарахтдаги мушук

Одилжон деган улфатимиз Тўхтасин билан гузардаги чойхонада кеч бўлибди ҳам, турмасмишлар. Тўхтасин: – Вақт ярим кеча бўлди, турайлик энди, – деса, Одилжон: – Келинг, яна бир оз ўтирайлик, – дер эмиш. Нихоят кечки 11 бўлганда таркалибдилар.

Ярим соатлардан кейин Одилжон... у ёги фақат ўзларига маълум, Тўхтасинларнинг ёнидаги ҳовлига сакраш учун дарахтга чиқибди.

Дарахт шитирлашидан уйғониб кетган Тўхтасиннинг отаси Назиржон бува: – Кимдир дарахтда юрибди, – дея бонг урибди. Тўхтасин: – Дада, сиз ётаверинг, мен ўзим чиқаман, – деб милтиғини олиб чиқиб, дарахтга қараса, одам шарпаси кўринибди.

– Кимсан? Ҳозир отиб ташлайман, – деб пўписа килибди.

– Мен Одилжонман, Тўхтасинжон, отманг.

– Одилжонман? Ҳозиргина чойхонада чой ичдик-ку.

– Ҳа, ўша Одилжонман.

– Дарахтда нима киляпсиз?

– Кейин айтаман, жон Тўхтасинжон, отманг.

– Йўқ, Одилжон ҳозиргина уйига кириб кетди, ёлғон гапирма, барибир отаман!

– Қайтиб чикувдим-да, жон Тўхтасинжон, ишонинг, бу менман.

Бу машмаша устига Тўхтасиннинг отаси: – Тинчликми? – деб чиқиб келди.

– Тинчлик дада, тинчлик, иккита мушук кувла-

www.ziyouz.com kutubxonasi

шиб дарахт устига чиқиб кетган экан, биттаси анови ховлига сакради, сиз хотиржам ётаверинг.

...Шу-шу Одилжон Тўхтасинга: – Сиздан қарзман, ўрток бировга айтиб юрманг, – деб ялинибди.

Бу сир-синоатдан хабар топган улфатлар Тўхтасинни гиж-гижлаб: – Ўшанда, отаман, деганингизда нима деб ялинган эди? – деб сўрашларини қўймайдилар. Тўхтасин ҳам: – Айтмайман, бу сир, – дейишдан тўхтамайди.

Космос

Ургут туманига раҳбарлик қилган Ўлмас Маҳматмуродовни танимаган раҳбар бўлмаса керак. Бу тумандаги ибратли ишлар туфайли республика даражасидаги кўплаб кўргазмали тадбирлар, семинар-анжуманлар шу ерда ўтказилган.

Маълумингизким, райкомнинг асосий куроли бюро эди. Бюрода масалалар кўрилар, улардан бири партия аъзолигига қабул қилиш эди. Навбатдаги бюро йиғилишида ГАИ бошлиғи Маматқул Мирзаевни партияга қабул қилиш масаласи кўриб чиқилди. Бирин-кетин турли саволлар берилди.

Бюро аъзоси Содиқжон шундай савол берди:

– Космос, унинг ўзлаштирилиши ҳақида тасаввурингиз?

– Кеча космосга борган эдим, тинчлик экан. Райкомимиз Ўлмас ака икки трактор, бир булдозер юборган эканлар, ишлаб турибди. Мен ҳам у ерда пост ташкил этиб, бир ГАИ ходимини қўйиб келдим.

Соғувчилардан бюрога сайланиб колган Сарвинисо хайрон бўлди: – Космосга ракета учганини эшитганман. Партияга минг раҳмат, у ерга энди трактор ва булдозерларни ҳам юборибди. Бу ишга жиддий ёндашган ўрток Маматқул Мирзаевни партияга қабул қилишни таклиф киламан.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Райкомнинг биринчи котиби Маҳматмуродов Сарвинисога бир ўкрайиб олди-да:

– Хой, ўрток Мирзаев, гап районимиздаги "Космос" пионер лагери устида эмас, космос, яъни коинот ҳакида кетяпти....

– Агар сиз, ўзлаштир, десангиз, – дебди қўлини кўксига қўйиб Маматқул Мирзаев, ўша ерни ҳам ўзлаштирамиз, пост ҳам қўямиз.

Бюро мажлисида ўтирган милиция бошлиғи ўз кадрини қўллаб-қувватлаб:

– Ҳа, ишониш керак, бу қилади, бунинг қўлидан келади, деганда ҳамма нима дейишини билмай, гаранг бўлиб қолибди.

Икромхўжанинг РАФи

Каминанинг Икромхўжа деган қўшнисида 1967 йилда ишлаб чиқарилган РАФ автомашинаси бор эди. Илик-иссик кунлари бир амаллаб юргизади, куздан то баҳоргача уни бир-икки соат итармагунча юрмайди. Ҳар куни Икромхўжа кўчада одам пойлайди. Қўни-қўшничилик, одамнинг юзи иссиқ, ҳамма шу автомашинани юргизиш учун овора. Аҳвол шу даражага бориб етдики, маҳалладошлар Икромхўжа уйи олдидан ўтмаслик учун, айланиш бўлса ҳам, бошқа кўчалардан уриб кета бошладилар. Мухсин деган қўшним ҳафталаб Икромхўжанинг РАФи туфайли уйига келмай, ўғлиникида тунайди. Назирхўжа кум маҳалладан айланиб, гузарга келадиган бўлди. Наврўз ўғлимиз бу кўчадан ўтмаганига анча бўлди. Аҳрор ўғлим то машина бир ёғли бўлмагунча эшигини қулфлаб ўтиради. Содиқ қўшни ўн километрни айланиб, катта йўлга чиқиб кетади.

Мўмин деган моторолчи Икромхўжанинг РАФини итаравериб, бел оғриғи бўлиб қолди. Қай бирини

www.ziyouz.com kutubxonasi

айтай? Файзиллахўжа амакимиз оёғи тойилиб, мана бир ойки уйидан чиқмай, кўргани кирган Абдулатиф, Норкўзи, Рафиқжон ва имомимиз Шерзоджонга, Икромхўжа РАФни йўқотсин, олганига сотиб юборсин, Аҳмад билан Аваз ўғлим эрталаб совуқда машинасини итаравериб, шамоллаб, укол олиб ётибди, ўзим ҳам оёқдан лат едим. Мана, куни кечаги воқеа, давом эттирди амаки, Попдан 5 киши аҳика тўйига келиб, Икромхўжаникида тўхташди. Эрталаб машинани роса итаришди, юргизолмай "Аҳика" тугаганда боришибди, опалари роса тузлабди, почча аччик қилиб, улар билан сўрашмай, кўчага равона бўлибди. Икромхўжага инсоф бериб, РАФини сотиб юборишига бир дуо қилинглар, дермиш.

Имомнинг дуоси ҳам ўтавермабдими, маҳалладошлар каминага, сиз ҳам дуо қилинг, Икромхўжага инсоф берсин деб сўрашувди, мен ҳам дуо қилиб, маҳалладошларингни-ку ишдан чиқардинг, ўғилларинг Азизхон, Акрамхон, Усмонхонларга ҳам раҳминг келсин, хотининг Махсумахонни ранги бир аҳвол, кеча хотинимга йиғлаб, хўжайинингизга айтинг, Икромхўжалари ё мени десин ё РАФни дебди.

Куни кеча эшитсак, нихоят, машинани Жиззахга сотибди. Ишдан борсам, маҳаллада байрам, ҳамма машина қайтиб келмаслиги учун қўлларини очиб турганларида мен ҳам, аввалию охиргиси бўлсин, бундай автомашиналар Икромхўжага бошқа насиб этмасин, машинани сотганинг учун бир зиёфат берасан десам, зиёфатни маҳалладошлар қилиб берсин мана, итаришдан қутулишди, деса бўладими?!

Ҳамма ҳангу манг бўлганча қолаверди.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Соли Эрматга кун боқди

Туморлик Солижон Эрмат деган милиция ходими Қўқон шаҳар ички ишлар бўлимида ўттиз йил фақат навбатчиликда турганини кўпчилик эслайди. Тумор қишлоғидан Қўқонгача 30 километр бор. У ҳар навбат куни мотоциклда ашула айтиб, хизматга келади, кетишда ҳам шундай.

Кунлардан бирида вилоят ички ишлар Бошқармаси бошлиғи Ориф Ҳакимов Эрматовнинг навбатчилик пайтида кўнғироқ қилади. Эрматов телефонни олиб: "Ўттиз йилдан бери ўттиз километрга қатнаб, дежурликда туриб, елкаси юлдуз кўрмаган ефрейтор Солижон Эрматов эшитади" деб жавоб берибди.

Эртаси Қўқон шаҳар ички ишлар бўлими бошлиғи Бойтемировга қўнғироқ бўлиб, навбатчиликда турадиган Эрматовни олиб, зудлик билан бошкармага келиш тайинланди. Бойтемиров ранги оқариб, кечкурунги навбатчиликда қандай ҳодиса юз берганлигини сўраганда, "шундай-шундай" деб кечаги бўлган гапни Солижон айтибди. У Эрматовни қойиб, "Энди нима бўлади? Навбатчи Эрматов эшитади" деб кўя қолсангиз, ўлиб қолармидингиз? Ана энди кўрасиз. Сизнинг дастингиздан мен ҳам чора оладиган бўлдим" дея то Фарғонагача хуноби ошиб, ғазабланиб борибди.

Боришлари биланоқ, Ориф Ҳакимов: – Кечаги дежур Эрматов сизми? – деб сўрабди. Тасдиқ жавобини олгач, "Кечаги рапортингизни қайтаринг" – деб талаб қилибди.

– Ўрток бошкарма бошлиғи, кечаги маҳмадоналигим учун кечирасиз – деб узр сўраса ҳам бошлиқ кечаги рапортни сўрабди. Ниҳоят, Эрматов қайтаришга мажбур бўлибди. Шунда бошлиқ ўрнидан туриб: – Бугундан бошлаб старшинасиз – дея, қўл соатини ечиб, қучоқ очиб табриклабди.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Буни кўрган бечора Бойтемировнинг рангига қизил югуриб: "Ўрток бошлиқ, юлдузи йўқни юлдузга якинлаштириб кўйдингиз, унинг бошлиғини ҳам курук кўйманг" деганда: "Бор барака, полковник бўла колинг" – деб лутф килган экан.

Кетга тепади-ку

Алишер-Нодирахонларнинг хонадонларига Андижондан Мунисхон ая, Тўхтасин ака, Тошкентдан Алишер, Дилбархон ўғиллари билан меҳмон бўлиб келишди. Дилкаш сухбат асноси биринчи – иккинчи таомлар тортилди. Нихоят, меҳмонлар кетишга рухсат сўрашди. Мезбонлар палов тайёр бўлаётганини айтиб, яна бир оз ўтиришларини сўрадилар. Меҳмонлар тараддудланиб туришган эди, Азизхон дўхтир мезбонларга ёрдамга келди:

– Ўзларингиз яхши биласизлар, ўзбекнинг маросимида "кетга тепар" деган ибора бор. Ош тановул килинмагунча, рухсат берилмайди. Ош ейилгач "кетга тепар" таомили бўйича кетишга рухсат бўлади. Бу таомилни Фаридахон ва камина ҳам тасдикладик. Шу тарика лутф билан ош тортилди. Ҳамма ошга кўл узатди. Бирок, Тўхтасин аканинг ўғиллари Нодирбек ош ейишдан бош тортди.

– Нега ош емаябсан? деб сўрашса, "Ош еганидан кейин кетга тепилар экан-ку, емайман!" – деб, хўнграб юборса бўладими?

Тўхтасин ака мен ҳам емайман, Қўконликларнинг одати шунака бўладиган бўлса, мен ҳам емайман, кетамиз, деб туриб олди.

Ана ҳангомаю мана ҳангома!

www.ziyouz.com kutubxonasi

Битта ўзинг келгин

Биродаримиз Анваржон Абдувалиев асли Бешариқлик бўлиб, Тошкентда ишлайди. Радиодан унинг ўзига хос талаффузли, жарангдор, ширали овозини эшитиб, тасанно ўқимаган киши кам бўлса керак.

Хизмат юзасидан Тошкентга борганимизда, идорасига бир пиёла чойга таклиф қилди. Чой асносида стол устидаги таклифномаларга кўзим тушиб қолди.

Яқинроқда турган бир таклифнома кўзимга ғалати кўринди. Унда 5 май, наҳорги ошга таклиф этилиб, таклифнома юқорисига фломастернинг қуюқ қизил сиёҳида "Илтимос, битта ўзинг келгин, ука!" деб ёзилган экан.

Ажабланганимдан икки қошим бир-бирига туташиб кетди. Хонага Улуғбек Раҳимов кириб қолди. Салом аликдан сўнг: – Ҳа ака, тинчликми, кошингиз чимирилиб кетибди? – деб сўради.

Жавоб ўрнига таклифномани узатдим. У тиззасига уриб, қотиб-қотиб кулди...

Алкисса: Улуғбек ва Анваржонларга Барно деган қадрдон опалари "Интерконтитентал" деган тўйхонада ўғил уйлайдиган бўлибди. Ҳар бир тўймаросимга 3–4 кишини етаклаб юрадиган Анваржонга ҳалиги тарзда таклифнома ёзиб, Барнохон Анваржонни огохлантираётган экан.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Кўникиб кетасиз

Иши юришмай юрган укамиз Эшмат фолчининг олдига борибди.

– Кейинги пайтларда ҳеч ишим юришмайди. Бир фол очиб кўйсангиз, – дебди.

– Бозор иктисоди, бу ёғи ўн беш минг сўм бўлади, бўтам.

– Укамиз айтилган суммани кўш кўллаб узатибди.

– Ёшинг неччида? – сўрабди фолчи.

– Йигирма иккида.

– Хм! – дея фолчи бир пас хаёлга чўмибди. Сўнг кироат билан сўз котибди: – Йигирма беш ёшгача ишингиз юришмай, ночор ахволди бўласиз, бўтам.

– Ундан кейин-чи? – ҳовликиб сўрабди Эшмат.

– Унга алоҳида ҳак тўлайсиз, бўтам. Йигирма беш ёшдан кейингиси, йигирма беш минг сўм бўлади! – дебди фолчи.

Ҳаяжонланиб колган Эшмат йигирма беш минг сўм карзга пул топиб келиб, узатибди. Фолчи пулларни кўрпача остига яшириб, устига ўрнашиб ўтириб олгач, узок ўйга чўмибди.

– Кейинчи, кейин? – Эшмат бетоқатланиб сўрабди.

– Йигирма бешдан кейин, – фолчи бир ютиниб олиб, давом этибди, – шу ахволингизга кўникиб кетар экансиз дермиш.

Банкротча

Лукмонжон деган оғайнимиз, ишлари оркага кетиб, банкротга учраб колди. Шу бало казолардан эсон-омон кутулайин, Оллохнинг ўзи йўл берсин, деб худойи килди. Ошна-оғайнилар билан кириб бордик. Бир пайт юкорида ўтирган имом мендан сўраб колди:

www.ziyouz.com kutubxonasi

– Бу хайр-эҳсоннинг боиси нима?

– Оғайнимиз кичкинагина банкротча бўлиб колибди, – деб жавоб килдим охиста.

– Тушунарли, тушунарли, – деб кўйди имом.

Ош ейилгач, имомимиз дуога тушиб кетдилар:

– Илойим, Лукмонжон укамиз банкротча бўлибдилар, бундан кейин хам катта-катта банкротларни Оллох насиб килсин! Ана шундай катта-катта банкрот бўлганларида хам хонадонларининг тўрида ўтириш хаммамизга насиб этсин... Банкротликдан бошлари чикмасин...

Бўлмади. Имомнинг кўлидан шартта ушлаб, дуосини тўхтатдим. Имом хайрон бўлиб колди. "Банкрот" сўзининг маъносини тушунтирган бўлдим. Имом менга караб илжайиб:

– Узр, таксир. Энди менинг дуоим банкрот бўлдими? – деса бўладими.

Тўрт ёшлик "ота кадрдон"

Хўжалик ишлари бошкарувчиси Рахмонжон Сафаровнинг ғалати одати бор: ким билан гаплашмасин, "ота кадрдон"га айланиб колаверади.

Хўжаликни тафтиш килиш учун Максуджон Холматов деган йигит келиб колди. Рахмонжон Сафаров "Э, келсинлар, келсинлар!" – деб йигитни кучоғига олди. Каердан, отаси ким эканлигини суриштиришга киришди. Йигит отасининг номини айтгач, жўшиб кетди:

– Э, биз сиз билан ота кадрдон эканмиз-ку! Отангиз билан биз вилоятга борганда, тез-тез учрашиб турамиз. У кишининг йўли биз томонга тушса, албатта, мени йўклайди. Аскияниям котиради-да! Йигитнинг зўри, ўтиришнинг гули отангиз!

Йигит бир калкиб тушди-да, мунгли овозда:

– Амаки, отам тўрт ёшлигимда ўтиб кетишган, ўзим хам аранг эслайман...

www.ziyouz.com kutubxonasi

Раҳмонжон бир сесканди-ю, ўзини йўқотмай:

– Тўрт ёшлигингизда ҳам отангиз билан ошно эдик. Тўрт ёшли ота кадрдоним экансиз! – деди.

Ўзингиз ҳам ҳаракат қилинг-да, бўтам

Раҳмонжон анча пайт фарзанд кўрмай юрди. Бормаган дўхтирлари, кўринмаган табиблари қолмади.

– Тўхтасин ҳожига ҳам учраб кўринг, дами ўткир – деб маслаҳат бердик.

Раҳмонжон ҳожиникига қатнашни бошлади. Бир-икки ой қатнагандан кейин, яна бизга ҳасрат қилиб колди:

– Тўртта хўроз, битта кўчкор кулоғини ушлаб кетди... натижа ноль!

Икковлашиб Тўхтасин ҳожиникига йўл олдик. Раҳмонжон дардини достон қилиб бўлгач:

– Ҳожи ака, икки ой қатнадим, натижа бўлмаяпти-ю! – деди минғирлаб.

– Икки ой қатнаган бўлсангиз, ноилож, мен кўлимдан келган ҳамма ишни килдим. Энди, ўзингиз ҳам ҳаракат қилингда, бўтам...

Қарсак

Хўканди латифни Амир Умархон давридан бери "шоирлар шаҳри" деб эъзозлашади. У ҳозир ҳам шоирлар шаҳридир. Тўртта Қўконлик бир жойга тўпланиб колса, аския мушоирага уланиб кетади. Кунлардан бирида Комил Жўра, Анвар Юнус, Адҳам Мирсаид, Назиржон Назаров, Аҳмад Фозил, Қулмухаммад, Турсун Қамбар, Анвар Дадабоев, Аъзам Назирий, камина ва бошқа аҳбоблар тўпланиб колдик. Севимли шоирамиз Зулфия айтганидек: "Мушоира этади давом...". Катта шоиримиз Комил Жўра илҳом отига миниб, шеърият майдо-

www.ziyouz.com kutubxonasi

нида жавлон ура кетди. Қани уни тўхтатиб бўлса. Бошқаларга гап бермай, шеър устига шеър айтиб турганди, карсак устига қарсак бўлиб кетди. "Малик уш-шуаро" қарсаклардан талтайиб кетиб, бахмал болишни биқинига тортиб, астойдил ёнбошлаб олди. Камина уни шон-шуҳрат осмонидан самимият заминига тушириш учун:

Сиз ишонманг, бу қарсакларга,
Бу қўллар қарсиллаб толмайди.
Талтайтириб отар осмонга,
Ва ҳеч ким, ҳеч қачон илиб олмайди.

Камина бу тўртликни айтиб бўлгач, шоири замон Комил Жўра "безобразие" деганича ўрнидан туриб кетди.

Мева пишиғи

Аллома Ғофур Ғуломнинг уйи биз ўқиб юрган халқ хўжалиги институтига девор қўшни эди. Кунларнинг бирида Ғофур ака институтнинг катта домлалари: доцент ва профессорлардан Зайниддинов, Отамирзаев, Талъат Саъдуллаев, Акрамовларни уйига таклиф қилибди. Уйга олиб кириб, гуллар-у ховлисига экилган дарахтларни кўрсатиб, мактаниб кетибди:

– Мана бу нокни Грузиядан олиб келганман;

– мана бу ўрикни Афғондан олдириб келганман;

– мана бу шафтоли Озарбайжондан келтирилган;

– мана бу олмани эронликлар олиб келишди;

– мана бу гилосни Латвия ва хокозо деб нақд уч соат ховлида олиб юрибдилар. Домлаларнинг энсаси котиб, "бизни кайси хонага олиб кириб тушлик берар экан" деб у ёкка – бу ёкка карашар эди.

– Худо хоҳласа, саратондан эсон-омон ўтиб олиб, уч тўрт йил ичида мевага кириб қолса, ўшанда

www.ziyouz.com kutubxonasi

яна бир тўпланиб гаплашамиз – деб сўзини якунлаган экан Ғофур Ғулом.

Бечора домлалар ҳанг-манг бўлганларича, бир-бирларига қараб, чиқиб кетаверган эканлар.

Орадан бир йил ўтгач, Ғофур ака яна уларни хонадонига таклиф қилганда, улар: – Уч-тўрт йилдан сўнг дарахтларингиз мевага кирганда гаплашамиз деб қутулишибди.

Китоб ёзгани

Садоқатда ҳам, одамийликда ҳам ибрат олса арзийдиган дўстим Анваржон Дадабоев ҳар ойда бир неча марта шаҳар телестудиялари орқали чиқишлар қилиб, ҳозирги сиёсий жараёнлар, дунё янгиликлари ҳақида қизиқарли кўрсатувлар бериб борар, бу кўрсатувни барча иштиёқ билан кўрарди. Ундан ташқари, Қўқондаги катта-кичик ташкилотлар (ҳарбий қисм, ички ишлар идораси, солиқ инспекцияси ва бошқалар) Анваржонни маъруза ўқиб, суҳбат қилиб беришга таклиф қилиб турар эдилар. Биз дўстлар ҳам: камина, Анвар Юнус, Ёркин, Раҳмон Сафаров, Ҳамид Кодирий, Ҳамидулло Абдуллаев, Ғуломжон, Адҳам Мирсаид, Азимжон Азимов, Назиржон Назаров, Аъзам Назирий ва бошқа ёронлар тўпланишиб, унинг қизиқарли сухбатидан баҳраманд бўлар эдик.

Кунлардан бирида ўтиришимизга яна ўша сиёсий шархловчимизни таклиф этдим. Албатта, у бор жойда суҳбат дунё воқеаларидан бўлади. Чой асноси биринчи таом тортилгунча Анваржондан суҳбат қилиб беришни сўрадик. У роса икки соат мобайнида бир култум сув ичмасдан, биз билан бутун дунёни айланиб чиқди. Ўтирганлар ҳайратда, дастурхончимиз таом тортиш-тортмасликни билмай доғда. Анваржон мағрибдан бошлаб, сўзини машриқ би-

www.ziyouz.com kutubxonasi

лан тугатгач, Азимжон Азимов луқма ташлади: – Шунча нарса биласиз, Анвар ака, сизга ўхшаган шарҳловчи йўқ. Нега шу билганларингизни китоб қилиб ёзмайсиз?

Анваржон эса изоҳ бериш йўқ, узр сўраш йўқ, шарт ўрнидан турди-да: – Мен кетдим! – деб чиқиб кета бошлади.

– Қаерга Анвар? Қайт, – десам.

– Китобни ёзгани, ижодимга, халқимга! – деганича бадар кетди.

Кейин билсак, Анваржон яна бир жойда учрашуви бор бўлиб, қандай баҳона қилишни билмай, шу йўл билан кетганига қойил қолавердик.

Доля (улуш)

Кўкат бозори ёнида ўрмон хўжалигининг дўкони бўлиб, бир куни камина идора ходимлари билан дўконга кириб, таъмирлаш масалаларини мухокама қилиб турган эдик, дўкон оркасидан ғовур-ғувур овозлар келиб колди. Суҳбатимизни тўхтатиб, секин туйнук тагига бориб кулоқ тутсам, чўнтаккесарларнинг Қодир деган бошлиғи бешолтитасини тўплаб олиб, дакки беряпти:

– Яхши ишламаяпсанлар. Агар яна шунақа ишласаларинг, ўрниларингга бошқасини кўяман.

Чўнтаккесарлар ҳам ўзларини оқлашга ҳаракат қилишяпти:

– Хўжайин, бу сафар бир кошик қонимиздан кечинг. Бизга ҳам осон тутманг, айникса, мана бу куриб кетгур пластик карта чиққанидан кейин ишимиз оркага кетгани-кетган.

Дўкондан оҳиста чиқиб, оркага ўтдим. Осмондан тушгандек Қодирнинг олдида пайдо бўлиб, қўлимни узатиб: "Қани, чўзиб қўйчи" деганим захоти, у беихтиёр қўлидаги бир сиқим пулни менга узатди. Мен

www.ziyouz.com kutubxonasi

пулни олиб, бир сўз айтмай шериклар билан жўнаб қолдим. Ўн қадамча юрган эдик, Қодир бақира бошлади:

– Ана кўрдингларми? "Ҳаммасини Қодир ейди" – деб ўйлайсанларда. Мендан оладиганлар ҳам бор. Мана кўрдиларинг...

Ҳайратдан оғизлари очилиб қолган Вали, Ҳамиджон ва Аъзамжонлар эътироф қилишди:

– Хўжайин, бунақасини кўрмаган эдик. Кулишиб, идорага қайтдик ва халиги пулни фаррошларимиз ва коровулларимизга бўлишиб бердик.

Орадан бир ҳафта ўтгач, ички ишлар бўлим бошлиғи Абдумутал нуфузли орган ходимлар даврасида каминага гап қилди:

– Бу акани мактайверасизлар, билмайсизларки, чўнтаккесарлардан ҳам "доля" оладиган бўлиб қолганлар.

Камина ҳам бўш келмай:

– Ҳа, бир маротаба шундай иш булувди, ўша куни билмасдан бу кишига тегадиган доляни олиб қўйибман, дедим. Қалай?

Нася

Қўқондаги Кўкат бозори қаршисида ёзлик ошхона ва унинг ёнида кўчма кассобхона ҳам бор. Ҳар ҳафта, гоҳида ҳафтасига ошпаз алмашаверади. Сабаби нима экан, десангиз, хўрандаларнинг карийб ҳаммаси маҳалланинг ишламайдиган бекорчилари. Улар овкатни еб олиб, "Ёзиб қўйинг, кўкини майдалаб бераман, эртага овкатланганда кўшиб олаверасиз" деб ҳакини нася килишади. Сомса ёпилса, "Қани, бир тузини кўриб кўяйлик" деб бир тандир сомсани гум қилишади. Кошки улар тўрт-бештагина бўлса... Хуллас, бир ҳафтага етар-етмас ошпаз "банкрот".

www.ziyouz.com kutubxonasi

Қассоблар масаласида ҳам шу аҳвол. Насяга гўшт олишади. Дафтарга ёздириб ҳам кўйишади. Кўз-кўзга тушганда "бермайман, демаяпман, бераман, ойлик чикса ёки пенсияни олганда" деб кутулмокчи бўлишади. Ҳеч каерда ишламайди-ю "ойлик чиксин" деганига ўлайми? Қассоблар дафтар кўтариб уйма-ўй юришади, барибир, ундириша олмайди. Кейинги олти ой ичида, саккизта кассоб, ўн тўртта ошпаз алмашди. Кўпчилиги кон босими ошиб, дўхтирма-дўхтир юришибди. Якин йигирма кун кассоблар хам, ошпазлар хам бу ерга якин йўламай кўйишди. Насяга ўрганиб колган хўрандаю мижозлар хафа. Камина хам тинч турмай, битта ошпаз топиб келдим. Ҳамма хурсанд бўлди. Бирок бу хурсандчилик узокка чўзилмади. Ошпаз уч оғайни спортчиларни ишга жалб килди. Улар "жиддий" йигитлар экан, тишларининг окини хам кўрсатишмайди. Нася сўраганларга кўлини ўрисча мушт килади.

Олдинига ошпаз олиб келганимдан хурсанд бўлган маҳалла "хўрранда"лари энди мени кўрганда, пичир-пичир килишади. Билмадим, нималар дейишяпти экан.

Энангнинг ҳаки

Расул кори деган машхур ҳофизни танимаган одам бўлмаса керак, соз чалиб, ашула айтганда, дарахтда кўнган кушлар хам хонишдан тўхтайди, йиғлаётган бола йиғламай колган. Кори аскияда хам тенгсиз бўлганлар (Оллох рахматига олгани чин бўлсин).

Кунлардан бирида, катта бир сайлда танбурини чертиб, ашула айтаётганда, кистир-кистир кизиб кетиб, чаккасига пул сиғмай колибди. Шунда таникли кизикчи Абдулкосим ака корининг чаккасидаги

www.ziyouz.com kutubxonasi

пулларни олиб, ўзининг чўнтагига солибди. Расул кори:

– Ҳа... – деса:

– Сен дадамнинг ашуласини айтдинг, бу пуллар у кишининг ҳакки, – дебди Абдулкосим ака пинагини бузмай. Расул кори ўтирган кўрпачанинг қатидан беш олти минг сўм пулни олиб, узатиб:

– Олиб қўй, буниси энангнинг ҳакки, – дермиш.

Аския қилмай мен ўлай

Жўрахон қизик Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист унвонига сазовор бўлгач, унинг яқин дўсти, пайровдоши Неъматжон аскиячи унга мулозамат қилиб: – Унвонлар муборак бўлсин, бу юксак мукофотни ўзим ювиб бераман. Узумзор чойхонадаги такияга боринг, ғўзапоя ўтинига кабоб пишириб тураман, бир бошдан учини артиб еяверасиз, деса, Жўрахон ака хозиржавоблик билан: – Ток ўтинга кимагунингча емайман, – деб жавоб қайтарганда, Неъматжон: – Сизга аския қилмай мен ўлай, – деб секин жилворибди.

Адашилган тўй

Бешарикка, туман соғликни саклаш бўлими бошлиғи Пайғамовникига тўйга бордик. Ўзбекчилик деганларидек, тўёнага битта гилам олдик. Тўйхонага етиб боргач, кўча эшик ёнида кўл ковуштириб турганлардан бир иккита ёшроклари югуриб келиб, кўлимиздаги гиламни олиб, ичкарига киргизиб юборишди. Кўл ковуштирганларга разм солиб, Рахмон Сафаровга, тўйнинг эгаси кўринмайдими? десам, у: – Ана, қайноғасининг Нексияси турибди-ку, – деб, бизни ишонтирди.

Базми жамшид бошланди. Дархакикат, Рахмон

www.ziyouz.com kutubxonasi

Сафаров эслатган қайноға – Муҳаммаджон ҳам бизнинг ёнимизга қўшилди. У бизга караб, бу ерда экансизларда, бизнинг тўйхонада сизларни роса кутишди, ҳатто сизларга тайёрланган жойга бошқа одамни ўтказмай, саклаб туришди. Тўйнинг кизиғи ўтгач, бу ўртоғимизнинг ҳам бир кўнглини олай деб бирров келган жойим, – деганда оғзимдаги ноним тушиб кета ёзди. Ҳаммаси маълум.

– Энди нима қиламиз? – десам, Раҳмон Сафаров:

– Ана, каранг, кийикларга майда-чуйда тугишяпти, иккаламизга бўлса керак, назаримда тўн ҳам кийдиради, келинг, шу ерда ўтираверайлик, Муҳаммаджон шу ерда-ку, айтиб кўяр, деганида хаммамиз Раҳмон Сафарга тикилиб, анкайиб колдик.

Меҳмондорчилик

Ўрмоннинг гашти бўлакча, бунда одамларнинг ўз саргузашти ҳайвону хашаротларнинг ўз саргузашти бор. Табиат қўйнида яйраб, юрагидаги ғашликларни тўкиб, бир йиллик чарчоғидан фориғ бўлишга келган шоху гадо ўрмонда бир хил ҳузур топади, бир хил дам олади, чивинига ҳам бир хилда таланади. Бу жойларда юриб, талай ҳангомалар кўрганмиз, улардан кўпини бировга айтмасликка сўз бериб, тўқайдаги гап тўқайда колади, деганмиз. Шунга карамай, гап дарров таркалади.

Қўконликлар, айникса, кўкон ўрмончилари азалдан сермеҳмон халк. Бу тўқайда кимлар меҳмон бўлмаган дейсиз? Рўйхатининг ўзи том-том китоб бўлади. Яширишнинг ҳожати йўк, мартабали меҳмон келадиган бўлса, ўзидан олдин хабари етиб келади. Ўрмонда эса шунга яраша ҳозирлик кўрилади.

Алкисса, кунлардан бирида Абдулла Орипов,

www.ziyouz.com kutubxonasi

Жуманиёз Жабборов, Охунжон Ҳакимовлардан иборат машҳур шоирлар ташриф буюрмокчилар, деган хабар келиб колди. Меҳмон отангдек улуғ деганидек, тайёргарлик кўрилди. Аммо ўша куни Абдулла ака каминага қўнғирок килиб: "Бир оз дарё соҳилида ўтирамиз. Балик топилиб колар", деб кесатиб хам қўйди. Бўлим бошлиғи Икромжон балиқнинг ҳаракатига тушди. Аксига олиб, ўша кунлари шамол туриб, баликлар ин-инига уриб кетган экан, бозордан тиригини топиб келди.

Меҳмонлар келишди. Абдулла акага қирғокка боғлаб қўйилган катта балиқни кўрсатсак, у чилвирни ечди-ю: "Суз, жонивор, менинг даврим да сузиб юравер", деб балиқни қўйиб юборди. Биз ичдан зил кетдик, албатта. Жаҳл устида "э-э" деб меҳмонни туртиб хам юборибман. Ишонганимиз шу балик эди, бу соҳилда яна нима овкат тайёрлаш мумкин? Меҳмонлар бир айланиб келгунларича, яна балик топиб келиб, ковурдик.

Абдулла ака дастурхонга балик қўйилганини кўриб, пича тикилиб турди-да, менга караб деди:

– Бояги қўйворган балиғим айтганимни килибди-я.

– Нимани айтувдингиз?

– Сен билмайсан-да. Уни қўйиб юбораётиб, отаонангдан тортиб катта энанггача бу ёкка бошлаб кел, деб кулоғига пичирлаб қўйган эдим.

Бир яйраб кулдиг-у кўнглимдаги ҳалиги гинахонлик ҳавога учди-кетди.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Қарилик гашти

Узоқ йиллар Республика миқёсида соғлиқни сақлаш тизимида раҳбарлик лавозимларида хизмат қилиб келган дўстим, танти, мард инсон Ҳолиқ Шараповичнинг нафақага чиққанлигини эшитдим. Тошкентга борганимда қўнғироқлашдик. Чамаси қирқ дақикадан сўнг келишилган жойда учрашдик. Афтлари тундроқ, кайфиятлари ҳам олдингиларга нисбатан мундайроқ.

– Ҳа ака, тинчликми? Соғлиғингиз яхшими? Рангингиз менга бир оз ёқинқирамай турибди. Ҳа, дарвоқе, нафақага ҳам чиқибсиз, қуллуғ бўлсин деганим ҳамоно Ҳолиқ ака бирданига портлаб кетдилар:

– Ҳа, баъзи бир биродарлар ва ҳамкасблар, "Халқ учун, Ватан учун роса хизмат қилдингиз. Энди қарилик гаштини ҳам суринг" дея ҳол-жонимга қўймадилар. Ўша куни тантанали маросимдан сўнг тўғри уйга келдим. Эртаси куни, одатдагидек, вақтли туриб кийиниб, галстугимни тақдим. Қани энди машина келса. Бирор соат кутганимдан сўнггина нафақага чиққанлигим эсимга тушди. Яна ечиндим, телевизор кўрдим, китоб ўқидим, ухладим, уйғондим, яна ухладим, бир бало қилиб кунни ўтказиш керак-ку ахир. Кўчага ҳам чиқиб келдим. Кундузи уйқуга тўйганим учун кечаси ухлай олмадим. Эртаси куни ҳамма ишга, ўқишга кетди. Уйда ўзим қолдим. Зерикиб, ўртоқларимга телефон қилдим. Улар, ҳозир мажлис ўтказаяпмиз, селектордамиз, кейинроқ телефонлашамиз, дейишди.

Чойхонага чиқдим, бир чеккага ўтириб, чой чақирдим. Нариги сўрида маҳалладош таниш-билишлар ўтиришган экан. Улар ҳам хурсанд: "Яхши бўлибди, сафимизга қўшилдингиз... Соат ўн бирда Эгамбердиникида худойи, пешиндан кейин, Абдукаримникида ақиқа, асрдан кейин Аҳмаджоннинг...

www.ziyouz.com kutubxonasi

хуллас тўртта-бешта маросим. Биттасига аранг чидадим. Эртасига юрт ошига таклиф қилишди, кейин яна маросим, яна худойи... Билсам, чойхонадаги танишлар худойихўрлар экан. Тўғри, маросимларда бир-икки ўртоқлар билан учрашиб, хангомалашдик ҳам. Хуллас, бир ҳафта зўрға чидадим. Сиз кўнгирок қилган пайтингизда менга қарилик гаштини суришни маслаҳат берган жупруқларни ёқасидан оламан деб, кидириб юрувдим. Ўзимда ҳам айб бор, "нафақага чиқмай туринг, зерикиб қоласиз", деб огоҳлантиришганди, "қарилик гаштини ҳам суриб кўрайлик", дебман. Тўхтанг-чи, биров чакиряпти:

– Ҳов, ким у? Нима? Абдулазизникига худойига? Қайси Абдулазиз? Об-бо, мана шу аҳвол...

Жой тайёрлаб қўйган эмишлар

Қўқоннинг тўйлари ва маъракалари тартибли, пухта ва ихчамлиги билан ажралиб туради. Бу борада дастурхончиларнинг хизмати беқиёс. Кўнгилли меҳмоннавозлик уларнинг тадбиркорлиги, хушмуомалалигига боғлиқ. Баъзан дастурхончининг хаёли фаромуш бўлиб, маъракани чалкаштириб юборса борми, кўринг томошани!

Хуллас, гап бундай. Қўқоннинг таниқли кишиларидан Эркин Эргашев вафот этди (Аллоҳ раҳмат килсин). Жаноза ўқилгандан сўнг, кабристонга етиб бордик. Уч-тўрт киши кабристон дарвозаси олдида шерикларимизни кутиб турган эдик. Қўқон дастурхончиларининг пешвоси Бокижон ҳожи худди тўйхона эшиги олдида тургандек, мулозамат қилиб колди:

– Қани, келаверинглар, жойларингиз тайёр, сизларга тўридан алоҳида жой қилдириб қўйганман...

Бу гапга ҳангу манг, нима дейишга ҳайрон бўлиб турган эдик, ичимиздан Баҳодир Отажонов ўзимиз

www.ziyouz.com kutubxonasi

эшитадиган товушда: “Тайёрлаб қўйган жойинг бошингдан колсин”, қабристондасан, гаранг. Биз бу ёкларга шошилаётганимиз йўк:

Бир гурух кишилар пиқиллаб кулишга тушди, бошқалар Бокижон хожига хўмрайишиб, каллаларини чайқай бошлашди.

www.ziyouz.com kutubxonasi

ТЎҚАЙ ҲАНГОМАЛАРИ:

Қўйнинг баҳоси

Ўрмон хўжалиги чорвадори Мамадисоқ қўйларидан бирини Қўқон мол бозорига олиб келибди. Кўп ўтмасдан харидор ҳам чиқа қолибди.

– Қўчкор неча пул бўлди? – сўрабди харидор.

– Ўзим буни минг сўмга олган эдим, – дебди Мамадисоқ. – Яхши биласиз, ҳозирги вақтда молқўй боқиш қийин бўпкетди, ўзимга ҳам уч-тўрт танга қолмаса бўлармиди? Уйдан ўн иккитага (бир минг икки юз демоқчи) сотишни мўлжаллаб олиб чиқаётиб, мард харидор учраса, камида ўн учтага олар деб ўйладим. Келсам, харидорлар ўн тўрттага сўради, бермадим. Майли, сиз ўн бешта бериб, олиб кетаверинг дермиш.

Машҳур ўрмончи

Ўрмончилик ўқув юртида "Ўрмончилик тарихи" дарси. Профессор талабаларига савол бермоқда:

– Қани, ким айтади, ўрмончилик соҳасида машҳур шахслардан кимларни биласиз?

Бир талаба ховликиб қўл кўтарди:

– Мен айтай, домла.

– Айт.

– Абдулла Тўқай.

Хон ва жувозкаш

Қўқон хукмдори Норбўтабий тўқай сайрини хуш кўрар эдилар. Кунларнинг бирида сайр килиб юриб, тўқай четидаги бир қишлоққа бориб қолдилар. Жувозхона ёнида ўтаётганларида, унинг ичидан кўнғирок овози келаётганини эши-

www.ziyouz.com kutubxonasi

тиб, ҳайрон бўлдилар-да, отдан тушиб, ичкарига кирдилар. Кўрдиларки, жувозкаш хона тўридаги тўшакда ёнбошлаб ётибди. Ўртада эса бўйнига кўнғирок боғланган эшак жувозни айлантирмоқда. Жувозкашнинг кўзи хонга тушгач, югуриб келиб, таъзим қилди. Салом аликдан сўнг хон ҳазратлари сўрадилар:

– Эшак бўйнидаги кўнғирокнинг боиси нима?

Жувозкаш: "Эшакнинг тизгинидан етаклаб, у билан бирга айланавериш жонимга теккач, ўзи айланиб юришига ўргатдим. Ўзим эса дам олиб ётаман ёки бошқа иш билан машғул бўламан. Қўнғирок эшитилмай қолса, эшакнинг тўхтагани тезда билинади", – дея изоҳ берди.

– Дуруст ўйланган, – деди хон. – Хўш, агар эшак бир жойда турган ҳолда бўйнини силкитиб, кўнғирокни чалаверса-чи?

Унга жавобан жувозкаш: "Эй Олампаноҳ, эшакнинг ақли качон хоннинг ақлига тенг келибдики, сиз айтгандек қилса?" – деган эди, хон кула-кула, ҳозиржавоблигига яраша жувозкашни мукофотлаб, ўз йўлида давом этибди.

Динозавр тухуми

Ёзувчи Дадахон Нурий илҳом олиш максадида Сарикамиш кўлига келди. Кўлбон Иномжон бир-икки кун уни балик билан боқди. Учинчи куни Бешарикдан бозор қилиб келиб, паловхонтўра дамлади. Шунда ҳам меҳмон кетиш масаласида чурк этиб оғиз очмади. Иномжон кўнгил сўраган бўлди:

– Меҳмон, зерикиб колмадингизми? Чивин ҳам роса безор қилгандир?

– Зерикиш қаёқда дейсиз? Бу ерлар жаннатнинг филиали экан-ку. Чивин ҳакида ғам еманг, чет элнинг чивинга карши суртма дорисидан олиб келганман, ёз ўтгунча етади.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Иномжон ортиқча бир нарса демади. Фақат кечки тамаддига кўнгли қандай овқат тилаётганини сўради.

– Ўзингизни кўп уринтирманг, – деди Дадахон. – Унча-мунча одам емаган, кўрмаган, эшитмаган, Тошкентга бориб мактанса арзийдиган бирор нарса киларсиз... Бу масалада сизларга ўргатиб бўларканми?

Ҳамма бешариқликларга ўхшаб, Иномжон ҳам ичидан пишганлардан, меҳмон кўл сайрига чиқиб кетганда, якинда сўйдирган буқасининг пуфагини тузлиқдан олиб, ювиб-тозалаб, пуфлаб шиширди. Сўнг товуқларнинг курк бўлишига йиғиб юрган тухумларидан ўттизтасини олиб чиқди-да, пуфакнинг ичига кўйди, козонда қайнаб турган сувга бир пишиб, кейин совук сувга солди. Тухумнинг сариқлари ўртага йиғилиб, пуфак тухум шаклига кирди. Иномжон тухумни пишириб, пуфакни арчиб ташлади, икки кило гуручли ош сиғадиган товокка солиб, дастурхонга кўйди. Кўп ўтмай бир кучок юлғун гулини кўтарган Дадахон кириб келди-да, дастурхонга кўзи тушиб, оғзи очилиб қолди.

– Э-хе... койил-е! Ниманинг тухуми бу?

– Динозаврники, – деди Иномжон. – Сирдарёдан қирғоққа чиқиб тухумлаган экан, шуни опкелиб, пишириб кўяқолдим.

– Қанака динозавр?

– Биз уни динозавр дердик. Дарёда чўмилаётганлардан икки-учтасини чала-ярим еб кўйгач, олимлар келиб, роса текширишди, танадаги тишларининг ўрнига караганда, бу динозавр эмас, "плезиозавр" деб айтишди. Кейинги пайтда чўмилаётиб, бедарак йўқолган одамларниям шу махлуқдан гумонсирашяпти. Бизга катта ташвиш бўлди-да, прокуратура, милиция бизни сўроқ килавериб, ҳикилдокка келтиришди... Қани, сиз тухумдан кесиб еб туринг, мен чой дамлаб келай.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Ёзувчининг ранги кув ўчди, илгариги хушчақчақ кайфиятидан асар ҳам колмади. Тухумни кўнгли тортиб-тортмай, сал чўқилаган бўлди, сўнг бошқа нарсалардан тамадди қилди. Бир оз ўзига келгач: "Бугун нечанчи число? "Хотинимнинг туғилган кунига етиб бормасам бўлмайди", деб шошилганча нарсаларини йиғиштира бошлади.

Ўрмончилар эртаги

Хўжалик раҳбарлари устидан юмалоқ хат тушибдими, бошқа сабабданми, ҳар ҳолда ўрмонни текширгани марказдан тафтишчилар келишибди. Улар Тўқайқишлоқ кўчалари бўйлаб келаётганда, бу ерларнинг "козир"лари бўлмиш Лайботир ва Олапарнинг уларга кўзлари тушиб колибди.

Лайботир: "Ҳей, Ола, узоқ вақтлардан бери бегоналарни учратмаган эдик. Кел, сен бир ёндан, мен бир ёндан борайлиг-у шуларни копиб бир хумордан чиқайлик", дебди. Шунда Олапар: "Ўйлаб гапир, Лай, қўлтиғидаги попкага қараганда, хўжайинларга ўхшаяпти. Таласак, энамизни Учқўрғондан кўрсатиб қўйишмасин", деган экан, Лайботир бирдан ҳушёр тортибди:

– Шундоқми? Оқибатини ўйламабман. Кел, ҳеч бўлмаса, итлик шаънимизни сақлаш учун бир мартадан вовиллаб қўяйлик...

Кўса Мўса

Маллабек ўрмончи кўнғир сариқ соколини силаб туриб, кўса Мўса ўрмончининг китик патига тегмоқчи бўлибди:

– Ҳой, Мўса, сен нега кўса?

– Пешонамга ёзилгани шу экан-да, – дебди кўса Мўса. – Янги туғилганимда ўғил болалар бу

www.ziyouz.com kutubxonasi

ёкка юринглар, фаришталар сизларга сокол таркатади, деб колишди. Кечрок колиб борган эканман, карасам, кора соколлар тугаб кетибди. Сарик соколда юргандан ўлганим яхши, деб олмай кетавергандим ўшанда.

Мия

Яҳёхон Сарикамиш кўлига илмий сафарга келиб колди. Қайтишида кўл мутасаддиларидан бўлган Собир унинг сафар тўрвасига тўрт-бешта балик солиб берди.

Яҳёхон уйига қайтгач, тўрвани хотинига тутказиб дебди:

– Мана, аяси, Собир дўстим ўз кўли билан овлаган баликларни яхшилаб ковуринг, болалар бир мазза килсин... Айтгандай, буларни боши хам кўшиб ковриладими?

– Албатта, дадаси. Бўлмаса, баракаси колармиди?

Яҳёхон бу гапни эшитиб: "Ундок бўлса, лоакал миясини олиб ташлаш керак", деса, хотини мийиғида кулиб, кочирим килибди:

– Вой дадаси-ей, баликда мия нима килсин, мияси бўлганда, Собир дўстингизнинг кармоғига тушармиди?

Ҳакка ва Лайлак

Ўтган асрнинг етмишинчи йиллари экан, Лайлакнинг бир оёкда турганини кўрган Ҳакка дебди:

– Ҳой Лайлактўра, хануз бир оёкда турибсанми? Ўтган асрда "нега бир оёкда турибсан", деб сўраганимда, "иккинчи оёғимни хам кўтарсам йикилиб тушмайманми", деган эдинг. Хўш, энди кандай бахона топиб кўйдинг?

www.ziyouz.com kutubxonasi

Шунда Лайлак дебди:

– Қўрик ва бўз ерларни ўзлаштириш шу даражада жадаллашиб кетдики, тўқайда иккинчи оёғимни қўйишга жой қолмади.

Зиндон

Манбаларнинг хабар беришича, Амир Умархон ўз салтанатидаги зиндонлардан бирини тўқай ичидаги Ермасжид қароргоҳи яқинига курган экан. Хон ҳазратлари Муборак Рамазон кунларидан бирида бандилар ҳолидан хабар олмоқ истагида мазкур зиндонга борибди. Зиндонга кириб, маҳбусларга ифторлик тарқатибдилар-да, уларнинг арзини тинглай бошлабдилар. Маҳбусларнинг барчаси ўзининг бегуноҳ эканлигини исботлашга тушибди, фақат бир киши ҳақиқаттан ҳам айб иш қилганига иқрор бўлиб туравериби. Шунда хон зиндончига қараб дебди:

– Манави гуноҳкорни зиндондан чиқариб юборинг, бу ердаги бошқа гуноҳсиз фаришталарни йўлдан урмасин.

Қилмишига яраша

Тўқайкишлоқда бир ўрмончи яшаган экан. Бир куни қўшнисининг ити унга ташланса, қўлидаги болта билан бошини чопиб қўйибди. Итнинг эгаси чиқиб: "Қанақа одамсиз, итни қўркитиш учун болтанинг сопи билан урсангиз ҳам бўларди-ку", деса, у нима дермиш:

– Итинг оғзи билан тишлади, болтада чопдим. Агар менга думи билан ташланганида, мен ҳам болтанинг сопида урган бўлардим.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Ҳасса

Ўрмон хўжалигида узоқ йиллар халол меҳнат қилган кекса ўрмончи Султонкабир ака катта тантана билан пенсияга узатилди. Ана зиёфату ана совғалар. Совғалар орасида шамшоддан қилинган, нақш ўйилган, бандига кумуш безак ўрнатилган гўзал бир ҳасса ҳам бор эди. Султонкабир ака ҳамманинг кўзини куйдириб, ҳассани бир неча кун тутиб юрдилар.

Лекин, ҳасса узунлик килиб, ўйлаб-ўйлаб, охири чорасини топибдилар-у, ҳассанинг юқори қисмидаги бир қарич безакдор қисмини кесиб ташлабди. Яқин дўсти Мамадали ака хассанинг аҳволини кўриб: "Нима қилиб кўйдинг, тентак, пастидан кессанг ўлармидинг", деса, Султонкабир ака: "Тепаси баландлик қилганидан кейин, тепасидан кесаманда", дер эмиш.

Саранжомли хотин

Ўрмон хўжалигининг Абдусамад бўлимида бир эр-хотин ишлар эдилар. Эри вафот этгач, раҳбарият унинг хотинига Қурбон хайити арафаси бир қўй бердириб юборди. Икки-уч кун ўтказиб, бўлим бошлиғи Икромжон иккита халтакоғозни тўлдириб, хабар олгани кирибди, ҳол-аҳвол суриштирибди:

– Ҳа опа, ўтирибсизми? Қурбонлик қўйни саранжомлаб олдингизми?

– Икромжон ука, – деб гап бошлабди хотин. – Бир тул хотин бўлсам, қўйни исроф қилармидим? Қўйнинг ҳар бир аъзоси ўз ўрнида иш беради, дунёнинг "кўп"и "оз"дан йиғилади. Масалан, шохини деворга козик қилиб, сичкон ейиши мумкин бўлган нарсаларни унга илиб қўяман. Курагининг сўнгакларидан юнгтарок ясайман. Жунини йигирсам, кичкиналаримга пайпок чиқади. Суякларни шўрва килиб ичаман, ғажилганларни йиғиб, козонда роса кайнатаман, чиккан ёғини сузиб олиб, шам

www.ziyouz.com kutubxonasi

куяман. Ёғдан асар ҳам қолмаган суякларни ўтин киламан. Терисидан меш тикиб, сув сақлайман. Қорнидаги ахлати куритилса, яхшигина тутантирик бўлади. Ичак-чавоғи, ўпка-юраги тузлаб куритилса, киш бўйи шавлага солинаверади. Қонини котириб, идишга солиб кўяман, янги козон олсам, уни кайнатиб, ёғлашда асқатади...

Икромжон буларни анграйганича тинглаб бўлиб, аёлнинг тежамкорлигига қойил колганча дебди:

– Опа, бизникига бориб, уйдагиларга ҳеч бўлмаса, суякни тозароқ ғажишни ўргатиб келинг.

Ҳукм

Жўра ўрмончи билан Тўра ўрмончи ўз ҳудудларини назорат килиб юрган эдилар, иттифоқо тўқайга адашиб кириб ҳар икки худуд чегарасида ўтлаб юрган қўйни кўриб колдилар. Қўйнинг эгаси топилмагач, ўрмончилар талашиб колдилар. Охири ҳар иккиси қўйнинг икки кулоғидан ушлаб, бўлим идораси томон юрдилар. Шу куни ўрмон хўжалиги конуншуноси Азамжон Ҳайитов идора иши билан бўлимга келган эди. Қўй талашганлар уни кўриб колиб: "Э, Азамжон бормисиз? Сиз ҳукук маҳкамаларида ишлаган тажрибали ҳукуқшуносзиз, бизнинг жанжалимизни эшитиб, ҳукм чиқариб берсангиз" деб, вокеани баён килдилар. Азамжон ўйлаб туриб: "Майли, кўй можаросини ҳал этаман. Бироқ, қандай ҳукм чиқарсам, рози бўлиш ҳакида сўз берасизлар", деб таъкидлабди. Ҳалигилар бунга рози бўлиб, сўз берибдилар. Шундан сўнг Азамжон "Қўйнинг кулокларини кўйиб юборинглар" дебди. Улар кўйнинг кулокларини кўйиб юборишган эди, Азамжон бўйинбоғини кўйнинг бўйнига солдида, етаклаб кетаверди. Халигилар оғзиларини очганича колавердилар.

Кейин суриштиришса, кўй Азамжонга тегишли экан.

www.ziyouz.com kutubxonasi

БАҒРИКЕНГЛИК ЁКИ МАНСУРХЎЖА ҲАҚИДА

Мансурхўжа Қўконда довруқли одам – каттадан-кичик, ҳамма уни жуда яхши танийди. Ўрта бўй, истараси иссиқ бу одамнинг чехрасидан табассум аримайди. Дўстликнинг қадрига етади, якин одамларига жону жаҳонини бағишлашга тайёр. Мансурхўжа хаётнинг аччиқ-чучугини кўрган, тақдир замзамаларидан кўп қимматли хулосалар чиқариб олган. У дунё кезган, ҳаж зиёратига бориб келган. Фарзандлар кўрган, якин одамларидан айрилиқ изтиробларини ҳам бошидан кечирган. Шоиртабиат. Фақат кўчма маънода эмас. Бир нечта шеърий китоблар чикарган. Эсселар хам ёзиб туради. Тарихий тадкикотларга ҳам майли бор. Яқинда "Ер ости сирлари" деган бир тадкиқотини эълон қилди. Унда Қўкондаги баъзи кабристонларда мангу маскан топган бир канча улуғ алломалар ва зоти муборакларнинг хотирасини тиклашга уринган. Унинг бунака савоб ишлари кўп. Ўзи жуда серзавк одам. Завки қўзиб кетганда, ҳаяжондан энтикиб кетади, гапи оғзига сиғмай колади. Бу одам шеър ёзгани билан касби шоирлик эмас, шунчаки кўнгил иши. Унинг бошка асосий касби бор.

У – ўрмончи, Қўкон ўрмон хўжалигининг бошлиғи. Ўз ишини жуда яхши билади, яхши биладиган эмас, жон-дилидан яхши ҳам кўради. Ишнинг кўзини билади. Шунинг учун жуда оғир иктисодий кийинчиликлар даврида хам унинг хўжалиги муттасил даромад олиб келмоқда. Шунинг учун бу соханинг мутасаддилари бошка ўрмон хўжаликларида ҳам Мансурхўжа тажрибаларини кенг ёйиш устида бош котиришади, у ерда турли семинарлар ўтказишади. Шу тарзда у неча йиллардан бери табиат неъматларини асраш ва кўпайтириш соҳасида самара билан меҳнат қилиб келмоқда.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Шу фазилатлари етмагандай, Оллоҳ унга яна бир сифат ато қилган – у жуда очиқ кўнгил, саховатпеша, меҳмондўст одам. Қўқонга келган ошна-оғайниларига бир пиёла чой қуйиб бермаса кўнгли жойига тушмайди. Таниқли адиб Дадахон Нурий "Олтин девор тирқишидан" деган китобининг кўпгина саҳифаларини Мансурхўжага бағишлаган. Унинг ёзишича, Қўқонга келган бирор қадрдон унинг олдига бормай кетса, Мансурхўжа унинг кетидан ҳатто Довонгача қувиб бориб, орқасига қайтариб олиб кетиб, меҳмон қилиб, кейин жўнатар экан. Мен бу гапни ёзувчиларга хос бўлган одатдаги бир муболаға деб ўйлаган эдим, лекин Мансурхўжанинг меҳмондўстлигини ўз кўзим билан кўргандан кейин бунинг чинлигига амин бўлдим. Ўшанда биз Ўткир Ҳошимов билан Бешарикда дам олаётган эдик. Бир куни Қўқонга тушдик, у ердаги танишларимиздан бирининг ҳузурида Мансурхўжа билан танишдик. У бизни кўярда-кўймай, ўз салтанатига олиб кетди.

Қўқоннинг шундоккина биқинидаги Найманча деган жойдан дарё томон кетдик. Бир-икки қишлоқдан ўтдик, кейин ҳақиқий ажойиботлар бошланди. Биз ҳақиқий Сахройи қабирга кириб қолдик. Йўлнинг икки томони кўз илғамас даражада қум. Баъзан улар текис ёйилиб ётади, баъзан эса қум барханлари тоғдай қад кўтарган. Мен ҳатто уларни кўрганда устимизга ёпирилиб қолмаса гўргайди деб ваҳимага тушдим. Буни қарангки, ўзим Қўқонлик бўлиб, шунча йилдан бери Марказий Фарғонада бепоён қумлоқлар борлигини билатуриб, ўнлаб марта Қўқонга келиб-кетиб юриб, унинг ёнгинасида шунақа жойлар борлигини билмаган эканман. Қумлоқлардан ўтиб, дарё бўйига бордик, унинг қирғоғида ўтириб роса меҳмон бўлдик. Қайтишда эса яна бир мўъжизага рўпара келдик. Йўлнинг бир

www.ziyouz.com kutubxonasi

жойида бир эшак арава кўндаланг туриб колган, ўтиб кетишнинг иложи бўлмади. Аравaнинг эгаси – кексайиброк колган, аммо ҳаракатлари бардам ва тетик бир киши отимизни айтиб, эски кадрдонлардек кўришди.

– Мен бу ерларда ковун экаман. Сизларнинг келганларингизни эшитиб, аравада ковун олиб келдим. Шуни олиб кетмасанглар, каттик хафа бўламан.

Биз кўнмадик – ковун кўп эди, – уни машинамизнинг юкхонасига сиғдиришнинг иложи йўк эди. "Майли, биттасини сўйинг, шуни, ўзи етади" дедик. Шу ерда, кўчанинг кок ўртасида туриб, машинанинг юкхонаси устида битта ковунни паккос туширдик. Ковун жуда ширин эди. Лекин бу билан иш битмади – деҳкон бобо "ковунни бошка олмаймиз", деганимиздан астойдил хафа бўлди. Чор-ночор ўнтача ковунни машина юкхонасига ортишга мажбур бўлдик. Кейин билсак, бу мўъжиза Мансурхўжанинг иштирокисиз бўлмаган экан.

Озод Шарофиддинов,
Ўзбекистон Қахрамони,
2003 йил

www.ziyouz.com kutubxonasi

МУНДАРИЖА

Кулги соғинчи *(А.Обиджон)* 4
Кўнглимдагини бир тўкдим-да 5
Тўкай ҳангомалари 133
Бағрикенглик ёки Мансурхўжа ҳақида *(О.Шарофиддинов)* 141

Мансурхўжа Хўжаев

АЙТМАЙ ДЕЙМАН-У... БЎЛГАН ВОҚЕАЛАР-ДА

Ҳаётий ҳангомалар

"Sharq" нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси
Бош тахририяти
Тошкент – 2013

Мухаррир *Улуғбек Раҳимов*
Бадиий муҳаррир *Толиб Қаноатов*
Техник муҳаррир *Раъно Бобохонова*
Саҳифаловчи *Мастура Атхамова*
Мусаҳҳих *Фарзона Ҳайдарзода*

Нашр лицензияси AI № 201, 28.08.2011 йил.

Теришга берилди 05.12.2012. Босишга рухсат этилди 06.05.2013. Бичими 84x108 1/32. Офсет босма. Шартли босма табоғи 7,56. Нашриёт-ҳисоб табоғи 6,01. Адади 1000 нусха. Буюртма № 2982. Баҳоси келишилган нархда.

**"Sharq" нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси босмахонаси,
100000, Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41.**

www.ziyouz.com kutubxonasi